

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Filozofická fakulta

Katedra filozofie a společenských věd

Sémantický pohled na sdílenou intencionalitu

Disertační práce

Autor: David Kocourek

Studijní program: P6101 Filozofie

Studijní obor: Filozofie

Forma studia: kombinovaná

Vedoucí práce: prof. RNDr. Jaroslav Peregrin, CSc.

Hradec Králové 2022

Zadání disertační práce

Autor:	Mgr. David Kocourek
Studium:	F15DP0011
Studijní program:	P6101 Filozofie
Studijní obor:	Filozofie
Název disertační práce:	Sémantický pohled na sdílenou intencionalitu
Název disertační práce AJ:	Semantic approach to collective intentionality

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce si bude klást dva hlavní cíle - zprv představit historii a současnou podobu debaty o tzv. sdílené intencionalitě, zadruhé nabídnout řešení této debaty za pomoci sémantické analýzy používání první osoby množného čísla. Předchůdce témat spojených s moderní debatou o sdílené intencionalitě bychom našli např. v díle W. Sellarse, na nějž současní filosofové navázali v osmdesátých letech dvacátého století. První významnou práci, která začala operovat přímo s termínem sdílená intencionalita a tím odstartovala současnou debatu, byl pak článek J. Searla *Collective Intentions and Actions* z roku 1990. Ačkoliv se od té doby sdílená intencionalita promítla do mnoha témat od etiky až po evoluční antropologii, centrální spor debaty nastolený už ve zmiňovaném Searlově článku je stále stejný: je sdílená intencionalita redukovatelná na intence jednotlivých aktérů, nebo se jedná o samostatný fenomén fundamentálně odlišný od individuální intencionality? První část práce představí tři v současnosti nejpůvodnější odpovědi na tuto otázku - subject account, podle kterého we-intence nejsou redukovatelné na I-intence, protože we-intence jsou intence skupin, ne individuů; content account, podle kterého se we-intence liší od I-intencí pouze svým obsahem; a mode account, podle kterého jsou sice we-intence v posledku intencemi individuů, nicméně se jedná o specifický typ intencí kvalitativně odlišných od I-intencí - a nejznámější zastánce těchto přístupů: M. Gilbertovou, M. Bratmana a R. Tuomelu. Dalším významným autorem spojeným s konceptem sdílené intencionality, o kterém bude práce pojednávat, je M. Tomasello, který rozvinul Searlovo chápání sdílené intencionality jakožto biologického fenoménu ve své teorii vývoje lidského druhu. Právě takto "naturalizovaná" sdílená intencionalita (jakožto produkt evolučního vývoje rodu homo) je podle Tomasella to, co odlišuje člověka od zvířete, ona specifická vlastnost, která umožňuje lidem mít jazyk, kulturu či morálku. Druhá část práce se pokusí na popisované problémy nabídnout odpověď. Domnívám se, že mnoho paradoxů spojených se sdílenou intencionalitou (například zda člověk může mít zároveň dvě kontradiktorní intence - jednu jako I-intend a druhou jako we-intend) lze překonat pomocí sémantické analýzy onoho "my" v pojmu we-intentions. Jsem přesvědčen, že například my jakožto malá skupina (my dva uděláme x), my jakožto generalizovaná skupina (my Češi uděláme x) či my jako institucionalizovaná skupina (my na UHK uděláme x) označují velmi rozdílné fenomény - a tyto rozdíly musí být v debatě o sdílené intencionalitě dostatečně akcentovány. Zdá se mi, že jakmile budou zřejmé rozdíly mezi různými způsoby použití slova "my", ukáže se, že skutečně zajímavé jsou pouze společné akce malých skupin lidí; vše ostatní bude možné redukovat na I-intence jednotlivých aktérů či těchto malých skupin. Posledním úkolem práce bude tedy rozhodnout, zda lze i společné akce několika jednotlivců redukovat na jejich individuální záměry a přesvědčení, či zda v tomto případě sdílená intencionalita skutečně označuje nějaký specifický fenomén - a pokud ano, zda může být tento fenomén chápán jako biologická adaptace, kterou popisuje např. Tomasello, či zda tkví podstatu sdílené intencionality v něčem jiném.

Bratman, M. E. (1999): *Faces of Intention. Selected Essays on Intention and Agency*. Cambridge University Press, Cambridge. Bratman, M. E. (2014): *Shared Agency: A Planning Theory of Acting Together*. Oxford University Press, New York. Gilbert, M. (1989): *On Social Facts*. Routledge, London. Gilbert, M. (2014): *Joint Commitment: How We Make the Social World*. Oxford University Press, New York. Schmid, H. B. (2018): "The Subject of 'We Intend'." *Phenomenology and the Cognitive Sciences* 17 (2): 231-243. Searle, J. (1990): "Collective Intentions and Actions." In: P. Cohen, J. Morgan, & M. E. Pollack (eds.), *Intentions in Communication*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts & London, England, 1992, s. 401-416. Searle, J. (1995): *The Construction of Social Reality*. The Free Press, New York. Tomasello, M., Rakoczy, H. (2007): "What Makes Human Cognition Unique? From Individual to Shared to Collective Intentionality." *Intellectica* 46-47 (2-3): 25-48. Tomasello, M. (2014): *A Natural History of Human Thinking*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts & London, England. Tomasello, M. (2016): *A Natural History of Human Morality*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts & London, England. Tuomela, R. (2002): *The Philosophy of Social Practices: A Collective Acceptance View*. Cambridge University Press, Cambridge. Tuomela, R. & Miller, K. (1988): "We-intentions." *Philosophical Studies* 53: 367-389.

Garantující pracoviště:	Katedra filosofie a společenských věd, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	prof. RNDr. Jaroslav Peregrin, CSc.
Datum zadání závěrečné práce:	26.6.2019

Anotace

Práce si bude klást dva hlavní cíle – zaprvé představit historii a současnou podobu debaty o tzv. sdílené intencionalitě, zadruhé nabídnout řešení této debaty za pomoci sémantické analýzy používání první osoby množného čísla. Předchůdce témat spojených s moderní debatou o sdílené intencionalitě bychom našli např. v díle W. Sellarse, na nějž současní filosofové navázali v osmdesátých letech dvacátého století. První významnou prací, která začala operovat přímo s termínem sdílená intencionalita a tím odstartovala současnou debatu, byl pak článek J. Searla *Collective Intentions and Actions* z roku 1990. Ačkoliv se od té doby sdílená intencionalita promítla do mnoha témat od etiky až po evoluční antropologii, centrální spor debaty nastolený už ve zmiňovaném Searlově článku je stále stejný: je sdílená intencionalita redukovatelná na intence jednotlivých aktérů, nebo se jedná o samostatný fenomén fundamentálně odlišný od individuální intencionality? První část práce představí tři v současnosti nejpopulárnější odpovědi na tuto otázku - *subject account*, podle kterého *we-intence* nejsou redukovatelné na *I-intence*, protože *we-intence* jsou intence skupin, ne individuů; *content account*, podle kterého se *we-intence* liší od *I-intencí* pouze svým obsahem; a *mode account*, podle kterého jsou sice *we-intence* v posledku intencemi individuů, nicméně se jedná o specifický typ intencí kvalitativně odlišných od *I-intencí* – a neznámější zastánce těchto přístupů: M. Gilbertovou, M. Bratmana a R. Toumelu. Dalším významným autorem spojeným s konceptem sdílené intencionality, o kterém bude práce pojednávat, je M. Tomasello, který rozvinul Searlovo chápání sdílené intencionality jakožto biologického fenoménu ve své teorii vývoje lidského druhu. Právě takto „naturalizovaná“ sdílená intencionalita (jakožto produkt evolučního vývoje rodu *homo*) je podle Tomasella to, co odlišuje člověka od zvířete, ona specifická vlastnost, která umožňuje lidem mít jazyk, kulturu či morálku. Druhá část práce se pokusí na popisované problémy nabídnout odpověď. Domnívám se, že mnoho paradoxů spojených se sdílenou intencionalitou (například zda člověk může mít zároveň dvě kontradiktorické intence - jednu jako *I-intend* a druhou jako *we-intend*) lze překonat pomocí sémantické analýzy onoho „*my*“ v pojmu *we-intentions*. Jsem přesvědčen, že například *my* jakožto malá skupina (*my* dva uděláme *x*), *my* jakožto generalizovaná skupina (*my* Češi uděláme *x*) či *my* jako institucionalizovaná skupina (*my* na UHK uděláme *x*) označují velmi rozdílné fenomény – a tyto rozdíly musí být v debatě o

sdílené intencionalitě dostatečně akcentovány. Zdá se mi, že jakmile budou zřejmé rozdíly mezi různými způsoby použití slova „my“, ukáže se, že skutečně zajímavé jsou pouze společné akce malých skupin lidí; vše ostatní bude možné redukovat na I-intence jednotlivých aktérů či těchto malých skupin. Posledním úkolem práce bude tedy rozhodnout, zda lze i společné akce několika jednotlivců redukovat na jejich individuální záměry a přesvědčení, či zda v tomto případě sdílená intencionalita skutečně označuje nějaký specifický fenomén – a pokud ano, zda může být tento fenomén chápán jako biologická adaptace, kterou popisuje např. Tomasello, či zda tkví podstata sdílené intencionality v něčem jiném.

Klíčová slova

Searle, John; Tomasello, Michael; Gilbertová, Margaret; Tuomela, Raimo; Bratman, Michael; Přesvědčení sdílené; Strategie intencionální; Intencionalita sdílená

Citace

KOCOUREK, David. Sémantický pohled na sdílenou intencionalitu. Hradec Králové: Filosofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2022, str. 103. Disertační práce.

Annotation

This work has two main goals – first is to introduce the history and the current state of the debate about the so called collective intentionality, second is to deal with the problems posed by this debate by the means of semantic analysis of the sentences in the first person plural form. The predecessors of the topics in the current debate on collective intentionality could be found in the work of W. Sellars, these topics were then adopted by current philosophers in the 1980s. The first important work that used the term collective intentionality was J. Searle's 1990 paper *Collective Intentions and Actions*. Even though the concept of collective intentionality has since been applied in many areas ranging from ethics to evolutionary anthropology, the central problem hasn't changed since Searle's aforementioned paper: can collective intentionality be reduced to the intentions of individual agents, or is it a specific phenomenon fundamentally different from individual intentionality? The first part of this work aims to present three main approaches to this question – subject account, the claim that we-intentions are not reducible to I-intentions, because we-intentions are intentions of groups, not individuals; content account, the claim that we-intentions only differ from I-intentions in their content; and mode account, the claim that we-intentions belong to individuals, not groups, but they are nonetheless different kind of intentions than I-intentions – and the most popular proponents of these approaches: M. Gilbert, M. Bratman and R. Tuomela. Another author whose research on the topic of collective intentionality plays an important part in this work is M. Tomasello, who applied Searle's understanding of the collective intentionality as a natural phenomenon in his theory of human evolution. It is this “naturalized” collective intentionality (viewed as an evolutionary adaptation of the genus homo) that according to Tomasello distinguishes humans from animals, the one specific ability that enables humans to have language, culture or morality. The second part of this work will try to answer these problems. I assume that majority of paradoxes connected to collective intentionality (for example the question whether one can have two contradictory intentions – one as I-intend, second as we-intend) can be resolved through semantic analysis of the “we” in the term we-intentions. I believe that we as a small group (we as the two of us will do x), we as a generalized group (we Czechs will do x) or we as an institutionalized group (we at the University of Hradec Králové will do x) describe different phenomena – and

these differences must be accounted for in the debate about collective intentionality. It seems to me that once the differences in various uses of the “we” are explained, we will see that the only interesting cases are the joint actions of small groups; the rest will be reducible to the I-intentions of individual actors or those small groups. The last goal of this work will therefore be to decide, whether even the joint actions of a few agents can be reduced to their individual intentions and beliefs, or whether in these cases collective intentionality really presents a specific phenomenon – and if so, whether this phenomenon can be understood as a biological adaptation described by e.g. Tomasello, or if the nature of collective intentionality lies somewhere else.

Key words

Searle, John; Tomasello, Michael; Gilbert, Margaret; Tuomela, Raimo; Bratman, Michael; Collective Belief; Intentional Stance; Collective Intentionality

Bibliography entry

KOCOUREK, David. Semantic Approach to Collective Intentionality. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové, 2022, pp. 103. Dissertation.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracoval samostatně pod vedením svého školitele prof. RNDr. Jaroslava Peregrina, CSc., a že jsem uvedl veškeré zdroje, které jsem při práci na ní využil.

V Praze dne 26. srpna 2022

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat prof. RNDr. Jaroslavu Peregrinovi, CSc., pod jehož vedením jsem vypracoval nejen svoji disertační, ale předtím taktéž diplomovou a bakalářskou práci. Není tedy nadsázka, když uvedu, že mi byl mentorem po celou dobu mých filosofických studií – po celých dvanáct let. Děkuji mu za všechno, co mě za tuto dlouhou dobu naučil, za ochotu, kterou mi během ní projevoval, a v neposlední řadě také za trpělivost, kterou se mnou měl, a kterou jsem pokoušel při odevzdávání každé závěrečné práce včetně této.

Obsah

Úvod	11
I. Sdílená intencionalita mezi filosofií a vědou	17
1. Úvod	17
2. Intencionalita	18
3. Sdílená intencionalita podle Johna Searla	20
4. Sdílená intencionalita podle Michaela Tomasella	24
5. Závěr	27
II. Kolektivní přesvědčení a intencionální strategie	33
1. Úvod	33
2. Sdílený závazek	34
3. Přesvědčení a přitakání	37
4. Intencionální strategie	42
5. Závěr	50
III. O kategorizaci přístupů ke sdílené intencionalitě	51
1. Úvod	51
2. Subjektové přístupy	53
3. Obsahové přístupy	55
4. Způsobové přístupy	57
5. Další možné přístupy ke sdílené intencionalitě	63
6. Závěr	68
IV. Dvě kritiky redukcionismu v debatě o sdílené intencionalitě	70
1. Úvod	70
2. Kritika Raima Tuomely a Kaarla Millera ze strany Johna Searla	71
3. Kritika Michaela Bratmana ze strany Deborah Tollefsenové	78
4. Závěr	84

V. Řešení problémů sdílené intencionality	86
1. Úvod	86
2. Redukcionismus	87
3. Naturalismus	90
4. Role filosofie v debatě o sdílené intencionalitě	92
5. Závěr	95
Literatura	97

Úvod

K tématu sdílené intencionality jsem se dostal vlastně docela náhodou. Ve své diplomové práci nazvané „Specifika lidské komunikace“¹ jsem se podrobně zabýval teorií vzniku jazyka amerického psychologa Michaela Tomasella. Přestože Tomasello není filosof, zaujímal v jeho teorii stěžejní místo pojem, který si Tomasello, jak sám přiznával, vypůjčil z filosofické tradice – pojem sdílené intencionality. V průběhu doktorského studia se mi pak naskytla příležitost zapojit se do výzkumného grantu podpořeného rakouskou Austrian Science Foundation a Grantovou agenturou České republiky „Inferentialism and Collective Intentionality“, což mi dalo příležitost se pojmem sdílené intencionality zabývat podrobněji – a tentokrát již nejen prismatem díla Michaela Tomasella, nýbrž i v kontextu skutečně filosofického zkoumání tohoto fenoménu. V návaznosti na to jsem se posléze rozhodl změnit téma své disertační práce, v níž jsem se chtěl původně věnovat jazykovému relativismu, a zaměřit se v ní právě na problematiku sdílené intencionality.

Výsledkem mé práce na výše uvedeném grantovém projektu byly tři články. Dva z nich, „Sdílená intencionalita mezi filosofií a vědou“² a „Collective Belief and the Intentional Strategy“³ byly publikovány a jejich upravené (a v případě druhého jmenovaného i přeložené) verze tvoří první dvě kapitoly této práce. Třetí článek, nazvaný „John Searle a minimalistická architektura sdílené akce“ nakonec publikován nebyl, čtvrtá kapitola této práce nicméně částečně vychází z některých dílčích částí tohoto textu (celkový záměr dané kapitoly se nicméně od záměru výchozího článku liší).

---

1 Kocourek (2015).

2 Kocourek (2020).

3 Kocourek (2019).

Ačkoliv jsem zpočátku zamýšlel si při práci na článcích zpracovávaných v rámci projektu „Inferentialism and Collective Intentionality“ pouze řádně nastudovat relevantní literaturu a utřídit myšlenky – a teprve poté napsat disertační práci jako samostatný text, který by z publikovaných článků sice bezpochyby vycházel, ale měl by formu nového, uceleného díla, nakonec jsem od tohoto záměru upustil. To bylo dáno čistě pragmatickými důvody. V roce 2019, kdy jsem ukončil standardní čtyřletou dobu doktorského studia v prezenční formě (během které jsem se věnoval především psaní článků, a to jak těch výše jmenovaných, tak dalších v rámci jiných projektů a na nesouvisející témata) a pokračoval ve studiu pouze ve formě kombinované, jsem byl bohužel nucen opustit akademickou sféru a najít si zaměstnání mimo univerzitu. Záhy se ukázalo, že zpracovávat celou novou práci při jiném, s tímto bádáním nijak nesouvisejícím zaměstnáním, je nad moje časové možnosti. Proto jsem se rozhodl koncipovat tuto disertační práci jako soubor více méně samostatných kapitol zkoumajících různé aspekty debaty o sdílené intencionalitě. První dvě z nich tvoří, jak již bylo uvedeno, dva z mých dříve publikovaných článků, další dvě, ač dopsány dodatečně a již specificky pro potřeby této disertační práce, formu článků kopírují. Tyto čtyři kapitoly jsou zde seřazeny chronologicky tak, jak vznikaly. Ačkoliv je totiž každá z nich koncipována jako samostatný text, pozdější kapitoly někdy rozvíjejí či navazují na myšlenky zkoumané v těch dřívějších (to platí především o třetí a čtvrté kapitole), pročez považuji právě toto uspořádání za nejvhodnější. Každou z těchto čtyř kapitol je nicméně s ohledem na jejich formu možné číst i samostatně, nebo číst jednotlivé kapitoly v libovolném pořadí. Poslední kapitola nazvaná „Řešení problémů sdílené intencionality“ pak představuje vyústění celé práce, v němž jsou myšlenky rozvíjené v předchozích kapitolách shrnuty a jsou formulovány konkrétní odpovědi na zkoumané otázky – tato kapitola (kterou lze považovat za závěr celé práce) tedy přímo navazuje na čtyři předchozí kapitoly, pročez by měla být skutečně čtena až jako poslední.

První a chronologicky nejdříve napsaná kapitola s názvem „Sdílená intencionalita mezi filosofií a vědou“ zkoumá pojetí sdílené intencionality u Michaela Tomasella a porovnává jej s přístupem Johna Searla, jednoho z prvních moderních filosofů zabývajících se pojmem sdílené intencionality. Searlův vliv je v Tomasellově chápání sdílené intencionality zjevný (což ostatně nepopírá ani sám Tomasello) a přístupy obou myslitelů jsou do značné míry kompatibilní – až na jeden zásadní rozdíl. Podle Tomasella je sdílená intencionalita unikátně lidskou adaptací, zatímco podle Searla je sdílená intencionalita v živočišné říši poměrně běžný fenomén, který konstituuje kooperativní chování i u všech ostatních

společenských druhů zvířat. Obzvláště pro Tomasella je nicméně tento rozdíl klíčový, skutečnost, že právě sdílená intencionalita představuje tzv. antropologickou diferenci, tedy ten zásadní, kvalitativní rozdíl mezi člověkem a ostatními zvířaty, je dost možná nejvýznamnější myšlenka celého jeho díla, kterou Tomasello navíc dokládá i mnoha empirickými experimenty. U Searla hraje naopak názor, že kooperativní chování u zvířat je vedeno stejným biologickým mechanismem jako u lidí, spíše méně významnou roli – Searle jej považuje za očividný, skutečné důkazy či argumenty, které by se daly konfrontovat s těmi Tomasellovými, ovšem nepředkládá. Tento názor pro zbytek jeho díla navíc ani není nijak podstatný, Searle by zde tedy mohl bez závažnějších komplikací ustoupit a učinit tak své pojetí sdílené intencionality kompatibilní s tím Tomasellovým. Tato úvaha, kterou první kapitola této práce končí, je nicméně spíše teoretická – ačkoliv by podložení jeho teorie Tomasellovými empirickými výsledky mohlo Searlovi dílu pomoci, ve svých současných 90 letech již tento filosof pravděpodobně žádné revize svých teorií nechystá.

Druhá kapitola nazvaná „Kolektivní přesvědčení a intencionální strategie“ se věnuje dílu britské filosofky Margaret Gilbertové, konkrétně jejímu pojetí sdíleného přesvědčení. Gilbertová je, stejně jako Searle, považována za jednu z hlavních postav debaty o sdílené intencionalitě a její interpretace sdíleného přesvědčení přímo vychází právě z jejího chápání sdílené intencionality. Sdílené intence jsou podle Gilbertové konstituované sdílenými závazky, tedy takovými závazky, které zavazují skupinu jednotlivců, kteří takový závazek přijali. Sdílená přesvědčení (tedy přesvědčení, která mají formu „my jsme přesvědčení, že x “ – na rozdíl od standardních individuálních přesvědčení typu „já jsem přesvědčený, že x “) jsou pak podle Gilbertové taktéž důsledkem sdílených závazků, v tomto případě závazků přijmout jako skupina nějaké přesvědčení. Toto pojetí sdíleného přesvědčení je ovšem v této kapitole odmítnuto – a namísto něj je zde navrženo vysvětlovat sdílená přesvědčení pomocí tzv. intencionální strategie, původně formulované americkým filosofem Danielem Dennettem. Podle této interpretace sdílených přesvědčení děláme v případech, kdy přisuzujeme skupinám nějaké mentální stavy (například přesvědčení), v podstatě to samé, jako když přisuzujeme mentální stavy neživým předmětům, například když o počítačovém programu na hraní šachů říkáme, že *chce* dát mat. Samozřejmě, že počítačové programy nemají záměry, myšlenky či přání stejným způsobem jako lidé, ale podle Dennetta to nic nemění na skutečnosti, že v některých případech je možné efektivně predikovat chování neživých předmětů právě tím, že o nich budeme uvažovat, jako kdyby to byly myslící subjekty mající dané mentální stavy.

Právě takový přístup navrhuje druhá kapitola této práce aplikovat i při analýze sdílených přesvědčení – pokud o nějaké skupině tvrdíme, že má to či ono přesvědčení, neznamená to, že se členové této skupiny řídí společným závazkem mít nějaké přesvědčení, jak navrhuje Gilbertová, nýbrž je to pouze specifický způsob, jak interpretovat chování dané skupiny pomocí toho, že o ní uvažujeme jako o myslícím subjektu, který má právě tyto mentální stavy.

Třetí kapitola s názvem „O kategorizaci přístupů ke sdílené intencionalitě“ se, jak její název napovídá, zabývá komparací různých přístupů ke sdílené intencionalitě a jejich kategorizací. Vychází přitom z dělení těchto přístupů na subjektové, obsahové a způsobové přístupy, nicméně argumentuje, že způsobové přístupy jsou vždy podřaditelné pod některou ze zbývajících dvou kategorií, pročež navrhuje zachovat pouze dichotomii subjektových a obsahových přístupů. Tato dichotomie je následně doplněna o další, taktéž duální možnosti rozlišování mezi jednotlivými přístupy ke sdílené intencionalitě. První z nich je rozlišování mezi redukcionistickými a neredukcionistickými přístupy. Za redukcionistické jsou považovány takové přístupy, které usilují o rozložení sdílených intencí na základnější prvky, tedy obvykle na individuální intence a případně i další mentální stavy, například přesvědčení. Neredukcionistické jsou pak pochopitelně ty přístupy, které možnost takovéto redukce odmítají. Druhou nově navrhanou kategorizací je dělení na naturalistické a analytické přístupy. Naturalistické přístupy jsou takové, které zkoumají sdílenou intencionalitu jako biologický fenomén, tedy určitou schopnost, kterou lidé přirozeně mají, zatímco analytické přístupy se zaměřují spíše na to, co lidé dělají, když sdílí intence, zkoumají tedy sdílenou intencionalitu jako (obvykle sociální či jazykovou) praxi. Na rozdíl od dichotomií subjektových a obsahových přístupů a redukcionistických a neredukcionistických přístupů se naturalistické a analytické přístupy navzájem nevyklučují. Chápaní sdílené intencionality jako biologické schopnosti samozřejmě není v rozporu s tím, že se tato schopnost projevuje v našem jednání, stejně tak jako zkoumání našeho jednání musí předpokládat, že jsme k takovému jednání biologicky vybavení. Přesto je ovšem explicitní rozlišování mezi naturalistickými a analytickými přístupy důležité, neboť nám umožňuje vyvarovat se omylů či nedorozumění pramenících právě z nedostatečného pochopení kontextu, ve kterém se různí autoři na poli debaty o sdílené intencionalitě pohybují.

To se ostatně prakticky ukazuje ve čtvrté kapitole nazvané „Dvě kritiky redukcionismu v debatě o sdílené intencionalitě“. Tato kapitola popisuje a následně vyvrací

dvě konkrétní kritiky pokusů o redukci sdílených intencí na intence individuální. První z těchto kritik je protipříklad Johna Searla, který má vyvracet analýzu sdílených intencí podle Raima Tuomely a Kaarla Millera. Po podrobném rozboru se zde však ukazuje, že Searlův protipříklad trpí určitými nedostatky – kapitola nabízí dvě různé interpretace tohoto protipříkladu, přičemž ani jedna z nich Tuomelovu a Millerovu analýzu spolehlivě nevyvrací. Searlův protipříklad při jednom čtení není dostatečně intuitivní na to, aby byl přesvědčivým, při druhém jej zase nelze považovat za analogický přístup, který má vyvrátit. Druhá kritika, jejíž autorkou je Deborah Tollefsenová a která směřuje proti Michaelu Bratmanovi, pak selhává právě na výše zmíněném rozlišování mezi naturalistickými a analytickými přístupy ke sdílené intencionalitě. Tollefsenová kritizuje Bratmanův přístup za to, že je příliš kognitivně náročný na to, aby byl aplikovatelný i na malé děti, a navrhuje jej v tomto směru rozšířit tak, aby bylo možné jej vztáhnout i na ně. Kapitola nicméně argumentuje, že Tollefsenová tím, že zohledňuje biologické (respektive v tomto konkrétním případě kognitivní) schopnosti malých dětí, posouvá debatu z analytické úrovně, na níž operoval Bratman, na úroveň naturalistickou. V takovém případě ale nelze výtku Tollefsenové považovat za kritiku, nýbrž přinejlepším za adaptaci Bratmanova přístupu na jiný problém, než o který autorovi tohoto přístupu původně šlo. Po zhodnocení obou těchto kritik tedy kapitola končí závěrem, že redukcionismus má v debatě o sdílené intencionalitě stále své oprávněné místo.

Práci ukončuje kapitola nazvaná „Řešení problémů sdílené intencionality“, která se vrací k výchozí tezi práce navrhuující řešení problémů sdílené intencionality pomocí sémantické analýzy jazyka, přičemž vysvětluje, proč se jednotlivé kapitoly práce této tezi nakonec věnují jen okrajově či vůbec. To je dáno přesvědčením, ke kterému jsem v průběhu psaní jednotlivých kapitol došel, a které spočívá v nahlédnutí, že žádné filosofické problémy sdílené intencionality vlastně neexistují. Existují vědecké problémy sdílené intencionality, které vycházejí z chápání sdílené intencionality jako evolučně podmíněné kognitivní schopnosti – ty ale musí být řešeny primárně vědeckými metodami. Role filosofie může být v tomto bádání spíše podpůrná, filosofie může vědeckým teoriím poskytovat pojmová schémata (jak tomu bylo například u Tomasella, který pro svůj vědecký projekt přejal filosofickou terminologii) a pomocí pojmové analýzy projasňovat vědecké myšlenky. Specificky filosofické problémy sdílené intencionality však neexistují – filosofické bádání o sdílené intencionalitě by totiž nemělo představovat problémy, nýbrž řešení. V případě filosofických teorií o sdílené intencionalitě se totiž vždy jedná (nebo by se přinejmenším mělo jednat) o

teorie záměrně vytvářené za účelem zodpovězení konkrétních otázek. Jsou to tedy tyto otázky, které představují problémy – a postulování konceptů jako sdílená intencionalita má představovat jejich řešení, nesmí se však samo stát problémem. Práce končí konstatováním, že ačkoliv otázky, které stály na počátku debaty o sdílené intencionalitě, jistě přinesly mnoho inspirativních a mnohdy i provokativních myšlenek, jsou v posledku vždy řešitelné redukováním sdílených intencí na individuální mentální stavy. Jakékoliv komplexnější teorie sdílené intencionality se proto musí mít na pozoru před dvěma prohřešky, kterých se přístupy kritizované v jednotlivých kapitolách této práce dopouštěly. Za první nesmí překračovat pole filosofie a vstupovat na pole vědy, respektive musí si toho v případě, že se na pole vědy vydávají, být vždy dobře vědomy. Za druhé nesmí postulovat příliš složitá řešení tam, kde je možné aplikovat jednodušší redukcionistické řešení, respektive musí dbát na to, aby měly vždy přidanou hodnotu, tedy aby vždy nabízely efektivnější řešení konkrétního problému či otázky, než jakého by bylo možné dosáhnout redukcionistickým řešením, a nezaváděly pouze obecné teorie či teoretické debaty bez jasné možnosti jejich další aplikace.

I.

Sdílená intencionalita mezi filosofií a vědou¹

1. Úvod

Psycholog Michael Tomasello je právem objektem velkého zájmu ze strany filosofů – ve svém obsáhlém díle se totiž zabývá navýsost filosofickými tématy jako je vývoj jazyka², původ lidského myšlení³ či vznik morálky⁴. Za rozvoj těchto a dalších unikátně lidských fenoménů vděčíme podle Tomasella jediné klíčové adaptaci: na rozdíl od všech ostatních živočichů disponujeme my lidé tzv. sdílenou intencionalitou. I tento ústřední pojem Tomasellova díla je přitom pojem původně rozvíjený právě ve filosofické literatuře – nabízí se tedy otázka: jak věrný zůstal Tomasello ve svém vědeckém díle svým filosofickým východiskům?

Jakýkoliv pojem používaný napříč různými disciplínami je vystaven riziku, že se jeho význam rozmělní či úplně změní. Do určité míry na tom samozřejmě není nic zvláštního – přesnější vymezení problematických pojmů je nakonec často právě cílem vedené diskuse; a byli bychom naivní, pokud bychom si mysleli, že i mezi jednotlivými filozofy zabývajícími se sdílenou intencionalitou panuje vždy (nebo alespoň obvykle) shoda. V Tomasellově díle jsme nicméně svědky aplikace diskutovaného termínu v diametrálně odlišném kontextu, než ve kterém byl původně vytvořen. Cílem této kapitoly proto bude nejprve vysvětlit, co to vlastně

---

1 Tato kapitola je upravenou verzí článku „Sdílená intencionalita mezi filosofií a vědou“ publikovaného ve Filosofickém časopise v roce 2020 (Kocourek, 2020).

2 Tomasello (2003), Tomasello (2008).

3 Tomasello (2014).

4 Tomasello (2016a).

sdílená intencionalita je, jakou roli hraje v moderní filosofii (především ve filosofii Johna Searla, jehož vliv se zdá být v Tomasellově díle nejvýraznější) a jakou roli hraje u samotného Michaela Tomasella. Následně se pokusíme odpovědět na otázku, zda je chápání sdílené intencionality v moderní filosofii kompatibilní s Tomasellovým používáním tohoto pojmu, či zda jsme zde svědky zásadního předefinování původního filosofického termínu.

2. Intencionalita

Chceme-li vysvětlit, co je to *sdílená intencionalita*, musíme mít nejprve jasno v tom, co je to intencionalita sama o sobě, v kontrastu ke sdílené intencionalitě někdy nazývaná *individuální* či *singulární intencionalita*. Tento pojem, původně používaný ve scholastické filosofii, vzkřísil pro filosofii současnou Franz Brentano, který s jeho pomocí definoval mentální stav jako stav mající v sobě (intencionálně) obsažený objekt, kterým je tento stav konstituován. Mentální stavy musí být vždy zaměřené nějakým směrem: každý soud musí být soud *o něčem*, každý záměr musí být záměrem učinit *něco*. Pokud miluji či nenávidím, musí existovat nějaký referent, vůči kterému tyto pocity chovám.⁵ Intencionalita se následně stala jedním z ústředních pojmů filosofických debat o mysli a vědomí – a to jak v analytické, tak v kontinentální filosofii. Nejvýznamnějším Brentanovým následovníkem v Evropě byl bezpochyby Edmund Husserl⁶, pro nás budou ovšem důležitější anglofonní myslitelé, především již zmiňovaný John Searle.

Searle charakterizuje intencionalitu velmi podobným způsobem jako Brentano, na rozdíl od něj – a podobně jako Husserl – ale připouští, že snad mohou existovat i takové mentální stavy, které intencionální nejsou, například nespecifické pocity úzkosti či nervozity.⁷ Searle píše například:

„Intencionalita‘ je odborný filosofický termín pro schopnost mysli, s jejíž pomocí může být zaměřena na nebo být o věcech a stavech věcí ve světě, obvykle na ní nezávislých. Takže pokud jsem přesvědčen, že prší, bojím se

---

5 Brentano (2009).

6 Např. Husserl (2010), srov. také Sartre (2002).

7 Searle (2010, s. 26).

navýšení úrokových sazeb, chci jít do kina nebo preferuji Cabernet Sauvignon před Rulandským modrým, jsem v každém z těchto případů v intencionálním stavu. Intencionální stavy jsou vždy o něčem nebo se vztahují k něčemu.“⁸

A na jiném místě:

„Intencionalita je ta vlastnost mnoha mentálních stavů a událostí, díky které jsou tyto zaměřeny na nebo jsou o věcech či stavech věcí ve světě. Pokud mám například přesvědčení, musí to být přesvědčení, že něco je tak a tak; pokud mám strach, musí to být strach z něčeho nebo o něco; pokud toužím, musím toužit po tom něco učinit, nebo po tom, aby se něco stalo; pokud mám záměr, musí to být záměr něco udělat.“⁹

Tím, že připouští i neintencionální mentální stavy, si sice znemožňuje dát rovnítko mezi mentální a intencionální, nicméně i tak používá Searle intencionalitu právě k vymezení toho, co chce nazývat myslí či mentálními fenomény (kromě intencionality jsou pro něj ale podstatné ještě kauzalita vnitřních mentálních stavů a pohybů těla ve vnějším světě, subjektivita mentálních stavů jakožto náležejících vždy pouze jednomu vědomí, a nakonec samozřejmě i samotná existence tohoto vědomí).¹⁰

Je zajímavé, že Tomasellovo vlastní chápání individuální intencionality se od toho filosofického poněkud liší. Zatímco Brentano, Husserl či Searle charakterizují intencionalitu jako *zaměřenost*, Tomasello mluví o intencionalitě primárně jako o schopnosti mít intence, *záměry*. Je tomu tak nejspíš proto, že Tomasello připisuje schopnost individuální intencionality (na rozdíl od sdílené intencionality) i některým zvířatům – a soustředí se tedy primárně na ty aspekty intencionality, které jsou charakteristické pro chování těchto zvířat. Ta disponují individuální intencionalitou v tom smyslu, že jsou schopná reprezentovat možné stavy věcí, vyvozovat z těchto reprezentací důsledky a na základě toho některé stavy věcí preferovat před jinými – pravděpodobně ovšem nemají přesvědčení či záměry v tom slova

---

8 Searle (2010, s. 25, překlad autor).

9 Searle (1983, s. 1, překlad autor).

10 Searle (1994, kapitola I: Problém mysli a těla).

smyslu, v jakém je mají lidé (jejich přesvědčení a záměry nemají propoziční obsah).¹¹ Tento popis velmi připomíná Dennettovy tzv. popperovské tvory, tedy takové tvory, kteří jsou schopní se nejen učit ze zkušenosti (a tím pádem neopakovat minulé chyby), ale dokonce i domýšlet důsledky svého jednání ještě předtím, než jej učiní – a nechat tak (slovy Karla Poppera) namísto sebe zemřít své hypotézy.¹² Ani u Dennetta ovšem schopnosti Popperovských tvorů nesouvisí s intencionalitou. Té se Dennett sice v rámci svého rozsáhlého díla věnuje také, nicméně ve srovnání s výše uvedenými filosofy je Dennettova analýza intencionality spíše kritická: namísto aby se snažil pomocí intencionálního definovat mentální, aplikuje Dennett tento koncept ne na mentální fenomény, nýbrž pouze na některé typy vět. Intencionální slovník podle něj používáme, pokud zaujímáme tzv. intencionální postoj, tedy pokud nakládáme s objekty našich výpovědí jako s myslícími agenty.¹³ Tomasellovo pojetí individuální intencionality tedy, zdá se, své filosofické předloze příliš podobné není. Pro definici sdílené intencionality, kterou se budeme zabírat ve zbytku této kapitoly, je ovšem výchozím bodem právě intencionalita v té podobě, jakou popisují výše uvedené Searlovy citáty, které by pro nás tím pádem měly být ze všech v této kapitole uvedených přístupů nejpodstatnější.

3. Sdílená intencionalita podle Johna Searla

Výše jsme definovali intencionalitu jako schopnost mysli vztahovat se k něčemu, tedy mít přesvědčení, záměry, strachy a podobně. Mluvíme-li o sdílené intencionalitě, ptáme se, co to znamená, pokud máme takovéto mentální stavy *společně*:

„Mnoho druhů zvířat, obzvláště ten náš, má schopnost sdílené intencionality. Tím myslím nejen to, že se účastní kooperativního chování,

---

11 Tomasello (2014).

12 Dennett (1995). Popperovští tvorové představují jeden ze stupňů Dennettovy metafory evoluční věže. Pod nimi se v této pomyslné věži nacházejí skinnerovští tvorové, kteří jsou schopní se učit pouze ze zkušenosti, a na úplném spodku věže bychom našli darwinovské tvory, kteří své vrozené chování nejsou sto měnit vůbec. Naopak úplný vrchol věže nad popperovskými tvory je vyhrazen lidem, které Dennett označuje jako gregoryovské tvory. Tomasello zde svoji podobnost s Dennettem sám zmiňuje.

13 Srov. např. Dennett (1986) či Dennett (1981). Dennettovi se podrobněji věnuje taktéž druhá kapitola této práce.

ale to, že sdílí intencionální stavy jako přesvědčení, touhy a záměry. Vedle singulární intencionality je tu i kolektivní intencionalita. Zjevnými příklady jsou případy, kdy já dělám něco pouze jako součást našeho dělání něčeho.“¹⁴

Opět můžeme uvést mnoho příkladů – houslista v orchestru sice hraje pouze vlastní část skladby, ale hraje ji jako součást celého orchestru, který hraje danou skladbu *společně*. Gól sice dává jen jeden fotbalista, ale dává ho jako výsledek *společného* úsilí celého týmu dát gól. Dva natěrači pokojů sice mohou malovat každý jinou zeď, ale dělají to tak, aby *společně* vymalovali pokoj co nejefektivnějším způsobem. Dokonce i vlci pronásledují podle Searla svoji kořist vždy jako součást *společného* lovu celé smečky (tento bod se ukáže být obzvlášť důležitý, až budeme Searla srovnávat s Tomasellem).

Sdílená intencionalita se přitom nemusí nutně projevovat na behaviorální úrovni. Dva lidé, kteří jsou spolu na procházce, a dva lidé, kteří jdou pouze náhodou po zalidněné ulici vedle sebe stejným tempem, se mohou vnějšimu pozorovateli na první pohled jevit naprosto stejně – a přesto je první případ nějak fundamentálně odlišný od toho druhého. Pokud jdou Adam a Bára do kina stejnou cestou a ve stejnou dobu nezávisle na sobě, bude Adamův záměr jít do kina splněn, pokud do kina skutečně dorazí – nezávisle na tom, zda tam spolu s ním dorazí i Bára. Zato pokud chtějí jít Adam a Bára do kina společně a Bára z nějakého důvodu nedorazí, pak Adamův záměr jít do kina s Bárou nebude splněn. Adam sice vykonal svoji část společné činnosti, ale to na úspěch při takové činnosti nestačí.

Co to tedy znamená *mít* sdílenou intencionalitu, jednat *společně*? Společné jednání je umožněno právě tím, že je takové jednání vedeno společným mentálním stavem, společným záměrem. Jak je ale možné, aby měli dva jednotlivci společné mentální stavy? Můžeme vymezit dva extrémy – na jedné straně bychom si mohli sdílenou intencionalitu představovat jako projev nějakého kolektivního subjektu přesahující jednotlivé aktéry. Pokud jednáme společně, nečiníme tak pouze jako dva spolupracující subjekty *já* a *ty*, nýbrž jako nový subjekt, *my*, jehož mentální stavy jsou odlišné od mentálních stavů obou jednotlivců, kteří jej tvoří. Tento nový subjekt je pak tím skutečným aktérem společné aktivity. Takový přístup bývá většinou označován jako *subjektový přístup*¹⁵. Na druhé straně stojí tvrzení, že

---

14 Searle (1995, s. 23, překlad autor).

15 V angličtině „subject account“.

kolektivita společných akcí nespočívá v subjektu těchto akcí, nýbrž pouze v záměrech jednotlivých aktérů. Jakýkoliv společný záměr několika subjektů je tím pádem možné redukovat pouze na individuální záměry jednotlivců a jejich přesvědčení o záměrech a přesvědčeních jejich partnerů – žádné nové subjekty ani sdílené mentální stavy fundamentálně odlišné od individuálních mentálních stavů nejsou potřeba. Tento přístup je obvykle nazývaný *obsahový přístup*¹⁶. Oba tyto extrémy jsou – jak už to u extrémních pozic bývá – krajně neintuitivní. Postulovat „my“ jako specifický druh agenta s sebou přináší problematické otázky po ontologické podstatě takového agenta; úplně eliminovat sdílené intence naopak vyžaduje interpretovat společné jednání jako komplikovanou konstrukci velkého množství vzájemně provázaných záměrů a přesvědčení.

Většina současných přístupů ke sdílené intencionalitě se tedy pohybuje na ose mezi těmito krajními pozicemi. Mezi autory klonící se spíše k subjektivnímu přístupu patří například Margaret Gilbertová¹⁷, nejznámějším zástupcem obsahového přístupu je Michael Bratman¹⁸. Kam bychom na této stupnici zařadili Searla? Searlovo chápání sdílené intencionality nejvíce připomíná pojetí obvykle nazývané *způsobový přístup*¹⁹ (ačkoliv sám Searle tento termín nepoužívá), které se nachází někde uprostřed naší pomyslné osy. Podle Searla (a dalších podobně smýšlejících autorů, například Raima Tuomely²⁰) je sice agentem společných akcí vždy pouze suma jednotlivců, tedy jakékoliv „my“ je úplně redukovatelné na jednotlivá „já“, ale tato jednotlivá „já“ mají pouze jeden společný záměr, který již není redukovatelný na individuální záměry samotných aktérů. V naší společné aktivitě figuruje pouze *já* a *ty* – a žádné ontologicky specifické *my* – ale oba se při tom nacházíme ve společném *módu* (we-mode), oba sdílíme stejný, společný záměr, oba vykonáváme stejnou, společnou aktivitu.²¹

Nyní tedy máme sdílenou intencionalitu jako schopnost jednotlivců mít společné záměry, přesvědčení, přání a podobně. Samotná analýza této podivuhodné schopnosti je jistě

---

16 V angličtině „content account“.

17 Např. Gilbertová (1989).

18 Např. Bratman (1999).

19 V angličtině „mode account“.

20 Např. Tuomela (2002).

21 Srov. Schmitz (2017) či Schmid (2018). Kategorizaci různých přístupů ke sdílené intencionalitě se podrobněji věnuje taktéž třetí kapitola této práce.

záslužnou filosofickou prací, nicméně Searlovi slouží sdílená intencionalita k rozklíčování dalšího, neméně zajímavého problému. Podobně, jako mu individuální intencionalita sloužila k definici mentálních fenoménů, představuje sdílená intencionalita jeden z pilířů, na kterých stojí Searlova sociální ontologie. Sociální ontologie se snaží vysvětlit existenci takzvaných institucionálních faktů. Vedle institucionálních faktů samozřejmě existují i fakty neinstitucionální; rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že zatímco neinstitucionální fakty jsou nezávislé na lidech, institucionální fakty existují pouze v závislosti na lidské společnosti. To znamená, že zatímco to, že Miloš Zeman je člověk, je neinstitucionální fakt, to, že Miloš Zeman je (v době psaní tohoto textu) prezidentem České Republiky, je již fakt institucionální. Kdyby všichni lidé (s výjimkou Miloše Zemana) přestali v jednu chvíli existovat, stále by mělo smysl tvrdit, že Miloš Zeman je člověkem – ale už by bylo podivné tvrdit, že je prezidentem České Republiky. A propos, přestože by stále existovala pohoří ohraničující Českou kotlinu, jen těžko bychom si mohli myslet, že by stále existovala Česká Republika jako státní útvar. Existence pohoří je neinstitucionální fakt, existence států je fakt institucionální. Podivuhodnou schopnost vytvářet institucionální fakty mají lidé podle Searla právě díky tomu, že disponují sdílenou intencionalitou, ale podobně jako u jeho aplikace intencionality při vymezení myšlení, ani na tvorbu institucionálních faktů nám nepostačí pouze samotná sdílená intencionalita. Vedle ní musíme být schopní ještě za prvé vytvářet konstitutivní pravidla, tedy pravidla, která přímo konstituují činnost, kterou regulují; za druhé přiřazovat objektům funkce, tedy vidět ve světě i hodnoty, a nikoliv pouze příčiny a následky. Příkladem konstitutivních pravidel jsou pravidla šachu – bez pravidel šachu by šachy vůbec neexistovaly (na rozdíl například od pravidel silničního provozu, bez kterých bychom stále mohli usednout za volant a vyrazit po silnici do práce; jen by to bez takových pravidel bylo podstatně méně bezpečné). Příkladem přiřazení funkce může být prohlášení, že funkcí srdce je pumpovat krev, zatímco infarkt myokardu je srdeční dysfunkcí (následkem čehož můžeme srdce pumpující krev ohodnotit jako funkční, *dobré* – a srdeční mrtvici jako něco *špatného*). S pomocí těchto tří schopností může již být Miloš Zeman prezidentem – díky konstitutivním pravidlům můžeme vytvořit prezidentský úřad, díky přiřazení funkce můžeme tímto úřadem pověřit Miloše Zemana a díky sdílené intencionalitě můžeme mít všichni společně přesvědčení, že Miloš Zeman je prezidentem.²²

---

22 Searle (1995).

4. Sdílená intencionalita podle Michaela Tomasella

Protože – jak jsme viděli – se přístupy ke sdílené intencionalitě u různých filosofů mohou v mnoha ohledech rozcházet, necháme si hodnotící srovnání Tomasellova chápání sdílené intencionality pro poslední podkapitulu této kapitoly a nyní se jej pokusíme vyložit nezávisle na kategoriích a problémech načrtnutých výše. Tomasello považuje sdílenou intencionalitu za biologickou adaptaci, která se u lidí vyvinula v rámci přirozeného výběru jednoduše proto, že jedincům disponujícím touto vlastností pomáhala přežít a rozmnožit se. To, jak se taková unikátní adaptace mohla u předchůdců člověka postupně vyvinout, je dlouhý příběh, který Tomasello rozpracoval na mnoha místech – zde se tento narativ pokusíme zrekonstruovat tak, jak jej Tomasello představuje ve svých posledních dvou knihách „A Natural History of Human Thinking“ a „A Natural History of Human Morality“, které prezentují nejaktuálnější verzi Tomasellovy teorie.²³

Vznik kooperativního chování představuje pro jakoukoliv evoluční teorii značný problém – na úrovni genů se zdá být evolučně výhodná pouze spolupráce mezi příbuznými, zatímco na úrovni celých skupin budou překážkou vzniku úspěšné spolupráce nevyhnutelní černí pasažéři. Podle Tomasella překonali předchůdci dnešních lidí tuto překážku pouze díky tomu, že jednoduše neměli na vybranou: v jednom okamžiku svého vývoje se ocitli v situaci, kdy kooperativní chování představovalo jedinou možnost přežití.

Tento okamžik měl nastat přibližně před dvěma miliony let, kdy kvůli globálním změnám klimatu začalo ubývat přirozeného prostředí a tím pádem i přirozených zdrojů potravy prvních příslušníků rodu Homo. Zápas o potravu s ostatními hominidy pravděpodobně vyhnal předchůdce dnešních lidí na otevřená prostranství, kde byli nuceni hledat alternativní zdroje potravy. A právě tento vnější tlak podmínil vznik spolupráce nevídané u šimpanzů i jiných nejbližších příbuzných člověka. Pravděpodobným počátkem

---

23 Tomasello (2014) a Tomasello (2016a). Podobné výklady se v Tomasellových starších dílech do jisté míry (nejméně terminologicky) liší, jak se jeho teorie postupně rozvíjela. Například v Tomasellově teorii o původu jazyka z roku 2003 se ještě koncept sdílené intencionality explicitně nevyskytuje (Tomasello, 2003), v roce 2008 pak Tomasello sice již mluví o sdílené intencionalitě (Tomasello, 2008), ale stále zde ještě chybí rozlišování mezi společnou intencionalitou a kolektivní intencionalitou, které bude pro námi popisovaný narativ klíčové.

tohoto nového typu kooperace mohly být činnosti jako například odhánění větších predátorů (např. lvů či hyen) od mršin, později i skupinový lov kořisti příliš velké na to, aby ji mohl udolat jednatel. Ať už ale byly první alternativní zdroje potravy jakékoliv, zásadní rozdíl mezi nimi a dříve preferovaným způsobem obživy spočíval v tom, že nyní vyžadovalo získání potravy přímou spoluprací více jedinců. Tato spolupráce s sebou nevyhnutelně přinesla změny v sociální organizaci prvních hominidů – nejdůležitější z těchto změn bylo opuštění systému dominance. Dominantní jedinec, který by si mohl po společném procesu získávání potravy uzurpovat celou kořist pro sebe a nechat své společníky o hladu, by představoval ohrožení jakékoliv další spolupráce. Dominantní samci tedy museli být svrženi – a svrženi mohli být pouze koalicemi ostatních členů skupiny. Tak nejspíš vznikl selektivní tlak, který namísto silných dominantních jedinců upřednostňoval ty, kteří byli schopní fungovat v koalicích a kteří byli při rozdělování kořisti tolerantní k ostatním členům skupiny. Kooperativní aspekty chování se posléze mohly začít promítat i do dalších oblastí života skupiny, vedle lovu a dělení kořisti například i do péče o mladé.

Tyto společné činnosti vedly postupně ke vzniku prvního stupně sdílené intencionality, kterému Tomasello říká společná intencionalita²⁴. Ve chvíli, kdy první lidé začali při svých aktivitách spolupracovat, začal vedle *já* a *ty* existovat nový subjekt: *my*. Pro úspěšný lov velké kořisti – např. antilopy – nestačilo, abych *já* věděl, že lovím antilopu, a aby můj partner věděl, že loví antilopu. Pro úspěšnou spolupráci je nutné, abych *já* věděl i to, že můj partner je na lovu *se mnou*, a aby on věděl, že *já* jsem na lovu *s ním* – abych s ním měl společný záměr ulovit antilopu. Nutnou podmínkou vzniku společných záměrů (a tím pádem nutnou součástí společné intencionality) byla pravděpodobně ještě rudimentárnější společná pozornost²⁵ (*já* i *ty* vnímáme totéž a zároveň jsme si navzájem vědomi toho, že vnímáme totéž, a máme zájem na tomto společném vnímání), díky které se již na této úrovni mohla začít rozvíjet i jednoduchá (ale stále ještě ne lingvistická, nýbrž pouze gestikulární) komunikace. Společná intencionalita byla ovšem ještě velmi omezená – vznikala pouze mezi malým počtem aktérů (Tomasello dokonce mluví jen o kooperujících dvojicích – pravděpodobně právě kvůli triadickému charakteru sdílené pozornosti) a pouze po dobu společné aktivity (lov, péče o mladé). Jakmile už nebyla spolupráce více nutná, vraceli se dosavadní partneři zpět ke svému individualistickému, machiavelistickému chápání světa. Pro

---

24 V angličtině „joint intentionality“.

25 V angličtině „joint attention“.

rozvinutí sdílené intencionality, o které mluví Searle a další současní filosofové, byl proto nutný ještě jeden krok – přechod od sdílené intencionality ke kolektivní intencionalitě.²⁶

Kolektivní intencionalita se začala objevovat přibližně před sto padesáti tisíci lety, kdy již lidé tvořili ucelené kulturní skupiny a kdy se vzájemná závislost rozšířila z původní dyády já–partner na celé společenství. Život v takovém sociálním systému vyžadoval kognitivní schopnosti, na které již nestačila pouhá společná intencionalita fungující výhradně v kontextu konkrétního společného záměru, konkrétní kooperativní akce. Všichni členové skupiny byli nyní vzájemně závislí a téměř každá společenská role mohla být zastávána jakýmkoliv členem skupiny, kteří se proto museli naučit nejen evaluovat vhodné partnery, ale také být dobrými, žádoucími partnery. To vedlo k rozvoji schopnosti chápat společnost jakoby z ptačí perspektivy, monitorovat nejen chování druhých, ale především své vlastní. Lidé se v této době poprvé ocitli ve světě řízeném jakousi společenskou smlouvou – rodili se do společnosti, která již měla určená pravidla pro to, jak se chovat při určitých činnostech, a která své členy nutila se těmto pravidlům přizpůsobovat, což následně umožnilo další zvětšování takové společnosti. Není proto divu, že právě s kolektivní intencionalitou začala postupně vznikat i plnohodnotná komunikace: teprve s ní mohla gesta (potažmo zvuky) nabývat objektivního významu, který akceptovala celá skupina (a ne plnit pouze dočasnou roli v rámci jednorázové společné akce konstituované společnou intencionalitou).

Následkem těchto změn došlo až ke vzniku sociálního systému, kterému Tomasello říká kmenové organizace, to znamená společností, ve kterých několik menších uskupení patřilo ke stejné kulturní skupině. Většinu času trávili lidé v těchto malých uskupeních, ale pokud bylo třeba (např. při konfliktu s jinou skupinou), mohla se dát dočasně dohromady celá kulturní skupina. Zde ovšem tato společenství narazila na problém tzv. Dunbarova čísla²⁷, tedy maximálního počtu lidí, které může jedinec v jeden okamžik *znát*, maximálního počtu sociálních vazeb, které je schopný udržovat. Podle britského psychologa a antropologa Robina Dunbara je toto číslo přibližně sto padesát – větší počet známostí zkrátka člověk nedokáže pojmout. To znamená, že zatímco ve skupinách, ve kterých lidé skutečně žili, bylo možné znát každého potenciálního partnera, na úrovni celé kulturní skupiny nebylo možné, aby si každý jedinec pamatoval všechny ostatní členy takové skupiny. Lidé se museli naučit

---

26 V angličtině „collective intentionality“.

27 Dunbar (1998).

poznávat, kdo patřil do jejich kulturní skupiny, to znamená, kdo jim byl (relevantním způsobem) podobný. Tato podobnost samozřejmě nemohla být biologická, nýbrž musela být kulturní – do mé kultury patří ten, kdo mluví jako já, kdo loví jako já, kdo se obléká jako já atd. Díky tomu se ono *my*, které dříve vznikalo jen mezi partnery v rámci konkrétní kooperativní aktivity, mohlo rozšířit na prakticky neomezené množství lidí. I jedinci, kteří se osobně neznali, na sobě byli nyní vzájemně závislí, protože patřili do stejné kulturní skupiny.

Základem jakékoliv kultury – těchto prvních kultur nevyjímaje – je společný kulturní kontext, který na úrovni kolektivní intencionality nahrazuje společný kontext jednotlivých akcí dřívějších kooperativních dyád. Kulturním kontextem Tomasello rozumí dovednosti, vědomosti či přesvědčení, které sdílí všichni členové dané kultury, a o kterých každý člen dané kultury ví, že je zná každý člen dané kultury (podobně jako dříve každý člen lovicí dyády věděl, že jeho partner ví, že jsou na lovu spolu). Díky tomu o sobě členové stejné kultury věděli mnoho užitečných informací, aniž by spolu museli někdy předtím přímo interagovat. Zároveň se tím v kultuře vytvořila určitá forma objektivnosti – *x* je správný způsob, jak dělat *y*, protože všichni členové naší kultury to tak dělají, *x* je to, co *my* děláme. V tom spočívá kvalitativní rozdíl mezi společnou intencionalitou a kolektivní intencionalitou – na rozdíl od ad-hoc pravidel jednotlivých kooperativních činností několika málo jedinců na úrovni společné intencionality, která mohla být kdykoliv zrušena či změněna, jsou pravidla vytvořená v rámci kulturní skupiny v takové skupině mnohem silněji zakořeněna.

S nástupem takových kulturních norem se konečně dostáváme ke zjevné podobnosti mezi sdílenou intencionalitou jako výsledkem evolučních procesů zkoumaných Tomasellem a sdílenou intencionalitou jako jednou ze schopností konstituující institucionální fakty, kterou popisoval Searle. Nyní je tedy na čase vrátit se zpět k otázce, kterou jsme si položili na začátku této kapitoly – jaká je souvislost mezi Tomasellovým popisem sdílené intencionality jako biologické adaptace a současnou filosofickou debatou o společném jednání?

5. Závěr

Pokusíme-li se nyní srovnat Searlův a Tomasellův výklad sdílené intencionality, všimneme si mnoha podobností. Oba považují sdílenou intencionalitu za biologický fenomén,

oba jsou přesvědčení, že tento fenomén stojí v základu lidské společnosti. Ještě v roce 2007 Tomasello dokonce přirovnává (ač s drobnými odlišnostmi) svoje rozdělení mezi společnou intencionalitou (kterou v té době ještě označoval obecným pojmem sdílená intencionalita) a kolektivní intencionalitou k Searlovu rozlišování mezi sdílenou intencionalitou jako biologickým fenoménem a kompletní sociální ontologií jakožto schopností využívající i přiřazování funkcí a konstitutivní pravidla.²⁸ Jediným na první pohled zásadním rozdílem v obou koncepcích je Searlova ochota přiznat sdílenou intencionalitu i zvířatům, což Tomasello kategoricky odmítá – vsutku, to, že právě sdílená intencionalita představuje onen fundamentální, kvalitativní rozdíl mezi člověkem a ostatními zvířaty, je Tomasellovým snad vůbec nejdůležitějším (a zároveň nejkontroverznějším) tvrzením.

Tomasello má ovšem oproti Searlovi v této otázce jedno eso v rukávu – konkrétně úctyhodné množství empirických dat. Zatímco Searlova filosofická práce je veskrze teoretická, Tomasello zaštiťuje svůj evoluční příběh množstvím experimentů, které jeho hypotézy podporují. Nejčastějšími objekty těchto experimentů jsou šimpanzi (jakožto naši nejbližší příbuzní) a malé děti (většinou ještě před osvojením si jazyka). Právě srovnání výsledků dětí a šimpanzů v rozličných situacích navozovaných v experimentálních podmínkách vede Tomasella k domněnce, že mezi lidmi a zvířaty (dokonce i zvířaty tak podobnými lidem jako jsou šimpanzi) existuje fundamentální rozdíl. Uvedme zde alespoň jeden z Tomasellových experimentů, který tento závěr dobře ilustruje. Šimpanzi se v tomto experimentu nejprve naučí hrát hru, ve které mají za úkol vybrat vždy jeden ze tří kbelíků, z nichž však pouze jeden obsahuje kýženou odměnu. Pokud šimpanz zvolí správný kbelík, odměnu získá, pokud ne, nedostane nic. Výsledek hry tedy v této situaci závisí jen na štěstí, šimpanzi mohou při výběru kbelíku pouze hádat. V další fázi experimentu je ovšem do hry přidán člověk, který se snaží šimpanzi napovídat, navádět jeho pozornost pomocí očního kontaktu a gestikulace na správný kbelík. Navzdory této nápovědě se výsledky šimpanzů v obou variantách hry nijak neliší – ačkoliv šimpanzi lidského asistenta vnímají, dál volí kbelíky náhodně. Není snad ani třeba dodávat, že lidské děti (už ve věku 14 měsíců) pomoc asistenta využít dovedou. Překvapivé ovšem je, že stačí drobná úprava kontextu hry a výsledek se dramaticky změní: pokud se lidský asistent nesnaží šimpanzovi napovídat, nýbrž se snaží správný kbelík získat pro sebe (není tedy ani tak asistentem, jako konkurentem), šimpanz náhle začne projevovat zájem právě o ten kbelík, který se snaží získat jeho lidský

---

28 Tomasello & Rakoczy (2007).

konkurent. Co z toho podle Tomasella vyplývá? Právě to, že zatímco jak šimpanzi, tak lidé, chápou, že druhý má své vlastní vědomosti a záměry, pouze lidé jsou s to tyto vědomosti a závěry sdílet. Ve variantě s konkurentem šimpanz pozná, že člověk má záměr získat odměnu – a proto se snaží získat právě ten kbelík, o který projevuje zájem jeho konkurent; ve variantě s asistentem ale už není s to pochopit, že člověk nejen že poznal jeho záměr získat odměnu, ale že se mu snaží pomoci tento záměr naplnit. Šimpanzi podle Tomasella nejsou schopní komunikovat altruisticky, sdělovat si navzájem prospěšné informace – jejich interakce jsou v posledku vždy kompetitivní.²⁹

Proč by měl takový výsledek představovat problém pro Searla? Protože podle Searla není sdílená intencionalita fenomén úplně primitivní, existují určité fundamentálnější kognitivní schopnosti, které její rozvoj teprve umožňují:

„(...) schopnost podílet se na kolektivním chování vyžaduje něco jako před-intencionální smysl ‚druhého‘ jako aktuálního nebo potenciálního agenta v kooperativním jednání. (...) kolektivní intencionalita se zdá předpokládat určitý stupeň smyslu pro společnost předtím, než může vůbec fungovat.“³⁰

Pokud je Tomasellova interpretace správná,³¹ nemůže Searlova teorie sdílené intencionality fungovat – šimpanzi ono chápání druhého jakožto kooperativního agenta jednoduše nemají, protože nemohou mít ani pokročilejší sdílenou intencionalitu.³²

Tomasello tedy Searlův filosofický koncept nepřebírá nekriticky, nýbrž ho konfrontuje s empirickou evidencí a následně rozvíjí. Searlův projekt tím ovšem není nijak závažně ovlivněn – odmítneme-li zvířatům přiznat sdílenou intencionalitu, nebude to mít na Searlovu sociální ontologii v podstatě žádný vliv. Jakkoliv je totiž Searle ochoten připustit u zvířat sdílenou intencionalitu, schopností přiřazovat funkce a vytvářet konstitutivní pravidla již zvířata bezpochyby nedisponují, takže sociální ontologie jako celek je tak či tak možná pouze u lidí. Takové skloubení Searlova a Tomasellova díla by mohlo být prospěšné pro obě strany

---

29 Tomasello (2008, s. 38–41).

30 Searle (1992, s. 413).

31 Interpretace Tomasellových experimentů samozřejmě není neproblematická a existují i pozorování, která těm Tomasellovým zdánlivě odporují. Pro některé možné námitky viz např. Koreň (2016) či Urban (2013).

32 Podobnou kritiku najdeme i u Kaufmannová (2012).

– filosofický koncept by získal vědeckou záštitu a vědecká teorie evoluce myšlení zase přesah do filosofické diskuse o lidském sociálním chování. Jednalo by se vsutku o velmi dobrou ukázkou filosofické a vědecké spolupráce.

Nicméně tvrdit, že Tomasellovým záměrem je kriticky navazovat na filosofický projekt, by bohužel nebylo úplně přesné, což se ukáže, jakmile se pokusíme Tomasellovu koncepci porovnat s dalšími filosofy zmíněnými v této práci. Především v jeho poslední knize odkazuje Tomasello velmi často vedle Searla i na Michaela Bratmana a Margaret Gilbertovou, jejichž představy sdílené intencionality se ovšem od té Tomasellovy či Searlovy podstatě liší – především v tom, že tito filosofové nemluví o sdílené intencionalitě jako o biologické adaptaci, nýbrž ji používají pouze jako explanační princip specifického druhu (lidského) jednání. Bratmanův obsahový přístup se v tomto ohledu pro Tomasella rozhodně nehodí z toho důvodu, že zatímco Bratman nepovažuje sdílenou intencionalitu za nijak fundamentálně odlišnou od intencionality individuální (sdílená intencionalita je podle něj redukovatelná na intence a přesvědčení jednotlivých aktérů), Tomasellův argument stojí právě na tom, že sdílená intencionalita je naprosto nová a dříve nevídaná evoluční specializace. Problém s přístupem Margaret Gilbertové spočívá v tom, že Gilbertová klade při konstituování společné akce značný důraz na komunikaci. Podle Tomasella mohla ale lidská komunikace vzniknout teprve poté, co se objevila sdílená intencionalita. Tento problém sice není nepřekonatelný – komunikace vytvářející závazek ke společné činnosti totiž u Gilbertové nemusí být explicitní (nemusí být dokonce ani verbální)³³ a sám Tomasello vidí předstupeň lidské řeči v gestech, která nalezneme i u šimpanzů, čili u zvířat, která (podle něj) ještě neoplývají ani společnou intencionalitou³⁴ – ale hlavní potíž s ukotvením Tomasellovy teorie v dílech těchto filosofů spočívá v něčem jiném.

Představme si, že bychom se chtěli pokusit zařadit Tomasella na naši pomyslnou škálu s obsahovými přístupy na jedné straně a subjektivními přístupy na straně druhé. Tomasello by se i zde pravděpodobně blížil spíše ke Gilbertové a dalším subjektivním přístupům: za prvé by pro něj, jak již bylo řečeno, nepřipadala v úvahu redukovatelnost sdílené intencionality na individuální intencionalitu (o což obvykle usilují obsahové přístupy); za druhé Tomasello

---

33 Gilbertová (2014e, s. 196).

34 Tomasello (2008).

skutečně někdy mluví o *my* jako o specifickém subjektu, který se od *já* nějakým způsobem liší – přesně jako to činí tradiční subjektové přístupy:

„Společná aktivita strukturovaná společnou intencionalitou má dvouúrovňovou strukturu sdílení a individuality: každý jedinec je jak „*my*“, které se svým partnerem sleduje společný záměr (ve sdílené pozornosti), tak i jednotlivec, který má svoji vlastní úlohu a perspektivu.“³⁵

Paradoxně ovšem Tomasello v této části knihy explicitně odkazuje pouze na Searla a Bratmana – a ne na (z výše uvedených důvodů pro tento přístup vhodnější) Gilbertovou. A právě to je hlavní problém Tomasellova nakládání s filosofickými koncepcemi sdílené intencionality: Tomasello si vypůjčuje ze zmiňovaných filosofů vždy pouze to, co se mu v tu kterou chvíli hodí, aniž by se ale zavazoval ke zbytku dané teorie. Jak ostatně Tomasello ve své odpovědi komentátorům sám píše:

„Cituji Bratmana a další, ale často vybírám pouze jednu myšlenku z celkového rámce a někdy ji i trochu modifikuji. Takže jsem netvrdil, že přijímám bratmanovu analýzu vcelku, nýbrž jsem uvedl svoji analýzu a citoval Bratmana pro onu inspirativní myšlenku.“³⁶

Stručnou odpovědí na naši výchozí otázku by tedy nakonec mohlo být právě toto: Tomasello se filosofy nechává pouze inspirovat, celé teorie ale nepřijímá.

Co z toho všeho vyplývá? Především to, že Tomasello se skutečně nesnaží aplikovat filosofickou teorii v kontextu evoluční antropologie – filosofické koncepce Searla, Bratmana či Gilbertové mu složí spíše jako inspirace než jako výchozí bod. Odpověď na úvodní otázku této kapitoly musí být tím pádem přece jen negativní: Tomasello se nesnaží zůstat věrný filosofické tradici, ani s ní být nutně kompatibilní. To, že se o syntézu vědy a filosofie explicitně nesnaží sám Tomasello, ovšem ještě neznamená, že taková syntéza není možná. V této kapitole jsem se pokusil ukázat, že nejméně Searlovo chápání sdílené intencionality se s tím Tomasellovým může velmi dobře doplňovat – jediné, co je třeba udělat, je odmítnout Searlovo tvrzení, že sdílenou intencionalitou oplývají i zvířata. Pokud to učiníme, neztratíme

---

35 Tomasello (2016a, s. 50, překlad autor).

36 Tomasello (2016b, s. 119).

nic ze Searlovy teorie sociální ontologie; naopak pro ni získáme silnou empirickou základnu. A to přece jen není málo. Tomasello v závěru své výše citované odpovědi komentátorům píše, že teprve filosofie mu pomohla vyřešit problémy, na něž nebyl s to najít pomoc v psychologii ani v kognitivní vědě – a vyjadřuje naději, že svým použitím filosofických konceptů ve své práci snad tuto pomoc oplatil.³⁷ Ač, jak jsem se snažil ukázat, nebylo toto snoubení vědy a filosofie vždy neproblematické, jsem přesvědčen, že užší spolupráce obou disciplín je projekt hodný následování. A tento text se snaží být příspěvkem k tomuto projektu.

---

37 Tomasello (2016b, s. 123).

II.

Kolektivní přesvědčení a intencionální strategie¹

1. Úvod

Co přesně máme na mysli, když říkáme věci jako „Křesťané věří v posmrtný život“, „Vláda chce zvýšit minimální mzdu“ nebo „Vysokoškoláci chodí o víkendech rádi do hospody“? Na první pohled bychom tyto věty mohli interpretovat tak, že každý člen uvedené skupiny (nebo přinejmenším převážná většina členů uvedené skupiny) má vlastnost, která je dané skupině připisována – tedy že *každý křesťan* (či alespoň drtivá většina křesťanů) věří v posmrtný život, *každý člen vlády* (či alespoň drtivá většina členů vlády) chce zvýšit minimální mzdu a *každý vysokoškolák* (či alespoň drtivá většina vysokoškoláků) chodí o víkendech rád do hospody. Na druhý pohled už bychom si ale mohli povšimnout, že takováto interpretace (obvykle nazývaná sumativní přístup²) nemusí být vždy na místě, neboť ačkoliv se zdá pravděpodobné, že všichni křesťané věří v posmrtný život, je už méně pravděpodobné, že všichni vysokoškoláci chodí o víkendech rádi do hospody – a je krajně nepravděpodobné, že by se někdy mohli na něčem shodnout všichni členové vlády.

Přesto ale podobné výroky běžně používáme v naší každodenní komunikaci a nezdá se, že bychom je považovali za nutně nepravdivé či pouze metaforické. Jak bychom je potom ale měli interpretovat? Na tuto otázku se pokusila odpovědět mimo jiné i britská filosofka Margaret Gilbertová, jedna z hlavních postav debaty o sdílené intencionalitě. Gilbertová

---

1 Tato kapitola je překladem a rozšířením mého článku „Collective Belief and the Intentional Strategy“ (Kocourek, 2019).

2 V angličtině „simple summative account“.

navrhuje analyzovat věty pojednávající o sdílených mentálních stavech³ pomocí tzv. pluralitního přístupu⁴, podle kterého je možné prisuzovat přesvědčení, emoce, záměry a další mentální stavy přímo skupinám (a ne pouze jejich členům) – a to dokonce i v situacích, kdy dané mentální stavy nejsou sdíleny všemi členy dané skupiny. V této kapitole si nejprve podrobněji představíme pluralitní přístup Gilbertové a následně se ale podíváme na některé problémy, které jsou s tímto přístupem spojené. Budu přitom argumentovat, že právě kvůli těmto problémům bychom při analýze sdílených mentálních stavů neměli aplikovat pluralitní přístup, a pokusím se navrhnout jiný způsob, jak výše popsané výroky interpretovat.

2. Sdílený závazek

Klíčovým konceptem pluralitního přístupu Margaret Gilbertové je tzv. sdílený závazek⁵. Co je to sdílený závazek nejlépe vysvětlíme tak, že jej srovnáme s jednoduchým osobním závazkem⁶: osobní závazky si v podstatě vytváříme pokaždé, když se rozhodneme něco učinit, když si vytvoříme nějaký záměr. Pokud se například rozhodnu, že dnes večer budu psát disertační práci, pak mi toto rozhodnutí dá nejen důvod jednat v souladu s tímto rozhodnutím („Večer budu psát disertační práci, protože jsem se tak rozhodl“), ale dokonce vytvoří určitý závazek k tomuto jednání („Večer *musím* psát disertační práci, protože jsem se tak rozhodl“). Pokud by se tedy stalo, že bych na své rozhodnutí zapomněl a vydal se večer například do kina, mohl bych, když bych si uprostřed filmu vzpomněl na své rozhodnutí (svůj osobní závazek) psát dnes večer disertační práci, prohlásit něco jako: „Ale ne, vždyť jsem měl psát disertaci“ – tedy mohl bych nahlížet na svou současnou činnost (sledování filmu v kině) jako na něco špatného, co se protíví mým povinnostem, tomu, co bych skutečně měl dělat. Takovýchto povinností vytvořených osobními závazky se dá ale pochopitelně poměrně snadno zbavit, neboť tyto povinnosti jsou vždy pouze vůči mně samotnému – stačí, když jednoduše změním názor a rozhodnu se například, že dnes půjdu do kina a disertační práci

---

3 Pojmy „sdílené“ a „kolektivní“ (přesvědčení, mentální stavy, atd.) jsou v této kapitole používány zaměnitelně.

4 V angličtině „plural subject account“.

5 V angličtině „joint commitment“.

6 V angličtině „personal commitment“.

budu psát zítra (čímž zruším stávající osobní závazek a vytvořím si místo něj nový). Právě toto se ovšem změní, jakmile se posuneme od osobních závazků k závazkům společným.⁷

Společný závazek vzniká, pokud se dva nebo více lidí rozhodne dělat něco společně – vytvoří si společný záměr. To nejpodstatnější na společných závazcích je to, že se nejedná pouze o sumu dvou (nebo i více) osobních závazků vykonat danou společnou činnost (či příslušné části dané společné činnosti). Společný závazek je něco kvalitativně odlišného – spíše než o sumu osobních závazků jednotlivých členů skupiny se jedná o jeden společný závazek, který zavazuje všechny členy skupiny najednou. Pokud si například Martina a Markéta vytvoří společný závazek „Jít společně do kina“, nejedná se pouze o kombinaci závazku Martiny „Jít do kina“ a závazku Markéty „Jít do kina“, pokud by totiž Martina svůj závazek splnila, zatímco Markéta ne, nemohli bychom říci, že Martina společnou činnost vykonala a Markéta nikoliv – pokud jedna z dívek nedorazila, pak ve společné činnosti „Jít společně do kina“ selhaly obě. Gilbertová používá k vyjádření společného závazku následující formulaci: „*osoby a, b, c, atd. mají společný závazek vykonat x jako celek*“⁸ – čímž myslí, že všichni individuální členové kolektivu se zavazují vykonat akci x, jako kdyby x vykonával jeden celek, jedna metaforická osoba. Je samozřejmě možné, že si jednotliví účastníci společné akce vykonávané činnosti nějak rozdělí, že v posledku bude každý z nich participovat jen na určité části dané akce, ale všichni mohou pouze společně uspět nebo společně neuspět. Existuje pouze jeden závazek, který všichni sdílí, a pouze jedna akce, ke které se tento závazek vztahuje.

Pluralitní přístup Gilbertové by (nejméně na první pohled) mohl skutečně docela dobře posloužit k analýze sdílené akce. Pokud si vezmeme například sdílenou akci „Vynést gauč po schodech do druhého patra“, můžeme tuto akci jistě chápat jako vedenou společným závazkem vzniklým tak, že jeden ze stěhujících řekl něco jako „Pomoz mi, prosím, vynést gauč po schodech do druhého patra“, čemuž druhý přitakal. Oba dotčení jsou nyní zavázáni k vykonání společné akce, která bude buď úspěšná nebo neúspěšná podle toho, zda se jim skutečně podaří vynést gauč po schodech do druhého patra či nikoliv (a nezávisle na tom, jak si při tom rozdělí role či dílčí činnosti nutné k uskutečnění jejich záměru). Gilbertová nicméně

---

7 Gilbertová (2014b, s. 31), Gilbertová (2014d, s. 173).

8 Gilbertová (2014c, s. 138). V angličtině: „persons a, b, c, etc. are jointly committed to do x as a body“.

aplikuje tuto analýzu i na sdílené přesvědčení a další mentální stavy⁹, u kterých, jak se pokusím ukázat, již společný závazek zdaleka neplní svoji roli tak, jako v případě sdílené akce.

Formulace společného závazku je v případě sdíleného přesvědčení velmi podobná formulaci společného závazku v případě sdílené akce, může vypadat například následovně: „*skupina (populace, kolektiv apod.) A věří, že p, pokud mají všichni členové skupiny A společný závazek věřit, že p, jako celek*“.¹⁰ Zjevný problém této analýzy spočívá v tom, že zatímco je jisté možné zavázat se k výkonu nějaké akce, není zřejmé, jak je možné se zavázat k tomu mít nějaké přesvědčení. Jednotlivci sami o sobě se jistě nemohou rozhodnout (a tím pádem ani zavázat) něčemu věřit, co tedy vede Gilbertovou k domněnce, že jsou něčeho takového schopní členové skupiny? Abychom si mohli udělat lepší představu o tom, jak chce Gilbertová interpretovat sdílené přesvědčení, podívejme se na jeden z jejích konkrétních příkladů. Představme si klub čtenářů poezie, kteří se pravidelně scházejí, čtou a také kriticky hodnotí různé básně. Nyní si představme, že na konci jednoho takového setkání, když přišel čas, aby se čtenáři vyjádřili ke kvalitě jedné z přečtených básní, jeden z nich otevře diskusi tvrzením, že se mu daná báseň líbila. Na to zareaguje další členka skupiny, která se o diskutované básni taktéž vyjádří pochvalně. I další účastníci diskuse se následně připojí souhlasným přikyvováním, nebo přinejmenším nijak aktivně neprotestují proti všeobecnému názoru na kvalitu básně. Nyní bychom podle Gilbertové mohli říct, že tomuto klubu čtenářů poezie se daná báseň líbí, neboť všichni jeho členové se na tomto názoru shodli – zavázali se k němu. Přesto je ale možné, že se ve skutečnosti báseň ani jednomu ze členů klubu nelíbila! Jistě si dokážeme představit, že první diskutující prohlásil, že se mu báseň líbí, protože chtěl podpořit autorku dané básně – a to i přes to, že tato její konkrétní báseň se mu ve skutečnosti nelíbila. Další diskutující, která básni vyjádřila podporu, možná pouze chtěla udělat dojem na prvního diskutujícího a podpořila ho z nějakých osobních, s poezií nesouvisejících důvodů i navzdory tomu, že ani jí se báseň nelíbila. A je dokonce možné, že ačkoliv se báseň nelíbila ani nikomu dalšímu z debatujících, neměl už nikdo z nich náladu o věci dále polemizovat, a tak všichni prostě souhlasili s prvním vyřčeným názorem. Ať už ale byly důvody diskutujících jakékoliv, máme nyní skupinu lidí s kolektivním přesvědčením, že diskutovaná

---

9 Například Gilbertová (2014f) analyzuje pomocí pluralitního přístupu pocit kolektivní viny, V této kapitole se ale budeme věnovat primárně sdíleným přesvědčením.

10 Gilbertová (2014d, s. 173).

báseň je dobrá (tj. máme skupinu lidí, která má společný závazek věřit jako celek, že diskutovaná báseň je dobrá) – a to i přesto, že nikdo ze členů této skupiny nemá žádné takové osobní přesvědčení.¹¹

Takto by se mohlo zdát, že členové skupiny se mohou „rozhodnout něčemu věřit“, protože to nakonec nebudou oni, kdo bude mít dané přesvědčení, nýbrž kolektivní agent, plurální subjekt, kterého společně vytváří – a protože právě oni jsou ti, kdo tento nový subjekt vytvořili, mohou také rozhodnout o jeho přesvědčeních. Takto to ale být nemůže – Gilbertová netvrdí, že by skupiny vytvářely nějaké nové subjekty ontologicky odlišné od jednotlivců, které je tvoří (jakási kolektivní vědomí). Když říká, že skupina je zavázána něčemu věřit jako celek, používá toto vyjádření spíše jako metaforu: jednotliví členové skupiny se chovají „jako jeden muž“, ale žádný jiný subjekt přitom nevzniká.¹² Ale jestliže je tomu skutečně tak, jestliže přesvědčení „Tato báseň je dobrá“ není „klasické“ osobní přesvědčení nějakého kolektivního subjektu, nýbrž kolektivní přesvědčení všech jednotlivých členů klubu čtenářů poezie, jak je možné že tito členové mají ve stejný okamžik kolektivní přesvědčení, že daná báseň je dobrá, a zároveň osobní přesvědčení, že dobrá není? Jak může jeden subjekt zastávat (osobní) přesvědčení, že *p*, a zároveň (kolektivní) přesvědčení, že *non-p*? Gilbertová si je tohoto problému vědoma, nicméně jej nepovažuje za paradoxní – tvrdí, že takto kolektivní přesvědčení v našem každodenním diskurzu jednoduše fungují; a pokud to neodpovídá tradičnímu epistemologickému chápání přesvědčení, tak tím hůře pro epistemologii.¹³ Jistě nás ale nepřekvapí, že ne každému přijde takový závěr uspokojivý.¹⁴

3. Přesvědčení a přitakání

Jeden možný argument proti tomuto pojetí sdíleného přesvědčení spočívá ve tvrzení, že to, co Gilbertová popisuje, není ani tak přesvědčení v tom slova smyslu, v jakém je tento

---

11 Viz např. Gilbertová (1987, s. 190-194) či Gilbertová (2014d, s. 168-169).

12 Gilbertová (2014a, s. 9).

13 Gilbertová (2014d, s. 178).

14 Kritiku tohoto pojetí sdíleného přesvědčení nalezneme např. v Hakli (2007), Mathiesenová (2006), Sheehy (2006, především druhá kapitola) či Tuomela (2000). Tollefsenová (2015, především první kapitola) nabízí stručné srovnání Gilbertové s jinými přístupy k tomuto tématu.

pojem ve filosofii obvykle používán, nýbrž spíše *přítakání*¹⁵. V různých přístupech poukazujících na rozdíly mezi přesvědčením a přítakáním se nejčastěji objevují následující:

1) Na rozdíl od přesvědčení podléhá přítakání našemu rozhodnutí. Jak už bylo řečeno, skupiny se podle Gilbertové mohou rozhodnout, o čem budou přesvědčené, ačkoliv jednotlivci touto schopností neoplývají. To, co ale jednotlivci mohou udělat, je něčemu přítakat. To se děje například když říkáme věci jako: „Připusťme, že to mohla udělat ona“ nebo „Dobrá, řekněme, že máte pravdu, co by to znamenalo?“ – čili když přistoupíme na pravdivost (či nepravdivost) nějakého výroku pouze pro potřeby diskuse či v rámci nějakého kompromisu. Skutečně o pravdivosti daného výroku nejsme přesvědčeni, ale z nějakého pragmatického důvodu jednáme tak, jako kdyby pravdivý byl. Což nás přímo přivádí k druhému bodu:

2) Přesvědčení, na rozdíl od přítakání, přímo souvisí s pravdivostí. Jak jsme již viděli v případě klubu čtenářů poezie, skupina se může rozhodnout přijmout za své nějaké přesvědčení i z jiných důvodů, než že jsou její členové přesvědčeni jeho o pravdivosti. Gilbertová má na toto téma i další příklady: představme si komisi, která má na starost kampus univerzity, a která „je přesvědčená“, že by bylo vhodné zřídit v prostorách kampusu novou kavárnu. Důvodem tohoto „přesvědčení“ je ovšem skutečnost, že o kavárnu v prostorách kampusu stojí rektor univerzity, kterému se nikdo neodvážívá odporovat.¹⁶ Opět si povšimněme toho, že v případě jednotlivců bychom v takové situaci jistě nemluvili o přesvědčení – naopak si snadno můžeme představit, že některý z členů komise by mohl své stanovisko popsat například následovně: „Nemyslím si, že je potřeba zřízovat v prostorách univerzity kavárnu, ale před rektorem raději říkám, že ano, abych ho nerozhněval!“. Jednotlivec může být přesvědčen pouze o něčem, co je podle něho pravdivé (a *vice versa* může považovat za pravdivé pouze takové výroky, o kterých je zároveň přesvědčen).¹⁷ O přítakání toto neplatí.

---

15 V angličtině „acceptance“.

16 Gilbertová (2014c, s. 152).

17 Dalo by se jistě poukázat na případy, kdy říkáme věci jako „Nemohu uvěřit, že v můj svatební den prší“ či „Vím, že moje sestra zemřela, ale odmítám tomu uvěřit“. Domnívám se ale, že vyjádření

3) Přesvědčení o něčem můžeme být často pouze do určité míry, přitakání bývá naopak obvykle bezpodmínečné. Mluvíme-li o přesvědčeních, běžně říkáme věci jako „Je to možné“, „Zdá se mi to pravděpodobné“, „Jsem si tím téměř jistý“ a podobně – tedy jsme o něčem přesvědčeni více či méně. S přitakáním tomu tak ale obvykle nebývá – pokud chápeme přitakání jako vědomou a nějak (obvykle pragmaticky) odůvodněnou akci, není důvod tuto akci provést „neúplně“, přitakat je „částečně“. V případech skupinových přesvědčeních, které popisuje Gilbertová se zdá, že skupiny, které v nich vystupují, vždy přijímají svá „přesvědčení“ bezpodmínečně – báseň je podle klubu čtenářů poezie dobrá, kavárnu je podle komise spravující kampus univerzity vhodné zřídit. Gilbertová v těchto příkladech nikdy nemluví o pochybnostech či jiných „stupních“ v přijetí daného „přesvědčení“.

Co by se stalo, kdybychom nahradili sdílené přesvědčení sdíleným přitakáním? Podle Gilbertové vlastně nic až tak zásadního – jistě můžeme vést sémantické diskuse o tom, jak daný fenomén správně pojmenovat, ale to důležité, tedy to, že existují nějaké sdílené mentální stavy, nebude takovou změnou dotčeno.¹⁸ To by skutečně platilo, pokud bychom chtěli pouze nahradit *sdílené* přesvědčení *sdíleným* přitakáním,¹⁹ domnívám se ovšem, že jakmile se posuneme od přesvědčení k přitakáním, není potřeba nadále trvat na tom, aby byl daný mentální stav vůbec *sdílený*. Vraťme se na chvíli na začátek této kapitoly, kde jsme zmiňovali možnost, že některé případy postulování sdílených mentálních stavů mohou být interpretovány poměrně jednoduše prostě jako tvrzení, která drtivě většině či dokonce všem jednotlivým členům dané skupiny přisuzují určitý mentální stav. Jako příklad jsme uváděli větu: „Křesťané věří v posmrtný život“, o které jsme řekli, že může skutečně znamenat pouze to, že každý jeden křesťan věří v posmrtný život. Takovouto interpretaci jsme označovali jako sumativní přístup. Viděli jsme také, že sumativní přístup nedokáže vysvětlit všechny případy sdíleného přesvědčení, například v případě klubu čtenářů poezie nelze výrok „Členové klubu jsou přesvědčeni, že je diskutovaná báseň dobrá“ interpretovat pomocí sumativního přístupu, neboť, jak se ukázalo, takové přesvědčení v tomto případě žádný jednotlivý člen klubu nemá.

---

tohoto typu jsou spíše metaforická, a že by jejich mluvčí v případě nutnosti přiznali, že jsou skutečně přesvědčeni, že v jejich svatební den prší, či že jejich sestra je mrtvá. Tato vyjádření nepopisují skutečná přesvědčení, jedná se spíše o obrazné vyjádření emocí.

18 Gilbertová (2014c, 160).

19 Jak činí např. Tuomela (2000).

Platilo by ale totéž i o přitakání? Domnívám se, že nikoliv – pokud přistoupíme na to, že v případě členů klubu čtenářů poezie se ve skutečnosti nejedná o přesvědčení, že je daná báseň dobrá, nýbrž o pouhé přitakání tomuto názoru (tedy o situaci, v níž se členové klubu rozhodli dobrovolně a z pragmatických důvodů jednat, jako byl daná báseň byla bezpochyby dobrá), pak již nepotřebujeme postulovat jakoukoliv formu pluralitního přístupu k takovému přitakání – nepotřebujeme sdílené přitakání, protože v tomto případě stačí konstatovat, že každý člen klubu přitakal jednotlivě.

Podívejme se tedy nyní, zda lze všechny případy zdánlivého sdíleného přesvědčení interpretovat jako sumy individuálních přitakání. Taková interpretace ob stojí v obou případech, které jsme zde uváděli na obhajobu pluralitního přístupu Gilbertové. Případ komise spravující univerzitní kampus je případu klubu čtenářů poezie velmi podobný – i zde je možné konstatovat, že každý jednotlivý člen komise dobrovolně a z pragmatických důvodů bezpodmínečně přitakal tvrzení, že kampus potřebuje novou kavárnu. Totéž platí i u příkladu vlády, která chce zvýšit minimální mzdu, ze začátku této kapitoly – i tento případ by se dal jistě interpretovat tak, že jednotliví členové vlády přitakali návrhu na zvýšení minimální mzdy, přestože o jeho praktičnosti možná nebyli sami přesvědčeni (například v rámci nějakého kompromisu či vyjednávání mezi jednotlivými stranami ve vládě). Existují ale i případy, které jsou ještě o něco složitější. Uveďme například následující:

1) Uvažme jakékoli volby či rozsáhlá referenda. Poté, co jsou hlasy sečteny, mohou politologové či novináři komentovat jejich výsledek výroky typu: „Občané dané země jsou přesvědčeni, že nově zvolená strana dokáže vyvést národ z nastalé krize“ nebo, zvolíme-li si konkrétnější příklad: „Britové chtějí opustit Evropskou unii“. V obdobných volbách má ovšem vítězná strana málokdy tak velkou většinu, aby bylo možné interpretovat takové výroky pomocí sumativního přístupu (tzn. není například možné tvrdit, že v případě Brexitu chtěli opustit Evropskou unii všichni či drtivá většina Britů). Zároveň ale není vždy možné tvrdit, že existuje nějaký společný závazek přitakat výsledku volby (a už vůbec ne ztotožnit se s ním a být o něm přesvědčen), jak je vidět v některých extrémních případech, kdy jsou volby následovány hromadnou frustrací či dokonce demonstracemi příznivců poražené strany.

2) Představme si, že se vláda rozhoduje, zda investovat více prostředků do armády. Její rozhodnutí se bude přímo odvíjet od jejího přesvědčení, zda zemi hrozí bezprostřední ohrožení ze strany jiného státu. Představme si dále, že vláda je rozdělená na dvě frakce: jedna část členů vlády se domnívá, že zemi žádný útok nehrozí, zatímco druhá část členů této vlády je přesvědčená, že k takovému útoku rozhodně dojde. V takové situaci je jistě možné, že vláda nakonec zvolí určitý kompromis, při kterém investuje do armády takovou částku, která je v posledku přijatelná pro obě znesvářené strany. Nejspíš si dokážeme představit, že by vláda toto rozhodnutí následně obhajovala tvrzením, že „Vláda se domnívá, že je možné, že naší zemi hrozí útok ze strany jiného státu“. Jak ale vidíme, v tomto případě nejen že nikdo ze členů vlády není individuálně přesvědčen, že útok „je možný“ – každý si stále drží své předchozí přesvědčení, že útok je buď jistý nebo krajně nepravděpodobný, nemůžeme tedy využít interpretace pomocí sumativního přístupu – ale navíc je toto zdánlivé kolektivní přesvědčení přijato pouze do určité míry („útok je možný“) – nemůže se tedy jednat ani o přitakání podle naší definice výše. Stejně tak se ale nemůže jednat ani o případ pluralitního přístupu, neboť členové vlády se nezavázali k přijetí žádného přesvědčení – jejich kompromis se týkal pouze výše částky investované do armády.²⁰

3) Představme si, že ředitel policejního sboru obdrží anonymní informaci o kriminální činnosti, která se odehrává v jeho obvodu. Představme si dále, že pachatelé, kteří se dané kriminální činnosti dopouštějí, obdrží ze stejného anonymního zdroje informaci, že o jejich aktivitě byl spraven ředitel příslušného policejního sboru. Tito zločinci by nyní mohli říct něco jako „Ale ne, policie už o nás ví“. Takový výrok by v jejich situaci jistě nebyl nesmyslný, neboť se dá předpokládat, že policie podnikne kroky k zastavení probíhajícího zločinu. Přesto ale drtivá většina členů policejního sboru ani není přesvědčena o tvrzení, ani nepřitakala tvrzení, že daná kriminální aktivita probíhá, neboť o ní jednoduše (zatím) ani neví – informaci dostal pouze ředitel policejního sboru.²¹

---

20 Srov. Mathiesenová (2006, s. 162).

21 Srov. Hakli (2007, s. 255).

Jak vidíme, nejen že tyto příklady není možné vysvětlit tak, že jednotliví členové daných skupin přitakali daným tvrzením, ale stejně tak není v těchto situacích možné aplikovat ani sumativní přístup ke sdílenému přesvědčení, ani pluralitní přístup Gilbertové (a to dokonce ani kdybychom v něm nahradili sdílené přesvědčení sdíleným přitakáním). Gilbertová se navíc nemůže zbavit problematických případů tvrzením, že se jedná pouze o zdánlivé případy kolektivního přesvědčení či o metafory, protože její vlastní argument pro to, abychom považovali sdílená přesvědčení za skutečná přesvědčení, se opírá právě o názor, že bychom měli respektovat to, jak o takových přesvědčeních referujeme v přirozeném jazyce. Abychom tedy obhájili pluralitní přístup navržený Gilbertovou, museli bychom buď ukázat, jak analyzovat problematické příklady pomocí pluralitního přístupu a sdíleného závazku, nebo najít způsob, jak odlišit skutečné případy sdíleného přesvědčení od pouhých zdánlivých případů či metafor (a tento způsob by přitom nesměl využívat sdílený závazek ani se jinak opírat o pluralitní přístup, aby se vyhnul kruhovitosti, a musel by vyloučit problematické případy, ale zároveň zachovat případy, které mají odlišit pluralitní přístup od běžného sumativního přístupu). Domnívám se ovšem, že takové řešení našeho problému by bylo zbytečně komplikované. Namísto toho chci nabídnout analýzu sdíleného přesvědčení, která si, jak se pokusím ukázat, dokáže poradit se všemi doposud diskutovanými příklady, aniž by vyžadovala postulování kolektivních agentů či kolektivních mentálních stavů.

4. Intencionální strategie

Stručně řečeno, řešení, které chci navrhnout, spočívá v nahlížení na skupiny, o kterých je možné referovat, jako kdyby měly mentální stavy, které nejsou pouze mentálními stavy jejich jednotlivých členů (tzn. takové mentální stavy, které nelze analyzovat pouhým využitím sumativního přístupu – ačkoliv budu taktéž argumentovat, že sumativní přístup bychom měli používat mnohem častěji, než se zdá tvrdit Gilbertová) jako na intencionální systémy – tedy jako na agenty, jejichž chování je možné predikovat či interpretovat pomocí tzv. intencionální strategie, kterou navrhl americký filosof Daniel Dennett.²² Budu hájit názor, že ačkoliv skupiny jistě nemají mentální stavy ve stejném slova smyslu, v jakém je mají jednotlivci, může být v některých případech výhodné chovat se k nim, jako kdyby je měly. Ve zbytku této

---

22 Např. Dennett (1971), Dennett (1981).

kapitoly tedy nejprve podrobněji vysvětlím, co Dennett rozumí používáním intencionální strategie (či – což je totéž – *zaujímáním intencionálního postoje*), a následně se pokusím ukázat, jak tato strategie může řešit diskutované případy sdíleného přesvědčení.²³

Podle Dennetta „zaujímáme postoj“, pokud se snažíme pochopit svět kolem sebe, interpretovat, co se v něm děje a predikovat, co se v něm bude dít. Jedním z postojů, které při tom můžeme zaujmout, je právě intencionální postoj – ten ale není jediný, vedle něj existuje ještě tzv. fyzikální postoj a projektový postoj.²⁴ Fyzikální postoj zaujímáme, pokud se snažíme interpretovat či predikovat fenomény kolem nás na základě jejich materiálních vlastností a na základě fyzikálních zákonů, kterým podléhají. Fyzikální postoj bychom mohli zaujmout, například pokud bychom se snažili uhodnout, co se stane, když hodíme z okna kámen. V takovém případě bychom nejspíše řekli, že vzhledem k jeho váze a s ohledem na zákon gravitace zamíří takový kámen velice rychle k zemi. Fyzikální postoj můžeme zaujmout, pokud jsme dostatečně dobře obeznámeni s materiálními vlastnostmi objektů a působícími fyzikálními zákony, které jsou relevantní v dané situaci.

Takové štěstí ale nebudeme mít vždy, může se snadno stát, že se budeme snažit pochopit chování nějakého objektu, o jehož vnitřním fungování nebudeme vědět dost na to, abychom jej mohli dostatečně přesně interpretovat pomocí fyzikálního postoje. A právě v takové situaci se můžeme uchýlit k některému ze zbývajících dvou postojů. Projektový postoj zvolíme, pokud se snažíme objekt či situaci pochopit na základě našich vědomostí o jeho funkci či účelu. Pokud bych měl například uhodnout, co se stane, když otočím klíčkem v zapalování automobilu, nebudu nejspíš uvažovat o tom, jak funguje startér, autobaterie či motor – na to toho prostě nevím dost o procesech, které při startování pod kapotou automobilu probíhají. Co ale vím je, jak by auta měla fungovat, jaký je jejich účel. Víím, že pokud automobil funguje správně, měl by po otočení klíčku v zapalování nezávisle na tom, co se děje pod kapotou, nastartovat – a proto bych při zaujetí projektového postoje hádal právě toto (a teprve pokud by se tak nestalo by přišel čas povolát automechanika, který by k

---

23 Sám Dennett intencionální strategii k analýze sdílených mentálních stavů nepoužívá, nicméně někteří filosofové věnující se tématu sdílené intencionality již na možnost takové aplikace dříve upozornili – například Tollefsenová (2002) navrhuje použití intencionální strategie při interpretaci intencionality velkých korporací a podobných institucí.

24 V angličtině jsou tyto postoje nazývány „intentional stance“, „physical stance“ a „design stance“.

rozbitému automobilu zaujal fyzikální postoj a zjistil, k jaké materiální chybě došlo a proč automobil náhle neplní svůj účel).

Vedle těchto dvou postojů existuje ještě intencionální postoj. Ten zaujímáme, pokud se snažíme predikovat a interpretovat fenomény kolem nás na základě intencí, tedy na základě přesvědčení, přání, obav a dalších mentálních stavů. Tento postoj pochopitelně zaujímáme k ostatním lidským bytostem: mohu například předpovědět, že si má kolegyně vezme při odchodu z kanceláře deštník, ne na základě znalosti fyzikálních zákonů, které ovlivňují pohyby jejího těla, ani na základě toho, že bych se domníval, že nošení deštníku je jakási funkce, k jejímuž vykonávání byla moje kolegyně navržena, nýbrž na základě toho, že se domnívám, že moje kolegyně má *přesvědčení*, že venku prší, a zároveň *přání* nezmoknout. Originalita Dennettovy intencionální strategie ovšem spočívá v nahlédnutí, že intencionální postoj nezaujímáme pouze při interakci s jinými lidmi, ale i v mnoha jiných situacích. Běžně jej například využíváme, pokud mluvíme o zvířatech – a to i přesto, že připisování v jazyce formulovaných přesvědčení a dalších mentálních stavů zvířatům by mnohým mohlo být filosoficky nepohodlné.²⁵ Intencionální postoj ale můžeme zaujmout i k předmětům, zpravidla strojům, nebo programům – velmi dobrý způsob predikování akcí programu hrajícího šachy může být právě zaujetí intencionálního postoje, tedy chápání takového programu jako agenta, který *má záměr* vyhrát hru v šachu (a zároveň *má přesvědčení*, že i jeho protivník se snaží vyhrát hru v šachu, *má znalosti* pravidel šachu, *rozhodl se* hrát určitou strategii, atd.). Pokud o něčem či o někom říkáme, že má mentální stavy, neznamená to podle Dennetta nic jiného, než že je to interpretovatelné pomocí intencionální strategie. Tímto prismaťem tedy mohou mít mentální stavy i zvířata či objekty.

Mohlo by se zdát, že fyzikální postoj představuje ten nejzákladnější a nejpřesnější popis reality. Není nakonec cílem kognitivních věd zjistit, jak lidská mysl *skutečně* funguje – najít způsob, jak vysvětlit veškeré myšlenky pouze pomocí synapsí mezi neurony v mozku? Inu, záleží na tom, jaká úroveň popisu nás zajímá. Pokud se snažíme objevit přírodní zákony, kterými se řídí procesy v mozku, pak k němu musíme skutečně zaujmout fyzikální postoj. Pokud nás ovšem zajímá, jak funguje lidská společnost, jak lidské myšlení vypadá v rámci mezilidských interakcí, pak by opominutí intencionálních postojů, které lidé zaujímají jak

---

25 Po poměrně zajímavý pohled na možnost připisování intencionálních stavů zvířatům nedisponujícím jazykem viz Rowlands (2012, především kapitola 2).

vůči sobě navzájem, tak vůči svému okolí, znamenalo přehlédnutí klíčového aspektu lidského chování.²⁶ Chci nyní argumentovat, že stejně jako můžeme zaujímat zmiňované postoje vůči objektům, zvířatům či lidem, můžeme je zaujímat i vůči skupinám – a že (stejně jako při popisování lidských myšlenek) ačkoliv je každá skupina v posledku redukovatelná na její základní prvky (v tomto případě na mentální stavy jednotlivých členů té které skupiny – které mohou být opět ještě dále redukovány na procesy v jejich mozcích), skutečně používáme intencionální strategii při každodenních rozhovorech o skupinách – a ignorovat to by znamenalo ignorovat důležitou část toho, jak lidská společnost funguje.

Jak by tedy vypadalo zaujímání jednotlivých výše popsaných postojů vůči skupinám? Zaujmout ke skupině fyzikální postoj by, jak jsem již naznačili, v podstatě znamenalo analyzovat ji pomocí sumativního přístupu – tedy predikovat a vysvětlovat její chování s ohledem na sumu všech jednotlivých vědomí, z nichž je ta která skupina tvořena. V situacích, kdy skutečně známe mentální stavy všech členů skupiny, k ní jistě můžeme přistupovat tímto způsobem, nicméně podobně jako ne vždy známe všechny relevantní přírodní zákony a materiální vlastnosti objektů kolem nás, nemusíme vždy znát ani mentální stavy všech členů nějaké skupiny. A právě v takové chvíli se můžeme uchýlit k intencionální strategii, v takové chvíli začínáme mluvit o skupinách jako o agentech s vlastními pocity, záměry či přesvědčeními. Samozřejmě, že skupiny nemají (neprožívají) mentální stavy stejným způsobem, jakým je mají (prožívají) lidé. Skupiny nemají vědomí, přinejmenším ne v tom slova smyslu, v jakém jej mají jednotlivci. Pokud ale nedokážeme zjistit mentální stavy (motivace, záměry) všech jednotlivých členů dané skupiny, pak může být chápání celé skupiny jako jednoho agenta s jeho vlastními mentálními stavy – tedy zaujetí intencionálního postoje vůči této skupině – naší nejlepší možnou strategií pro pochopení akcí této skupiny. A konečně, ačkoliv jsme to doposud přímo nezmínili, je samozřejmě možné zaujmout ke skupině i projektový postoj – například bychom s jeho pomocí mohli predikovat, že pokud se

---

26 Dennett (1981, s. 69–70) nabízí příklad, v němž si máme představit mimozemšťana, který má tak dokonalé znalosti fyzikálních zákonů, že dokáže veškeré dění kolem sebe interpretovat jen s pomocí fyzikálního postoje, vůbec však neumí používat intencionální strategii. Dále si máme představit, že se takovýto mimozemšťan utká s pozemšťanem v soutěži v předpovídání budoucnosti. Oba tito podivní závodníci jsou svědky telefonického rozhovoru, v němž manžel oznamuje manželce, že se již chystá z práce domů, a manželka jej žádá, aby cestou koupil víno. Oba soutěžící, mimozemšťan i pozemšťan, následně vyvodí, že manžel nasedne do automobilu, zajede do obchodu, kde koupí víno, a poté zamíří domů. Dennett upozorňuje na to, že nejenže by v takové soutěži pozemšťan s pomocí intencionálního postoje dosáhl obdobného výsledku jako mimozemšťan s jeho dokonalou znalostí fyziky, ale že by navíc pozemšťanův výkon musel mimozemšťanovi připadat jako úplný zázrak.

policejní sbor z našeho výše uvedeného příkladu doslechne o zločinné aktivitě, pokusí se ji zastavit (místo aby se k ní například připojil), protože tak policie funguje, bojovat proti zločinu je její účel.²⁷

Vyzbrojení intencionální strategií se nyní můžeme pokusit vyřešit problematické případy, které vedli Gilbertovou a další k přesvědčení, že je nutné postulovat existenci sdílených mentálních stavů. Začneme jednoduchými případy menších skupin, které netvoří žádný specifický kolektiv či instituci. Gilbertová uvádí příklad dvou přátel, Roz a Marka, kteří jsou přesvědčení, že je oprávněné vést válku za účelem vlastní obrany.²⁸ Pokud Roz prohlásí: „Myslíme si, že válka vedená za účelem vlastní obrany je oprávněná“, může tím (podle analýzy Gilbertové) myslet jednu ze dvou věcí. Za první může tato věta – v souladu se sumativním přístupem – tvrdit, že se Roz domnívá, že defenzivní válka je oprávněná, a že Mark má náhodou na danou věc stejný názor. Za druhé může ale daná věta vyjadřovat existenci kolektivního přesvědčení, tedy kolektivního závazku vytvořeného mezi Roz a Markem, podle kterého se oba zavázali věřit jako jeden celek, že defenzivní válka je oprávněná. Hlavní argument, který má podle Gilbertové dokazovat, že Rozin výrok by měl být interpretován druhým způsobem, spočívá v tom, že pokud by Mark zničehonic prohlásil, že v oprávněnost defenzivní války nevěří (a že to dříve tvrdil například jen aby na Roz udělal dojem), bude mít Roz pocit, že se vůči němu Mark provinil (a Mark bude s tím nahlédnout, že Roz má takový pocit oprávněně). Podle Gilbertové spočívá Markovo provinění právě v porušení společného závazku, na jehož základě si Roz a Mark své společné přesvědčení vytvořili. S

---

27 Na tomto místě je třeba zdůraznit, že moje interpretace Dennettovy intencionální strategie je velmi *instrumentalistická*, využívám ji jako určitý nástroj při analýze jednání skupin, jako užitečnou metaforu. Sám Dennett ale svoji strategii takto nevyužíval, jeho přístup byl *interpretativistický* – podle Dennetta být intencionální agent neznamená nic jiného, než být interpretovatelný pomocí intencionální strategie. Mezi intencionalitou lidí, intencionalitou strojů či intencionalitou skupin tak není vůbec žádný rozdíl. Tollefsenová nazývá tento přístup umírněný realismus (v angličtině „mild realism“ či „intermediate realism“): přesvědčení skupin nejsou pouhé metafory, nicméně jejich ontologická povaha neodpovídá ani tak povaze objektů jako jsou židle či stoly, ale spíše takovým jako jsou centra gravitace (Tollefsenová, 2002, str. 405–406). Osobně se mi zdá, že mezi intencionalitou jednotlivců a intencionalitou skupin existují značné rozdíly, které by neměly být opomíjeny. Zároveň se domnívám, že pro čtenáře neobeznámené s Dennettovým dílem bude instrumentalistický výklad intencionální strategie intuitivnější, než ten původní interpretativistický. V posledku ovšem příliš nezáleží na tom, zda budeme intencionální strategii chápat instrumentalisticky či interpretativisticky – můj hlavní argument spočívající ve tvrzení, že intencionální strategie je při analýze sdílených přesvědčení vhodnější než pluralitní přístup Gilbertové opírající se o společný závazek, zůstává platný při obou interpretacích. Volbu mezi interpretativismem a instrumentalismem mohu tedy s klidným svědomím ponechat na čtenáři.

28 Gilbertová (2014c, s. 136-137).

touto interpretací ale dle mého názoru nelze souhlasit, neboť existuje mnohem jednodušší vysvětlení popsané situace. Roz má pocit, že se vůči ní Mark provinil, jednoduše proto, že jí Mark lhal.²⁹ Když Roz řekla „Myslíme si, že válka vedená za účelem vlastní obrany je oprávněná“, nepopisovala tím existenci jakéhosi závazku, který Mark (bez jejího vědomí) porušil – jak by naznačovala interpretace Gilbertové. Co Roz touto větou popisovala byly její a Markovy mentální stavy – a popis těchto stavů byl od začátku nepravdivý, neboť vycházel z nepravdivé premisy, totiž z Markova lživého tvrzení, že věří, že válka vedená za účelem vlastní obrany je oprávněná. Zdá se mi, že tato interpretace nabízí dostatečně uspokojivý popis dané situace bez potřeby postulovat cokoli komplikovanějšího než náš základní sumativní přístup – a na základě prastarého a posvátného pravidla Occamovy břitvy bychom měli nejjednodušší vysvětlení považovat za správné.

Další příklady předkládané Gilbertovou – příklady s klubem čtenářů poezie a komisí spravující kampus univerzity – již budou zajímavější. Na jednu stranu sice jistě mohou nastat situace, ve kterých bude na místě aplikovat podobnou analýzu jako v případě Marka a Roz. Například pokud vedoucí klubu čtenářů poezie po skončení výše popsané schůzky klubu prohlásí: „Dobrá, takže si všichni myslíme, že je diskutovaná báseň dobrá“, bude mít zjevně na mysli, že každý člen klubu je individuálně přesvědčen, že je daná báseň dobrá. A v tomto se bude zjevně mýlit, neboť i v tomto případě bude její výrok stát na nepravdivých premisách. Nicméně v jiných situacích by již připisování mentálního stavu skupině mohlo být oprávněné. Pokud se studenti univerzity baví o nově zřizované kavárně a jeden z nich prohlásí „Bude se stavět nová kavárna, protože ji chce postavit komise spravující kampus“ mohlo by se jistě jednat o zaujetí intencionálního postoje vůči skupině, o níž tito studenti nemají dost informací na to, aby k ní mohli zaujmout fyzikální postoj (a interpretovat její chování pomocí sumativního přístupu). Zaujetí intencionálního postoje je v tomto případě především pragmatické – neměli bychom se nechat vlákat do léčky otázkou, zda je taková věta pravdivá či nikoliv. Mluvit o pravdivosti vět generovaných pomocí intencionální strategie může být

---

29 Nebo přinejmenším změnil názor, aniž by jí o tom řekl. To bude záležet především na tom, jak dlouhá doba uplynula mezi Markovou proklamací, že defenzivní válka je oprávněná, a jeho popřením tohoto tvrzení. Pokud se tak stalo během jednoho dne, bude mít Roz jistě pocit, že jí Mark v prvním případě lhal. Pokud ovšem mezi oběma výroky uplyne celý rok (a problematika defenzivní války nebude v mezitím diskutována), bude se Roz nejspíš domnívat, že Mark během roku změnil na věc názor. Zdá se mi, že v druhém případě by se také Roz hněvala na Marka podstatě méně než v prvním, což přesně odpovídá interpretaci, podle které je důvodem Rozina rozhořčení právě Markovo lhaní, a ne porušení jakési (třebas implicitní) úmluvy, která by byla po roce stejně relevantní jako v den jejího uzavření.

totiž poněkud ošidné – a to nejen v případě skupin, ale i v případě původního dennettovského účelu využívání intencionální strategie (můžeme například považovat za pravdivé či nepravdivé věty typu „šachový program ti chce vzít dámu“ nebo „ta kočka si myslí, že jí to tu patří“?). Toto ovšem není problém intencionální strategie, nýbrž problém veškerých vět přirozeného jazyka, které popisují cokoliv jiného než konkrétní stav věcí ve světě. Vezměme si věty jako „Venku padají trakaře“ nebo „Někteří jednorožci mají křídla“. Budeme-li tyto věty brát doslovně, budou samozřejmě nepravdivé, nicméně pokud chápeme, jakou roli hrají ve svých příslušných kontextech, můžeme je v určitých případech považovat za pravdivé (v prvním případě pokud venku silně prší, v druhém pokud mluvíme o nějakém příběhu či pověsti, kde existují bytosti připomínající koně s rohem a křídly). Stejně tak věta „Komise spravující kampus chce otevřít novou kavárnu“ může být považována za pravdivou v takovém kontextu, ve kterém zúčastnění mluvčí chápou, že výroky o mentálních stavech komise jsou určitou metaforou či zkratkou zavedenou za účelem interpretace akcí členů komise. Takový kontext ale může být snadno nahrazen jiným – například pokud by se někdo do diskuse vložil s tvrzením „Nikdo v komisi tu kavárnu ve skutečnosti nechtěl, jenom se všichni báli vzdorovat rektorovi“. Tímto tvrzením by byl doposud akceptovaný intencionální postoj vůči komisi nahrazen fyzikálním postojem (který, jak jsme již řekli, přibližně odpovídá tomu, co Gilbertová nazývá sumativním přístupem, a který představuje základnější a podrobnější popis reality než intencionální postoj). Po takovéto změně kontextu již ovšem není možné nadále tvrdit, že chce komise otevřít novou kavárnu, neboť to prismatem fyzikálního postoje (sumativního přístupu) jednoduše není pravda.³⁰

Zaměříme se nyní na protipříklady zkonstruované výše proti tvrzení, že kolektivní přesvědčení lze považovat za případy přitakání. Všechny tyto protipříklady zjevně představují

---

30 Pro úplnost ještě porovnejme větu „Nikdo v komisi tu kavárnu ve skutečnosti nechtěl, jenom se všichni báli vzdorovat rektorovi“ a větu „Komise tu kavárnu ve skutečnosti nechtěla, jenom se bála vzdorovat rektorovi“. V prvním případě se skutečně jedná o posun od vysvětlování akcí skupiny pomocí intencionálního postoje k vysvětlování akcí skupiny pomocí fyzikálního postoje, nicméně ve druhém případě se jedná pouze o upřesnění vysvětlení akcí pomyslného intencionálního agenta představujícího skupinu. Rozdíl spočívá v tom, že v případě, že by například tři ze čtyř členů komise byli pro otevření kavárny pouze z důvodu strachu z rektora, zatímco čtvrtý by kavárnu skutečně upřímně chtěl, byla by první věta hodnocená prismatem fyzikálního postoje jako nepravdivá – není pravda, že nikdo ze členů komise kavárnu nechtěl. Druhá věta je ovšem v rámci uplatnění intencionální strategie stále pravdivá (nebo – chceme-li se na základě výše popsáných skutečností vyhnout debatám o pravdivosti vět generovaných pomocí intencionální strategie – přinejmenším rozumná), neboť většinově rozhodující komisi, v níž většina členů skutečně jedná na základě strachu z rektora, lze rozumně popisovat jako agenta jednajícího ze strachu z rektora.

případy zaujetí intencionálního postoje vůči skupině. První případ, tedy případ rozsáhlých voleb, je skutečně něco, s čím se v běžném životě pravidelně setkáváme. Představuje ale zároveň jeden z problematičtějších případů aplikace intencionální strategie, neboť ta zde může generovat poměrně zavádějící nebo značně zjednodušené výsledky. Podívejme se opět na případ Brexitu: tvrdit (po oznámení výsledků referenda), že Britové chtěli opustit Evropskou unii, by nejspíš s ohledem na výsledek referenda nebylo úplně nepřijatelné, ale rozhodně by to neobsáhlo složitou společenskou a politickou situaci, kterou tento výsledek vyvolal. Druhý protipříklad, tedy případ vlády rozhodující o financích vynaložených na armádu, představuje mnohem lepší způsob uplatnění intencionální strategie. Zatímco v případě voleb je totiž obvykle poměrně snadné zjistit konkrétní počty hlasů pro konkrétní strany či varianty (a tak nahradit v tomto případě poměrně nepřesný intencionální postoj přesnějším fyzikálním postojem), v případě jednání vlády už si nejspíš dokážeme představit, že mnoho lidí skutečně neví, jak přesně vláda ke svému rozhodnutí došla. Takoví lidé si potom pochopitelně nemohou vysvětlit finální rozhodnutí vlády na základě kompromisu dvou stran s diametrálně odlišnými názory; mohou si její jednání ovšem vysvětlovat tak, jak by si vysvětlovali takové jednání u obyčejného intencionálního agenta, a prohlásit, že „Vláda se rozhodla investovat do armády více peněz, protože se domnívala, že útok je možný“. Tím jsou akce vlády dostatečně vysvětleny bez nutnosti znát zákulisní debaty a mentální stavy všech jednotlivých členů vlády. Poslední případ, příklad se zločinci a policejní jednotkou, která je o jejich činnosti informována, nás posouvá od interpretací k predikcím. Zločinci, kteří jsou v této krajně hypotetické situaci upozorněni, že ředitel policejního sboru byl informován o jejich aktivitách, nejspíš nevědí, jak bude policejní ředitel reagovat, ani jak bude policie postupovat. I kdyby měli nějaké informace o vnitřním fungování policejního sboru, odhadovat jednotlivé kroky a přesvědčení všech aktérů by v dané situaci bylo zbytečně složité. Pokud ovšem zaujmou k policejnímu sboru intencionální postoj a budou predikovat jeho akce na základě toho, jak by v podobné situaci reagoval intencionální agent, který má záměr potírat zločin a vědomosti o jejich současné kriminální aktivitě, dokáží nejspíše možné budoucí akce takového agenta velmi dobře odhadnout – což je vše, co v danou chvíli potřebují.³¹

---

31 Můžeme dodat, že k podobnému výsledku by tito zločinci nejspíš dospěli i v případě, že by k policejnímu sboru zaujali projektový postoj a považovali jej za nástroj, který je navržený k tomu, aby potíral zločin pokaždé, když se s ním setká. Nemělo by nás překvapovat, že přechody mezi jednotlivými strategiemi nejsou vždy úplně jasné a mohou se v některých situacích překrývat.

5. Závěr

Obsah této kapitoly bychom mohli krátce shrnout následovně: tvrdím, že když v našich každodenních konverzích mluvíme o přesvědčeních a dalších mentálních stavech skupin, nemluvíme o specifickém typu závazků jednat v souladu s danými přesvědčeními (sdílené závazky), jak tvrdí Gilbertová, ani pod pojmem sdíleného přesvědčení nemyslíme něco jiného (jako například přitakání), jak tvrdí někteří její kritici. Když mluvíme o mentálních stavech skupin, neděláme nic jiného, než to, co děláme, když mluvíme o mentálních stavech zvířat či strojů – používáme specifickou strategii k interpretaci, explanaci a predikci fenoménů kolem nás, která vychází z naší schopnosti snadno porozumět mentálním stavům jako jsou přání, přesvědčení či záměry u lidí. Tato strategie, kterou původně popsal Daniel Dennett, se nazývá intencionální strategie. Ačkoliv to jistě není bezchybný nástroj pro popis chování kolektivů, je to nástroj dostatečně přesný na to, aby nám posloužil při řešení běžných, každodenních problémů, a zároveň je pro člověka dostatečně intuitivní na to, abychom jej mohli používat snadno a v mnoha rozličných situacích. A právě to činí z intencionální strategie tak fascinující objekt filosofického zkoumání.

III.

O kategorizaci přístupů ke sdílené intencionalitě

1. Úvod

Výchozí otázku debaty o sdílené intencionalitě bychom mohli jednoduše vyjádřit asi takto: jak mohou sdílené intence ovlivňovat akce skupiny, když intence jednotlivce mohou vždy ovlivňovat pouze akce tohoto jednotlivce? Jinak řečeno: pokud mám intenci „zvednu ruku“, je tato intence příčinou mojí akce zvednutí ruky, protože moje intence (myšlenky) mohou ovlivňovat moje akce (pohyby mého těla) – jak ale může být naše intence „zvedneme ruce“ příčinou naší akce zvednutí rukou (mého zvednutí ruky a tvého zvednutí ruky)? Pokud je „zvedneme ruce“ moje intence, jak může moje intence ovlivnit tvoji akci? A pokud to není moje intence, čím tedy je? Patří sdílené intence nějakému skupinovému subjektu namísto jednotlivcům? Nebo sdílené intence vůbec neexistují – a pokud mluvíme o sdílených intencích, je to pouze určitá zkratka či metafora pro soubor nějak vzájemně provázaných individuálních intencí?

Debata o sdílené intencionalitě je ve srovnání s jinými filosofickými problémy poměrně mladá. To ale samozřejmě neznamená, že bychom v historii filosofie nemohli nalézt myslitele, kteří se zajímali o to, jak fungují lidská společenství, či co je to kolektivní jednání. Úvahy na toto téma jsou přítomné například v dílech Aristotela či Rousseaua, koncepty ne nepodobné sdílené intencionalitě či kolektivním agentům bychom našli také u raných sociologů a psychologů jako Emile Durkheim, Max Weber, Moritz Lazarus, William McDougall, Ferdinand Tönnies či Alfred Vierkant. Z moderních filosofů bychom jako předchůdce debaty o sdílené intencionalitě mohli jmenovat například Maxe Shelleru nebo

Wilfrida Sellarse, na kterého někteří současní autoři dokonce přímo navazují.¹ Uvedené příklady nicméně představují spíše jednotlivé koncepce zasazené do celku děl jmenovaných autorů, nelze u nich ale ještě mluvit o debatě ve smyslu uceleného bádání na jasně vymezené téma, kterému by se věnovalo větší množství na sebe vzájemně reagujících autorů. Skutečná filosofická debata o sdílené intencionalitě má proto svůj počátek až na přelomu 80. a 90. let 20. století, kdy se tomuto problému začali systematicky věnovat myslitelé jako John Searle², Margaret Gilbertová³, Raimo Tuomela,⁴ Michael Bratman⁵ a další.

Je tedy možné říct, že se filosofové věnují otázce sdílené intencionality jako ucelenému, samostatnému tématu pouze něco málo přes třicet let. To je sice ve srovnání s jinými filosofickými problémy, které se často táhnou celá staletí či dokonce tisíciletí do minulosti, jen velmi krátká doba, nicméně i za takto krátkou dobu se již stačilo objevit několik různých přístupů k tomuto problému – a spolu s nimi bylo potřeba přijít i s určitou kategorizací těchto přístupů, která by umožnila jejich přehledné dělení pro potřeby jejich dalšího porovnávání a rozvíjení. Standardní kategorizace⁶ rozděluje přístupy ke sdílené intencionalitě podle toho, kde konkrétně v intencionálním vztahu shledávají *to sdílené*, tedy to, co odděluje sdílenou intencionalitu od intencionality individuální, na subjektové přístupy⁷, obsahové přístupy⁸ a způsobové přístupy.⁹ V následujícím textu nejprve představíme tyto tři přístupy, následně se ovšem pokusíme ukázat, že způsobové přístupy nejsou jasně vymezeny a lze je podřadit pod přístupy subjektové či obsahové. V závěru článku se pak zamyslíme nad tím, zda je dělení přístupů na subjektové a obsahové přístupy dostačující, či zda je možné navrhnout i jinou kategorizaci různých pozic v debatě o sdílené intencionalitě.

---

1 Schmid & Schweikard (2020), Tuomela (2013a).

2 Např. Searle (1992).

3 Např. Gilbertová (1989).

4 Např. Tuomela (1991).

5 Např. Bratman (1987).

6 Viz např. Schmid (2018), Schmid & Schweikard (2020).

7 V angličtině „subject accounts“.

8 V angličtině „content accounts“.

9 V angličtině „mode accounts“.

2. Subjektové přístupy

Rozdíl mezi intencionálním vztahem vyjádřeným větou „Já chci jít na procházku“ a větou „My chceme jít na procházku“ spočívá podle autorů klonících se k subjektivnímu přístupu ke sdílené intencionalitě v subjektu tohoto vztahu. To znamená, že se jedná o stejnou intenci (chtít jít na procházku), která je v prvním případě připisována jednotlivci (mně), zatímco v druhém případě kolektivnímu subjektu (nám). Podstatné je přitom to, že podle zastánců subjektivního přístupu se ve druhém případě nejedná o sumu jednotlivých intencí „chtít jít na procházku“, každého jednoho z nás – jedná se o jednu intenci, která náleží nám jakožto jednomu kolektivnímu subjektu. Zjevný problém, se kterým se musí autoři subjektivních přístupů vypořádat, pak spočívá v tom, že skupiny lidí zjevně nemohou mít intence (záměry, přání, ani jakékoliv jiné mentální stavy) ve stejném slova smyslu jako jednotlivci, neboť skupiny nemají vědomí (nebo přinejmenším nemají vědomí ve stejném slova smyslu jako jednotlivci, nemají mozky).

Zastánci subjektivních přístupů ovšem obvykle nechtějí tvrdit, že by vedle jednotlivých členů skupiny existoval ještě nějaký další, ontologicky odlišný subjekt, kterému by byl diskutovaný intencionální stav připisován (že by vedle *mě* a *tebe* v naší dvojici existovalo nadto ještě nějaké třetí *my*). Kolektivní subjekty představují podle autorů těchto přístupů spíše jakousi metaforu, která má ilustrovat skutečnost, že skupina má určité vlastnosti, které vyplývají právě z faktu, že se jedná o skupinu, a jsou tudíž uchopitelné pouze tehdy, když o subjektu uvažujeme jako o skupině. Pokud bychom odhlédli od faktu, že se jedná o skupinu, a dívali se pouze na její jednotlivé členy, tyto klíčové vlastnosti by nám mohly uniknout.

Dobry příklad toho, jak se mohou intencionální stavy skupiny lišit od intencionálních stavů jejích jednotlivých členů, představuje volební paradox Philipa Pettita¹⁰. Představme si výběrovou komisi, která posuzuje kandidáty na uvolněnou pozici ve firmě. Členové komise mají posoudit, zda je kandidát 1) dostatečně vzdělaný, 2) zda má dostatečné zkušenosti a 3) zda je dostatečně motivovaný pro práci na dané pozici. Pouze pokud bude kandidát splňovat všechny tři podmínky, může postoupit do dalšího kola výběrového řízení. Dále si představme,

---

10 Pettit (2007). Zde uvedený příklad je autorovou variací na příklad v původním Pettitově článku.

že hlasování výběrové komise probíhá tak, že se hlasuje o každé výběrové kategorii zvlášť, s tím, že pro úspěšné hlasování stačí většina hlasů (není nutná shoda všech členů komise). Nakonec si představme, že při hodnocení jednoho z kandidátů se první člen komise domnívá, že tento kandidát bohužel nemá dostatečné vzdělání, i když má dostačující zkušenosti a motivaci. Druhý člen komise má za to, že kandidátovo vzdělání je dostatečné a stejně tak i jeho motivace, ale za nedostačující považuje kandidátovy dosavadní zkušenosti na obdobných pozicích. A konečně třetí člen výběrové komise je spokojený s kandidátovým vzděláním i zkušenostmi, nicméně se mu kandidát nezdá dostatečně motivovaný. Přehledněji znázorňuje postoje jednotlivých členů komise následující tabulka:

	Vzdělání	Zkušenosti	Motivace	Vhodný kandidát?
1. Člen komise	NE	ANO	ANO	NE
2. Člen komise	ANO	NE	ANO	NE
3. Člen komise	ANO	ANO	NE	NE

Jak je vidět, bohužel pro našeho uchazeče se ani jeden ze členů komise nedomnívá, že se jedná o vhodného kandidáta na danou pozici. Vzpomeňme si ale, že naše komise hlasuje o každé relevantní kategorii zvlášť. Nehlasuje se tedy o vhodnosti kandidáta, nýbrž o jeho vzdělání, zkušenostech a motivaci. A zde najednou vypadá uchazečova situace o poznání lépe – dva ze tří členů komise se totiž domnívají, že má odpovídající vzdělání, dva z nich mají také za to, že disponuje dostatkem zkušeností, a konečně dva ze tří členů komise si myslí, že je tento uchazeč i dostatečně motivovaný. Z tohoto většinového hlasování tedy vyplývá, jak znázorňuje tabulka níže, že podle názoru výběrové komise uchazeč splňuje všechny tři kategorie, pročez může postoupit do dalšího kola výběrového řízení – a to i přesto, že ani jeden ze členů výběrové komise by jej individuálně nedoporučil.

	Vzdělání	Zkušenosti	Motivace	Vhodný kandidát?
1. Člen komise	NE	ANO	ANO	NE
2. Člen komise	ANO	NE	ANO	NE
3. Člen komise	ANO	ANO	NE	NE
Výsledek hlasování	ANO	ANO	ANO	ANO

Tento příklad sice není standardním případem subjektového přístupu, neboť jeho zásadním prvkem je specifický hlasovací systém výběrové komise (subjektový přístup by přitom podle jeho zastánců mělo být možné aplikovat i na skupiny bez obdobných interních rozhodovacích pravidel), nicméně pro naše účely by měl názorně ilustrovat, že skupiny skutečně mohou mít přinejmenším v některých případech jakési vlastní intence, které se nemusí shodovat s individuálními intencemi jejich členů.¹¹

3. Obsahové přístupy

Na opačném konci spektra přístupů ke sdílené intencionalitě najdeme autory, kteří odmítají postulovat metafyzicky problematické kolektivní subjekty. Namísto toho chtějí to sdílené na sdílené intencionalitě hledat v obsahu konkrétních (individuálních) intencionálních stavů. Podle těchto autorů má každý člen skupiny, který participuje na společné akci této skupiny, svoje vlastní intence a případně i další mentální stavy. Kolektivní intence tedy nejsou takové intence, které *náleží kolektivu* (kolektivnímu agentovi), nýbrž takové, které jsou *o kolektivu*. Raimo Tuomela a Kaarlo Miller, jejichž analýza sdílené intencionality z roku 1988

---

¹¹ Pozorný čtenář může nicméně porovnat uvedený příklad s příklady z druhé kapitoly této práce – nahlédne přitom, že i tuto situaci by bylo možné snadno analyzovat pomocí intencionální strategie Daniela Dennetta, kterou jsme ve druhé kapitole této práce představili jako efektivní alternativu k subjektovému přístupu Margaret Gilbertové.

bývá považována za jeden z prvních příkladů obsahového přístupu,¹² například navrhuje analyzovat situaci, ve které mají dva zaměstnanci stěhovací firmy, Petr a Pavel, sdílený záměr vynést do čtvrtého patra bytového domu těžkou pohovku, následovně:

Zaměstnanec stěhovací firmy Petr má podle Tuomely a Millera sdílenou intenci „my vyneseme pohovku do čtvrtého patra“, pokud:

- 1) Petr má intenci vykonat svůj podíl na vynášení pohovky do čtvrtého patra.
- 2) Petr je přesvědčen, že nastanou podmínky nutné pro vynesení pohovky do čtvrtého patra, především to, že Pavel vykoná svůj podíl na vynesení pohovky do čtvrtého patra.
- 3) Petr věří, že on a Pavel mají společné přesvědčení, že nastanou podmínky nutné pro vynesení pohovky do čtvrtého patra.

Podobné vysvětlení sdílené intencionality nabízí i pravděpodobně nejvýznamnější představitel obsahových přístupů Michael Bratman¹³, jehož analýza sdílených intencí vypadá takto:

Zaměstnanci stěhovací firmy Petr a Pavel mají podle Bratmana sdílenou intenci „my vyneseme pohovku do čtvrtého patra“, pokud:

- 1) (a) Petr má intenci „my vyneseme pohovku do čtvrtého patra“ a (b) Pavel má intenci „my vyneseme pohovku do čtvrtého patra“.
- 2) Petr má intenci „my vyneseme pohovku do čtvrtého patra“ v souladu s a z důvodu 1 (a), 1 (b) a kombinace dílčích plánů 1 (a) a 1 (b) a Pavel má intenci „my vyneseme pohovku do čtvrtého patra“ v souladu s a z důvodu 1 (a), 1 (b) a kombinace dílčích plánů 1 (a) a 1 (b).

---

12 Tuomela & Miller (1988). Tuomela a Miller sami nicméně svoji analýzu za případ obsahového přístupu nepovažují. Podrobněji se tomuto tématu věnuje čtvrtá kapitole této práce.

13 Bratman (1993).

3) Petr i Pavel společně vědí¹⁴, že 1 a 2.

Oba tyto přístupy mají společné to, že v nich nefiguruje žádný společný subjekt, ani žádná intence, kterou by sdílelo více subjektů najednou – využívají pouze obyčejné individuální intence, které jsou doplněné o určité další mentální stavy, či které se vztahují k více subjektům. Přesto ale nejsou obsahové přístupy úplně redukcionistické – jak v Tuomelově a Millerově, tak v Bratmanově přístupu můžeme najít aspekty, které jasně odlišují případy sdílené intencionality od intencionality individuální. U Tuomely a Millera je to *společné přesvědčení* ve třetím bodu jejich analýzy, u Bratmana je to samotná formulace výchozí intence jednotlivých aktérů v prvním bodu jeho analýzy („*my vyneseme pohovku do čtvrtého patra*“), kterou má sice každý z nich individuálně, ale která se sama vztahuje ke kolektivu. Právě za to ale obsahové přístupy kritizuje například John Searle¹⁵, podle kterého činí odkaz na jakýkoliv kolektivní intencionální vztah (společné přesvědčení, kolektivní intence) obsahovou analýzu sdílených intencionálních stavů kruhovou, neboť právě to má být takovou analýzou teprve vysvětleno. S Johnem Searlem se ale již dostáváme ke způsobovým přístupům ke sdílené intencionalitě.

4. Způsobové přístupy

Subjektové i obsahové přístupy je poměrně snadné vymezit, což už ovšem nelze říct o zbývajících způsobových přístupech. Jako způsobové bývají totiž obvykle označovány veškeré přístupy ke sdílené intencionalitě, které na jednu stranu nechtějí riskovat metafyzické konsekvence postulování kolektivních subjektů, ale na druhou stranu chtějí tvrdit, že mezi individuální a sdílenou intencionalitou existuje fundamentálnější rozdíl než jen rozdíl v obsahu jednotlivých (v posledku vždy individuálních) intencí. Způsob, jakým se s touto dichotomií chtějí jednotliví autoři způsobových přístupů vypořádat, včetně toho, co je vůbec onen *způsob*, který má individuální a sdílenou intencionalitu odlišovat, se ovšem může mezi konkrétními představiteli způsobových přístupů velmi lišit. K těmto představitelům bývají

---

14 V angličtině „it is a common knowledge between them“.

15 Searle (1992). Searle se v tomto případě vyjadřuje přímo k analýze Tuomely a Millera, nicméně na Bratmanovu analýzu by bylo možné jeho argument aplikovat obdobně. Podrobněji se tomuto tématu věnuje čtvrtá kapitole této práce.

řazení například již zmínění autoři jako předchůdce debaty o sdílené intencionalitě Wilfrid Sellars, kritik obsahových přístupů John Searle, nebo Raimo Tuomela, který se v průběhu času poněkud vzdálil od přístupu, který popsal spolu s Kaarlo Millerem a který jsme si představili výše, a nahradil jej v současnosti dost možná nejpopulárnější variantou způsobového přístupu. Právě na Searla jakožto staršího a Tuomelu jakožto mladšího představitele způsobových (ale přitom, jak uvidíme, velmi odlišných) přístupů se proto nyní podíváme podrobněji.

John Searle se ve svém jinak obsáhlém díle věnuje sdílené intencionalitě spíše okrajově, převážně v rámci jeho projektu tzv. sociální ontologie,¹⁶ nicméně pro pochopení toho, co Searle považuje za onen klíčový způsob, se naštěstí nemusíme omezovat na jeho pojetí sdílené intencionality. Způsob totiž mají pochopitelně i intence individuální, kterým se Searle věnuje mnohem podrobněji. Intence mají podle Searla za první reprezentativní obsah¹⁷ a za druhé psychologický způsob¹⁸, přičemž reprezentativní obsah je to, k čemu se intence vztahuje, a psychologický způsob to, jakým způsobem se k tomu vztahuje. Pro intencionální stav „milovat Sárů“ je tedy Sára reprezentativní obsah, zatímco milování je psychologický způsob, pro intencionální stav „věřit, že prší“ je reprezentativním obsahem déšť (to, že prší) a psychologickým způsobem víra (akt věření).¹⁹ Problém s tímto chápáním intencionálního způsobu ovšem spočívá v tom, že takto pojatý způsob je v podstatě totožný s tím, co jsme výše nazvali intencionálním obsahem. Obsahové přístupy totiž považují za intencionální obsah celou Searlovu formuli obsahující psychologický způsob a reprezentativní obsah – pro intenci „vynést pohovku do čtvrtého patra“, kterou jsme použili jako příklad u obsahových přístupů výše, bychom mohli spolu se Searlem dále určit jako reprezentativní obsah této intence pohovku a jako psychologický způsob této intence úmysl vynést ji do čtvrtého patra. To, co je v této intenci sdílené, by ale bylo u Searla stejné jako u obsahových přístupů Tuomely a Millera nebo Bratmana, tedy nikoliv subjekt, nýbrž obsah, respektive specifická část obsahu, kterou Searle nazývá psychologický způsob. Způsobový přístup podle Searlova

---

16 Searle (1992), Searle (1995), Searle (2010).

17 V angličtině „representative content“.

18 V angličtině „psychological mode“.

19 Searle (1983, s. 5-7).

chápání intencionálního (resp. psychologického) způsobu by se tak od obsahových přístupů lišil pouze v použité terminologii, fakticky by se ovšem jednalo o totéž.²⁰

Mají-li tedy způsobové přístupy představovat kategorii odlišnou od obsahových (či subjektivních) přístupů, musí se v nich jednat o jiný typ způsobu, než je Searlův psychologický způsob. Zaměřme se proto nyní na pojetí sdílené intencionality v pozdějších dílech Raima Tuomely.²¹ Při kolektivním intencionálním chování podle Tuomely mohou členové kolektivu jednat v tzv. kolektivním způsobu²², což znamená (v kontrastu s tzv. individuálním způsobem²³), že jednají plně jako členové daného kolektivu.²⁴ Tuomela sám vymezuje – jak je ostatně pro autory způsobových přístupů typické – svoji pozici, kterou označuje za slabě kolektivistickou, proti pojetí skupin jako plně intencionálních agentů na jedné straně (subjektové přístupy) a pojetí skupin pouze jako instrumentálně či epistemologicky chápaných agentů na straně druhé (obsahové přístupy).²⁵ Způsob představuje v Tuomelově pojetí to, jak (jakým způsobem) člen skupiny přemýšlí o skupině a o svém místě v ní. Přemýšlet kolektivním způsobem znamená přemýšlet jako plnohodnotný člen skupiny. Uvažují-li všichni členové skupiny kolektivním způsobem (což je, samozřejmě, pro jakoukoliv kooperující skupinu ideální stav), znamená to, že mají všichni stejný cíl, jehož chtějí jako skupina dosáhnout, a jednotlivé intence všech členů skupiny směřují právě k dosažení tohoto cíle (a to právě z toho důvodu, že je to *naš* cíl). Naopak přemýšlet individuálním způsobem znamená mít na zřeteli pouze své vlastní cíle. Podle Tuomely je možné mít stejnou intenci (tj. stejný intencionální obsah) jak individuálním, tak kolektivním způsobem (což jej jasně odlišuje od zastánců obsahových přístupů), ale nikdy na oběma způsobů najednou.²⁶

---

20 Schmid (2017b).

21 Tuomela (2013b).

22 V angličtině „we-mode“.

23 V angličtině „I-mode“.

24 Tuomela rozlišuje i další možné způsoby, např. tzv. pro-kolektivní individuální způsob (v angličtině „pro-group I-mode“), v němž jednotlivec jedná sice jako jednotlivec, nikoliv jako člen kolektivu, nicméně jako jednotlivec, jehož intence se shodují s intencemi daného kolektivu. Zde se ovšem pokoušíme pouze o stručné, ilustrativní představení Tuomelovy teorie, proto nebudeme zabíhat do větších podrobností.

25 Tuomela (2013b, s. 3).

26 Tuomela (2013a, s. 16).

Pokusme se kolektivní a individuální způsob opět demonstrovat krátkým příkladem. Nejprve si představme malou, začínající firmu, složenou z několika nadšenců, kteří usilovně pracují na tom, aby byl jejich společný projekt úspěšný. Tento kolektiv bude pravděpodobně uvažovat kolektivním způsobem: vše, co budou jeho členové při své práci dělat, bude motivováno společným cílem rozvíjet jejich firmu, každý z nich o sobě bude přemýšlet jako o součásti skupiny (firmy), která o něco usiluje. Pokud si ale naopak představíme zaměstnance, který dochází do práce primárně proto, aby dostal výplatu, ale osobně mu pramálo záleží na úspěchu firmy, ve které pracuje, budeme mluvit spíše o individuálním způsobu. Tento zaměstnanec a některý z členů prve popsané firmy mohou vykonávat stejnou činnost, mít stejnou intenci (resp. stejný intencionální obsah) – například „prodat co nejvíce výrobků naší firmy“ – nicméně zatímco člen kolektivu první zmiňované firmy bude o této činnosti uvažovat jako o něčem, co děláme *my* (co dělá *naše* firma mým prostřednictvím, co dělám já pro *naši* firmu), abychom *my* byli úspěšní, zaměstnanec druhé popsané firmy o této činnosti bude uvažovat spíše jako o něčem, co dělám *já* pro naši firmu (nebo dokonce pro firmu mého nadřízeného – náš hypotetický zaměstnanec možná vůbec neuvažuje o firmě, ve které pracuje, jako o *svojí* firmě), co dělám, abych pro *sebe* získal výplatu. Ačkoliv vykonávané činnosti i jejich dílčí intence jsou v obou případech shodné, způsob, jakým se k nim jejich jednotliví aktéři staví, se výrazně liší.

Jak už bylo řečeno výše, a jak jednoznačně vyplývá i z uvedeného příkladu, Tuomelův způsobový přístup se rozhodně odlišuje od obsahových přístupů. Odlišuje se ale i od subjektivních přístupů dostatečně na to, aby bylo možné ospravedlnit jeho podřazení do vlastní kategorie? Podle Tuomely ano – jeho kolektivní způsob totiž nepostuluje žádné kolektivní agenty, je to pouze způsob, jakým se jednotliví členové kolektivu chovají, nikoliv nějaký nový subjekt ontologicky odlišný od jednotlivců, kteří daný kolektiv tvoří:

„Toto slabě kolektivistické pojetí skupin jako intencionálních agentů kontrastuje s intencionalitou intrinzičně intencionálních skupinových agentů na jedné straně a s pouze instrumentálně a/nebo epistemologicky chápanými skupinovými agenty na straně druhé.“²⁷

---

27 Tuomela (2013b, s. 3).

Pokud by ovšem Tuomela měl při vymezení se proti „intencionalitě intrinzičně intencionálních skupinových agentů“ na mysli soudobé zastávce subjektivních přístupů, dopouštěl by jejich (ne neobvyklé) dezinterpretace. Jak jsme totiž již uvedli v kapitole o subjektivních přístupech, ani tito autoři nechtějí obvykle tvrdit, že onen kolektivní subjekt, který popisují, skutečně existuje nějak *vedle* či *nad* jednotlivými členy kolektivu, že má intencionální stavy nezávislé na intencionálních stavech těchto individuálních subjektů. Kolektivní subjekt je spíše metafora, jejímž prostřednictvím se akce kolektivu popisují, ale konateli (kauzální příčinou) těchto akcí jsou vždy pouze jednotliví členové daného kolektivu. Margaret Gilbertová, pravděpodobně nejvýznamnější současná proponentka subjektivních přístupů, například zakládá svou analýzu sdílené akce na pojmu tzv. společného závazku.²⁸ Společný závazek zavazuje členy kolektivu vykonat sdílenou akci (čímž se tato akce liší od individuálních akcí, které jsou motivovány pouze individuálními závazky), s tím, že společná akce v sobě podle Gilbertové může zahrnovat i sdílené mentální stavy včetně sdílených intencí. Pokud mají členové kolektivu společný závazek udělat x, znamená to, že mají závazek udělat x „jako jeden muž“²⁹ – což skutečně může svádět k výkladu, že členové kolektivu při plnění tohoto závazku přestávají být individuálními subjekty a stávají se nějakým novým, kolektivním subjektem. Takový výklad by byl ale chybný. Sama Gilbertová uvádí, že ačkoliv preferuje formulovat společný závazek výše uvedeným způsobem, dal by se její záměr vyjádřit i jinak, například termínem „jako jedna jednotka“³⁰.³¹ Interpretace, podle kterých by subjekt společného závazku jakkoliv ontologicky přesahoval jednotlivé členy daného kolektivu, Gilbertová explicitně odmítá:

„Často jsem ve svých textech používala technický pojem ‚plurální subjekt‘, který z definice odkazoval na jakoukoliv množinu osob sdílejících společný závazek. Je užitečné takový pojem mít, už jen z důvodu stručnosti. V poslední době se mu ovšem vyhýbám, neboť vedl některé čtenáře k nepochopení mé pozice. Jeden z problémů spočívá v tom, že podstatné jméno ‚subjekt‘ je obvykle spojováno se subjektivitou či s vědomím.

---

28 Přístupu Margaret Gilbertové se podrobněji věnuje také druhá kapitola této práce.

29 V angličtině „as a body“.

30 V angličtině „as a unite“

31 Gilbertová (2014b, s. 32–33).

Je proto na místě zdůraznit, že jsem nikdy nezamýšlela tvrdit, že by existovalo nějaké kolektivní nebo sdílené vědomí, které by bylo nějakým způsobem nezávislé na vědomích jednotlivých členů skupiny.³²

Jak se tedy liší přístup Gilbertové, podle které v případě sdílené akce jednají členové kolektivu vázaní společným závazkem „jako jeden muž“, a přístup Tuomely, podle kterého v případě sdílené akce jednají členové kolektivu kolektivním způsobem jako plnohodnotní členové dané skupiny? Zdá se, že nepřilíš. Samozřejmě, že při podrobnějším pohledu bychom mezi oběma teoriemi našli určité rozdíly, nebude se ale dle mého názoru jednat o rozdíly tak zásadní, aby ospravedlnily řazení obou autorů do různých kategorií.³³ I sám Tuomela dokonce při odpovědi na kritiku (ne nepodobnou té obsažené zde) vznesenou za strany Michaela Schmitze³⁴ uvádí, že jeho kolektivní způsob lze považovat za subjektivní přístup³⁵.

Samozřejmě jsme zde neprozkoumali všechny zástupce způsobových přístupů, jsem ale přesvědčen, že to ani není potřeba. Pokud totiž přijmeme analýzu intencionálních stavů, z níž jsme při popisu subjektivních a obsahových přístupů vyšli, uvidíme, že pro jiné než subjektivní a obsahové přístupy zde prostě není místo. Pokud v intencionálním stavu „x má intenci y“ identifikujeme subjekt tohoto stavu (x) a obsah tohoto stavu (y), bude muset být každý sdílený intencionální stav podřaditelný buď pod subjektivní nebo pod obsahové přístupy. Ať už budou autoři způsobových přístupů definovat intencionální způsob jakkoliv, bude to vždy muset být něco vedle subjektu a obsahu intencionálního stavu – a jejich analýza tak bude vždy podřaditelná i buď pod subjektivní, nebo pod obsahový přístup. To rozhodně neznamená, že analýza sdílených intencionálních stavů s ohledem na jejich způsob (ať už bude v tom kterém případě tímto způsobem míněno cokoliv) nemůže být plodná – naopak,

---

32 Gilbertová (2014a, s. 9).

33 Podobnosti mezi jeho vlastní teorií a teorií Gilbertové si je vědom I sám Tuomela, který se k ní vyjadřuje např. v Tuomela (2013a, 26). Ačkoliv je k některým aspektům její teorie kritický, uvádí, že přístup Gilbertové je (stejně jako jeho vlastní přístup) kompatibilní s ontologickým individualismem, což by se zdálo naznačovat, že Tuomela by ani Gilbertovou nepovažoval za proponenta *skutečných* subjektivních přístupů. Opět zde tedy možná narážíme na rozdíly spíše terminologické než teoretické. Pokud bychom měli posuzovat subjektivní přístupy podle Tuomelových měřítek, mohlo by se ukázat, že žádný z našich příkladů subjektivních přístupů podle nich skutečným subjektivním přístupem není – a mezi představiteli skutečných subjektivních přístupů by nám zbyli nanejvýš někteří němečtí idealisté (které Tuomela jako příklad určitého extrému přímo zmiňuje).

34 Schmitz (2017).

35 Tuomela (2017, s. 74).

může standardní analýzy rozvíjet a tím je posouvat ještě dál. Nebude ale tvořit vlastní, od předchozích dvou přístupů odlišnou kategorii.

5. Další možné přístupy ke sdílené intencionalitě

Doposud jsme si v souladu s cílem, který jsme si vytyčili na začátku této kapitoly, představili tři možné přístupy k analýze sdílené intencionality: subjektové přístupy, obsahové přístupy a způsobové přístupy. Ukázali jsme také, že způsobové přístupy budou vždy nutně podřaditelné do kategorie subjektivních nebo obsahových přístupů, na základě čehož jsme argumentovali, že není na místě stavět způsobové přístupy jako třetí kategorii vedle přístupů subjektivních a obsahových. Řekli jsme nicméně i to, že se tím možné způsoby kategorizace přístupů ke sdílené intencionalitě rozhodně nevyčerpávají – což jsme ostatně taktéž předeslali již v úvodu této kapitoly, v němž jsme si dále vytyčili úkol se po představení a prozkoumání subjektivních, obsahových a způsobových přístupů dále zamyslet i nad tím, zda můžeme navrhnout ještě jiné možnosti kategorizace různých přístupů ke sdílené intencionalitě. A právě o to se nyní pokusíme.

Zaměříme se nejprve na otázku redukcionismu, tedy na to, zda je podle toho kterého autora možné redukovat sdílenou intencionalitu na intencionalitu individuální. Protože podle mnoha autorů věnujících se problematice sdílené intencionality je právě to, že sdílená intencionalita je fundamentálně odlišná od intencionality individuální, hlavním důvodem ospravedlňujícím její podrobné zkoumání, zdá se být rozlišování mezi těmi, kteří považují sdílenou intencionalitu za samostatný, neredukovatelný fenomén, a těmi, kteří naopak zkoumají právě možnost redukce sdílené intencionality na individuální intencionalitu, optimálním parametrem pro kategorizaci přístupů ke sdílené intencionalitě. Předtím, než budeme moci navrhnout řazení jednotlivých autorů mezi redukcionisty nebo neredukcionisty, si ovšem musíme položit otázku, zda nám zavedení této kategorie přinese něco nového, tedy zda by se redukcionistické a neredukcionistické přístupy nepřekrývaly s (již zavedenými) přístupy obsahovými a subjektivními.

Tato obava je jistě na místě – oba naši přední představitelé subjektivních přístupů (Gilbertová) a obsahových přístupů (Bratman) by zároveň mohli být i předními zastánci na

jedné straně názoru, že sdílenou intencionalitu nelze redukovat na individuální intence (Gilbertová), a na druhé straně snahy redukovat sdílené intence pouze na individuální intence a doprovodná přesvědčení jednotlivců (Bratman). Pokud má být rozlišování mezi redukcionistickými a neredukcionistickými přístupy přínosné, musíme najít takovou analýzu sdílené intencionality, která bude buď subjektivní a redukcionistická, nebo obsahová a neredukcionistická – jinak by bylo takové dělení zjevně redundantní.

Podívejme se tedy znovu na výše představené zastávce způsobových přístupů, které jsme nově podřadili pod přístupy subjektivní (Tuomela) či obsahové (Searle). Platí i u nich, že subjektivní přístupy jsou zároveň neredukcionistické, zatímco obsahové přístupy usilují o redukci sdílených intencí na intence individuální?

V případě Tuomely se naše domněnka potvrzuje – Tuomela rozhodně zastává názor, že intence sdílené členy skupiny kolektivním způsobem jsou fundamentálně odlišné od intencí, které mají jednotlivci způsobem individuálním, a tím pádem na ně nemohou být redukovatelné:

„Propozice obsahující predikáty (pojmy) vyjadřující postoje či aktivity v kolektivním způsobu nebo jiné kolektivní vlastnosti či akce související se sdílenou intencionalitou (např. spolupráce, sdílené závazky) nejsou obecně ani konceptuálně, ani explanačně nebo ontologicky redukovatelné na propozice obsahující predikáty (pojmy) vyjadřující privátní (individuální) intence a akce a cokoliv dalšího, co lze konceptuálně sestavit pouze z prostředků individuálního způsobu.“³⁶

Jiná je ale situace u Searla. Ačkoliv se totiž Searle, jak jsme viděli, domnívá, že to sdílené na sdílené intenci je její obsah, je zároveň přesvědčen, že sdílenou intencionalitu není možné redukovat na intencionalitu individuální:

„Jaký je vztah mezi individuální a sdílenou intencionalitou, mezi například fakty popisovanými větou ‚Já zamýšlím‘ a větou ‚My zamýšlíme‘? Většina mně známých pokusů odpovědět na tuto otázku se snaží redukovat sdílenou intencionalitu na individuální intencionalitu a něco dalšího, obvykle společná přesvědčení. Představa je taková, že pokud zamýšlíme dělat něco

---

36 Tuomela (2013b, s. 91).

společně, pak se toto skládá ze skutečnosti, že já to zamýšlím udělat a jsem přesvědčen, že i ty to zamýšlíš udělat; a ty to zamýšlíš udělat a jsi přesvědčen, že i já to zamýšlím udělat. Každý je přesvědčený, že ten druhý má tuto přesvědčení, a tato přesvědčení o těchto přesvědčeních... atd., v potenciálně nekonečné hierarchii přesvědčení. ‚Já jsem přesvědčený že ty jsi přesvědčený že já jsem přesvědčený že ty jsi přesvědčený že já jsem přesvědčený...‘ a tak dále. Podle mého názoru všechny tyto pokusy redukovat sdílenou intencionalitu na individuální intencionalitu selhávají. Sdílená intencionalita je biologicky primitivní fenomén, který nemůže být redukován ani nahrazen něčím jiným.³⁷

Uvedená citace jasně ukazuje, že Searle jakýkoliv redukcionismus sdílené intencionality odmítá, což z něj činí našeho hledaného zastánce neredukcionistického obsahového přístupu. Tím je tedy dichotomie redukcionistických a neredukcionistických přístupů (vedle dichotomie přístupů subjektivních a obsahových) obhájena. Zároveň se tím vysvětluje i to, jak jsme mohli Searla zařadit mezi zastánce obsahových přístupů, které přitom sám Searle, jak jsme viděli, kritizoval za jejich zdánlivou kruhovost – rozdíl mezi Searlem a Bratmanem či Tuomelou a Millerem nespočíval v oblasti subjekt-obsah, nýbrž v oblasti redukcionismus-neredukcionismus. Na Searlově přístupu charakterizovaném výše citovaným úryvkem je ale zajímavé ještě něco jiného. Searle v něm o sdílené intencionalitě hovoří jako o „biologickém fenoménu“. A právě tím se dostáváme ke třetí možné kategorizaci, kterou chci v této kapitole navrhnout.

Touto kategorizací je rozlišování mezi naturalistickými a analytickými přístupy ke sdílené intencionalitě. Jako naturalistické chci označovat takové přístupy, které považují – podobně jako Searle výše – sdílenou intencionalitu za biologický fenomén, tedy za schopnost podmíněnou specifickou výbavou, která se u lidí (popřípadě u jiných živočichů oplývajících touto schopností³⁸) objevila v důsledku jejich evolučního vývoje, a jako takovou ji zkoumají (ať už s ohledem na její vznik a vývoj, nebo s ohledem na její fyziologické podmínky a fungování). Na druhou stranu za analytické považují takové přístupy, které se zabývají

---

37 Searle (1995, s. 24, překlad autor).

38 Podle Searla oplývá schopností sdílené intencionality poměrně velké množství živočichů, naopak např. podle Michaela Tomasella, o kterém bude řeč níže, se jedná o vlastnost výlučně lidskou. Podrobněji se srovnání Searla a Tomasella věnuje také první kapitola této práce.

otázkou, jak chápat výroky o sdílené intencionalitě, tedy které se tyto výroky snaží interpretovat či analyzovat v kontextu jejich používání v jazyce a ve společnosti bez ohledu na to, čím jsou tyto výroky (resp. stavy či skutečnosti těmito výroky popisované) umožněny.

Na rozdíl od prvních dvou dichotomií nestojí naturalistické a analytické přístupy v přímém protikladu, což může komplikovat jednoznačné zařazení toho kterého autora do jedné či druhé skupiny. Například právě Searle sice považuje sdílenou intencionalitu za biologicky podmíněný fenomén, což by ho mohlo zdánlivě řadit mezi proponenty naturalistických přístupů, nicméně ve svém vlastním díle se zkoumání sdílené intencionality jako biologického fenoménu nevěnuje. To, že sdílená intencionalita je biologicky podmíněná vlastnost, spíše pouze předpokládá, sám se ovšem zabývá analýzou sdílených intencionálních stavů nezávisle na jejich evolučním původu (navrhuje například logickou notaci pro jejich popis – popis logický, nikoliv biologický), což z něj nakonec činí spíše zástupce analytického přístupu. Podobná je situace i u Tuomely, podle kterého se u lidí sdílená intencionalita rozvíjela v rámci koevoluce nutných biologických predispozic (zvětšování mozku) a sociálního prostředí, ve kterém lidé žili (zvětšování sociálních skupin, vývoj jazyka). Sociální prostředí tedy vytvářelo tlak na biologické mechanismy nutné k rozvoji schopností nutných k přežití v takovém prostředí.³⁹ Stejně jako Searle se ovšem Tuomela sám příliš nezabývá zkoumáním tohoto koevolučního procesu, nýbrž analýzou sdílené intencionality v našem současném diskursu, což i jeho řadí spíše mezi analytické autory.

Ukázkovým zástupcem analytického přístupu by byl bezpochyby Bratman, který o svém projektu redukce sdílené intencionality na intencionalitu individuální – resp. v tomto případě spíše konstrukce sdílené intencionality z jednodušších prvků individuální intencionality – přímo píše, že tato konstrukce nemá popisovat to, jak jsme se stali intencionálními agenty v rámci historického evolučního procesu, nýbrž že jde pouze o hypotetickou posloupnost kroků, které nám mají pomoci pochopit fungování sdílené intencionality pomocí jejího vyvozování z jednodušších fenoménů.⁴⁰

Kdo by tedy mohl být považován za představitele naturalistického přístupu? Nejlepším příkladem by byl americký psycholog Michael Tomasello. Tomasello přejímá

---

39 Tuomela (2007, s. 215–232).

40 Bratman (2014, s. 25–26).

filosofický pojem sdílené intencionality, který pak ale aplikuje ve svém vlastním výzkumu vývoje lidského myšlení, jazyka či morálky. Sdílená intencionalita je podle Tomasella specificky lidský, biologicky primitivní fenomén, který se u předchůdců dnešního člověka vyvinul v reakci na změny životního prostředí v době přibližně před dvěma miliony let. Tyto změny donutily lidské předchůdce více spolupracovat při obstarávání potravy – a právě tento evoluční tlak na komplexnější formy spolupráce následně vedl k rozvoji sdílené intencionality, tedy schopnosti, díky které mohou lidé chápat druhého jako kooperativního partnera a sdílet s ním společné záměry.⁴¹

Tomasello ovšem není filosof a jeho dílo samotné by tím pádem mohlo jen stěží ospravedlnit zavádění nové kategorie pro klasifikaci filosofického zkoumání sdílené intencionality. Naturalizované přístupy ke sdílené intencionalitě se nicméně objevují i u dalších autorů – a to jak u filosofů, tak u psychologů a jiných vědců.⁴² Z filosofů bychom zde jako příklad mohli jmenovat Deborah Tollefsenovou, která ve svém článku „Lets pretend! Children and Joint Action“⁴³ kritizuje výše popsany přístup Michaela Bratmana. Ten je podle ní příliš kognitivně náročný – Tollefsenová upozorňuje na to, že sdílené intencionální chování lze pozorovat i u malých dětí (mladších čtyř let), které ještě neoplývají kognitivními schopnostmi nutnými k tomu, aby mohly mít přesvědčení o přesvědčeních jiných lidí (jak to vyžaduje Bratmanova analýza). Tollefsenová tedy přenáší Bratmanův přístup (který, jak jsme viděli, se ani nesnaží být naturalistický) z analytické na naturalistickou úroveň, z níž jej posléze kritizuje – což by ji řadilo mezi autory spíše naturalistické.⁴⁴ Zde je ovšem třeba upozornit, že na jiných místech se Tollefsenová sama věnuje i analytickým projektům⁴⁵ – jak bylo uvedeno výše, naturalistické a analytické přístupy proti sobě nestojí v protikladu, a tak není překvapením, že někteří autoři mohou otázky sdílené intencionality zkoumat jednou z analytického hlediska, jindy z hlediska naturalistického.

---

41 Např. Tomasello (2016a).

42 Např. Vesperová, Butterfill, Knoblich & Sebanzová (2010).

43 Tollefsenová (2005).

44 Podrobněji se kritice Bratmana ze strany Tollefsenové věnuje také čtvrtá kapitola této práce.

45 Např. Tollefsenová (2002).

6. Závěr

V této kapitole jsme se zabývali otázkou kategorizace různých přístupů ke zkoumání fenoménu sdílené intencionality. Vyšli jsme z tradičního dělení, které rozlišuje přístupy ke sdílené intencionalitě podle toho, kdo hledají to sdílené, na subjektové, obsahové a způsobové přístupy. Následně jsme si ale ukázali, že způsobové přístupy nejsou jasně definovány a jsou vždy podřaditelné pod některý ze dvou zbývajících přístupů. Pouhé dělení na subjektové a obsahové přístupy ovšem není vzhledem k množství rozličných přístupů ke sdílené intencionalitě dostatečně precizní, pročež jsme dále navrhli další dvě možné kategorizace – za prvé na redukcionistické a neredukcionistické přístupy, za druhé na naturalistické a analytické přístupy. Ačkoliv ne všichni autoři půjdou vždy jasně zařadit do všech těchto tří kategorií, umožní nám tyto kategorie jemnější rozlišování rozdílů mezi jednotlivými přístupy. Pokud bychom měli zde navržené kategorie aplikovat na autory, kteří byli v této kapitole diskutováni, mohli bychom je zařadit následovně: John Searle by představoval obsahový, neredukcionistický a veskrze analytický přístup (ač předpokládá některá naturalistická východiska). Raimo Tuomela představuje subjektový a neredukcionistický přístup, který je podobě jako u Searla primárně analytický s určitými naturalistickými východisky.⁴⁶ Tuomela v tomto ohledu dokonce sám částečně vychází z díla Michaela Tomasella, kterého bychom charakterizovali jako neredukcionistického naturalistu. Tomasella není snadné zařadit mezi autory subjektových či obsahových přístupů, neboť toto dělení se týká spíše analytických přístupů, ale přinejmenším z některých jeho vyjádření by se dalo usuzovat, že by měl blíže k subjektovým přístupům. A konečně Bratman by představoval obsahový, redukcionistický, analytický přístup.

Jak vidno, u klasických přístupů převládají neredukcionistické a analytické přístupy. To je dáno tím, že v debatě o sdílené intencionalitě se budou přirozeně objevovat spíše autoři, kteří tento fenomén považují za nějakým způsobem fundamentální (a proto zajímavý), proto neredukcionistické přístupy; a tím, že filosofové se primárně věnují (logické) analýze, spíše než evolučnímu či fyziologickému zkoumání, proto analytické přístupy. Tím se zároveň vysvětluje i to, že doposud bylo nejpřirozenější kategorizovat jednotlivé přístupy právě z

---

46 Máme zde na mysli „pozdního“ Tuomelu popsáno v kapitole o subjektových přístupech.

hlediska jejich důrazu na subjekt či obsah (popř. způsob) sdílených intencí, kde docházelo mezi klasickými autory k nevýraznějším rozporům. Jsem ale přesvědčen o tom (a doufám, že se mi to v tomto článku podařilo ukázat), že s tím, jak se do debaty o sílené intencionalitě zapojuje více autorů i z jiných oborů než je filosofie, začne být pouhé dělení na subjektové a obsahové přístupy nedostatečné – a že tím pádem bude třeba hledat nové kategorie, do nichž bude možné tyto autory zařadit. Snad k tomuto účelu poslouží i kategorie navrhované v této kapitole.

IV.

Dvě kritiky redukcionismu v debatě o sdílené intencionalitě

1. Úvod

Sdílené intence (tedy intence typu „My si koupíme nové auto“) si v posledních několika desetiletích získaly na poli filosofie značnou pozornost. Ve srovnání s individuálními intencemi (tedy intencemi typu „Já si koupím nové auto“) totiž představují poměrně zajímavý filosofický problém spočívající v tom, že na rozdíl od individuálních intencí, které zjevně mohou ovlivňovat individuální akce, není v případě sdílených intencí zřejmé, jak by taková intence jednoho subjektu (například moje intence „Koupíme si nové auto“) mohla ovlivňovat akce jiného subjektu (například tvoji akci podílet se na naší koupi nového auta). Jedna – přinejmenším na první pohled méně intuitivní – možnost, jak se s tímto problémem vypořádat, je tvrdit, že sdílené intence nepatří jednotlivci, nýbrž že subjektem takových intencí jsou kolektivy. Takové řešení s sebou ale nese řadu problémů – například to, jak vůbec může mít kolektiv intence (když nemá mozek, tedy když nemůže přemýšlet tak, jako přemýšlí individuální subjekty), či to, co je kolektiv vlastně za subjekt (tedy čím se takový kolektivní subjekt liší od sumy jeho jednotlivých částí, tj. členů tohoto kolektivu).

Druhé, intuitivnější řešení tohoto problému tedy spočívá ve tvrzení, že sdílené intence jsou ve skutečnosti pouze určité zkratky za větší množství vzájemně propojených individuálních intencí a dalších přesvědčení. Moje intence „Koupíme si nové auto“ by v sobě podle tohoto přístupu obsahovala například individuální intenci „Já koupím nové auto“ spolu s přesvědčením, že „ty mi na toto auto přispěješ“ a že „toto auto budeme sdílet“. Takováto jednoduchá analýza samozřejmě není dostačující, ale za těch několik desetiletí, během kterých se filosofové zkoumání sdílených intencí věnovali, již vznikly různé, mnohem

sofistikovanější způsoby, jak sdílené intence redukovat. A spolu s nimi se pochopitelně objevily i kritiky takových způsobů, vedené obvykle ze strany těch, kteří považovali sdílené intence za neredukovatelné a fundamentálně odlišné od individuálních intencí či jakýchkoliv jiných mentálních stavů. V tomto článku se na dvě takové kritiky podíváme, přičemž se pokusíme ukázat, že uvedené kritiky nejsou schopné redukcionistické přístupy (často označované také jako „obsahové“ přístupy¹) přesvědčivě vyvrátit.

2. Kritika Raima Tuomely a Kaarla Millera ze strany Johna Searla

Ve svém článku „Collective Intentions and Actions“² z roku 1990 se John Searle pokusil nejen objasnit povahu sdílených intencí a navrhnout logickou notaci pro jejich zápis, ale také se (alespoň dle jeho názoru) dokázal vypořádat s tehdejšími redukcionistickými přístupy ke sdílené intencionalitě. Jako konkrétní terč své kritiky si Searle vybral přístup Raima Tuomely a Kaarla Millera popsany v článku „We-intentions“³ z roku 1988, který byl podle Searlova názoru v té době nejlepším představitelem takových přístupů; jeho kritika měla být nicméně aplikovatelná i na jakýkoliv jiný podobný pokus o redukcí sdílených intencí na jednodušší mentální stavy.

Podle Tuomely a Millera má agent A, který je členem kolektivu G, usilujícího o provedení akce X, společnou intenci udělat X, pokud:

1) A má intenci vykonat svou část X.

---

1 V debatě o sdílené intencionalitě se obvykle používá členění na „subjektové“ a „obsahové“ přístupy, přičemž první jmenované představují takové přístupy, které přisuzují sdílené intence nějaké formě sdíleného subjektu, zatímco ty druhé se snaží redukovat sdílené intence na obsahy myslí jednotlivých aktérů. Vedle těchto dvou se standardně rozlišuje ještě třetí kategorie označovaná jako „způsobové přístupy“. V této kapitole používám pojem redukcionistické přístupy zaměnitelně s pojmem obsahové přístupy, nicméně ve třetí kapitole této práce poukazuji na některé nedostatky v rozlišování subjektových, obsahových a způsobových přístupů ke sdílené intencionalitě a navrhuji jiné členění, které již mezi obsahovými a redukcionistickými přístupy rozlišuje. V této kapitole to ovšem není nezbytné, neboť přístup Michaela Bratmana, kterému se zde primárně věnujeme, je možné považovat jak za přístup obsahový, tak za přístup redukcionistický.

2 Searle (1992).

3 Tuomela & Miller (1988).

2) A má přesvědčení, že nastanou podmínky umožňující provést X, především že dostatečné množství dostatečně informovaných členů kolektivu G provede jejich část X.

3) A má přesvědčení, že členové kolektivu G mají (nebo budou mít) společné přesvědčení, že nastanou podmínky umožňující provést X.⁴

Ilustrováno na příkladu, pokud má Radek společnou intenci „vymalovat obývací pokoj (společně s Rost’ou, Radimem a Radovanem)“, znamená to, že Radek má jednak intenci vymalovat svoji stěnu obývacího pokoje; dále že je Radek přesvědčen, že nastanou podmínky nutné pro vymalování obývacího pokoje, například že budou k dispozici barvy a malířské náčiní, ale především že stejně jako on, i Rost’a, Radim a Radovan každý vymaluje svoji stěnu obývacího pokoje; a v neposlední řadě je Radek přesvědčen i o tom, že stejně jako on, i Rost’a, Radim a Radovan jsou přesvědčení, že se jim dostane barev a malířského náčiní a že jejich kolegové splní jejich podíly na společné práci a vymalují příslušné stěny obývacího pokoje.

Tuomelova a Millerova analýza je tedy poměrně jednoduchá. Vychází ze skutečnosti, že nejméně některé naše akce jsou vedené společnými intencemi typu „my uděláme X“, a snaží se tyto intence analyzovat s ohledem na individuální intence a společná přesvědčení jejich jednotlivých aktérů. Searle se ovšem domnívá, že sdílené intence jsou primitivní, dále nedělitelný fenomén, a že analýza Tuomely a Millera – stejně jako jakýkoliv jiný pokus o redukci sdílených intencí na individuální intence a jiné mentální stavy – musí tím pádem zákonitě selhat. Pro každý takový pokus bude podle Searla vždy možné vymyslet protipříklad, který bude splňovat všechny podmínky dané analýzy, ale přesto se (intuitivně) nebude jednat o případ sdílené intencionality, nebo se naopak (intuitivně) bude jednat o případ sdílené intencionality, aniž by byly podmínky analýzy naplněny.

Searlův protipříklad, který má Tuomelovu a Millerovu analýzu vyvrátit, je následující. Mějme podnikatelky Petru a Pavlu, které zastávají teorii neviditelné ruky trhu, tedy které jsou přesvědčeny, že nejlepší způsob, jak zlepšit situaci ve světě, je následovat svoje vlastní sobecké záměry (a nechat volný trh, aby se postaral o vše ostatní). Je možné o těchto podnikatelkách říci, že mají společnou intenci „Zlepšit situaci ve světě následováním svých

---

4 Tuomela & Miller (1988, s. 375).

vlastních sobeckých záměrů“? Searle se domnívá, že podle Tuomelovy a Millerovy analýzy nám nezbyvá než uznat, že ano. Kupříkladu Petra má totiž jednak záměr následovat své vlastní sobecké záměry a tím přispět ke zlepšení situace ve světě, dále má přesvědčení, že i Pavla bude následovat své vlastní sobecké záměry, čímž přispěje ke zlepšení situace ve světě, a konečně má také přesvědčení, že ona i Pavla mají společné přesvědčení, že nastanou podmínky nutné pro zlepšení situace ve světě následováním jejich vlastních sobeckých záměrů, neboť vědí, že jsou obě zastánkyněmi teorie neviditelné ruky trhu, a že budou tudíž obě následovat své vlastní sobecké záměry. Petra tak splňuje všechny tři body Tuomelovy a Millerovy analýzy. Přesto je ale dle Searla absurdní tvrdit, že by Petra s Pavlou měly jakoukoliv společnou intenci – nedošlo mezi nimi k žádné explicitní ani implicitní dohodě, ani mezi nimi neprobíhá žádná forma spolupráce.⁵

Předtím, než se pokusíme Searlův protipříklad zhodnotit, je nutné říci, že si Searle nevybral pro svoji kritiku redukcionistických přístupů ten nejvhodnější cíl. Ačkoliv totiž Tuomelova a Millerova analýza na první pohled skutečně připomíná pokus o redukci sdílených intencí na individuální intence a přesvědčení, podle jejich autorů se o nic takového nejedná.⁶ Uvedená analýza sice udává nutné podmínky sdílené intencionality, nemá ale takovou intencionalitu konstituovat. Tuomela a Miller se Searlem v tom, že sdílená intencionalita je primitivní fenomén odlišný od intencionality individuální, souhlasí – což se jasněji ukazuje obzvláště v jejich pozdějších dílech.⁷

Pro potřeby zachování kontextu Searlovy kritiky zde budeme i nadále pracovat s Tuomelovou a Millerovou analýzou pracovat jako s redukcionistickým přístupem, vedle ní se ale pro úplnost pokusíme Searlův protipříklad aplikovat i na bezpochyby redukcionistický přístup Michaela Bratmana, který je dnes považován ze nejvýznamnějšího představitele tohoto typu přístupů, a který si Searle za svůj cíl nevybral pravděpodobně pouze proto, že v době vzniku jeho článku ještě neexistoval. Bratmanova analýza vypadá následovně:

Agenti A a B mají podle Bratmana společnou intenci vykonat X, pokud:

---

5 Searle (1992, s. 404–405).

6 Korta (2004, s. 77).

7 Viz např. Tuomela (2013b) či Tuomela & Miller (2014). V současnosti je ostatně Tuomela obvykle považován za autora nikoliv redukcionistického či obsahového přístupu, nýbrž za předního představitele přístupu způsobového, hraničícího dokonce s přístupem subjektivním (viz pozn. pod čarou č. 1 a podrobněji také třetí kapitola této práce).

- 1) (a) A má intenci vykonat X a (b) B má intenci vykonat X.
- 2) A má intenci vykonat X v souladu s a z důvodu 1 (a), 1 (b) a kombinace dílčích plánů 1 (a) a 1 (b) a B má intenci vykonat X v souladu s a z důvodu 1 (a), 1 (b) a kombinace dílčích plánů 1 (a) a 1 (b).
- 3) A i B společně vědí⁸, že 1 a 2.⁹

Aplikováno na příklad výše – Radek, Rost'a, Radim a Radovan mají společnou intenci „vymalovat obývací pokoj“, pokud má Radek intenci vymalovat obývací pokoj, Rost'a intenci vymalovat obývací pokoj, Radim intenci vymalovat obývací pokoj a Radovan intenci vymalovat obývací pokoj; dále pokud má každý z nich intenci vymalovat obývací pokoj v souladu s tím a z důvodu toho, že tuto intenci mají i ostatní, a při kombinaci jejich dílčích plánů (takovou kombinací dílčích plánů může být například to, že každý z nich vymaluje právě jednu předem určenou stěnu obývacího pokoje); a konečně za podmínky, že všichni čtyři vědí, že každý z nich má intenci vymalovat obývací pokoj při kombinaci uvedených dílčích plánů této činnosti.

Funguje Searlův protipříklad s podnikatelkami Petrou a Pavlou i proti této analýze? Na první pohled se může zdát, že ano – Petra i Pavla mají intenci „Zlepšit situaci ve světě následováním svých vlastních sobeckých záměrů“, a to přinejmenším v souladu se skutečností, že tuto intenci mají obě dvě. Obě navíc vědí o situaci té druhé, tj. o tom, že i ta druhá má intenci „Zlepšit situaci ve světě následováním svých vlastních sobeckých záměrů“.

Uvedený scénář má ovšem určité nedostatky. Intence „Zlepšit situaci ve světě následováním svých vlastních sobeckých záměrů“ jsou u obou podnikatelek sice v souladu, je ovšem otázka, zda splňují i druhou část Bratmanovy druhé podmínky, tj. zda se tyto intence vzájemně odůvodňují. V kontextu ekonomické teorie neviditelné ruky trhu, kterou Petra i Pavla zastávají, jistě dává smysl, že by podnikatelky následovaly své vlastní sobecké záměry i v situaci, kdy by od tohoto záměru druhá z nich ustoupila. V tom se Searlův protipříklad liší od popsané situace Radka, Rosti, Radima a Radovana, kteří by (přinejmenším v našem hypotetickém příkladu) k malování obývacího pokoje nepřistoupili, pokud by se na malování

---

8 V angličtině „it is a common knowledge between them“.

9 Bratman (1993, s. 106).

nepodíleli všichni čtyři (například proto, že by to pro menší skupinu lidí bylo příliš mnoho práce).

Searle by samozřejmě mohl podobnou podmínku vnést i do svého příkladu a tvrdit, že Petra s Pavlou by se ke snaze zlepšit situaci ve světě následováním svých vlastních sobeckých záměrů neuchylovaly, pokud by se nedomnívaly, že své vlastní sobecké záměry nebudou následovat obě. V té chvíli už je ovšem, domnívám se, na místě zpochybnit Searlovu intuici, že se nejedná o sdílenou akci – pokud by chování obou podnikatelek bylo závislé na tom, jak se budou chovat další lidé, není již tak intuitivně zřejmé, proč by se o sdílenou intenci nemohlo jednat. Searle dokonce sám uvádí, že pokud by mezi Petrou a Pavlou došlo k dohodě typu „Pojďme zlepšit situaci ve světě tím, že budeme následovat naše vlastní sobecké záměry“, už by se o sdílenou intenci jednalo.¹⁰

Co by se ale stalo, kdyby Searle ve svém protipříkladu nemluvil o dvou podnikatelkách Petře a Pavle,¹¹ ale pouze o jedné z nich? Zdá se, že uvedený protipříklad by mohl fungovat stejně – a přitom by ho neohrožovala námitka, že mezi Petrou a Pavlou existuje nějaká dohoda, která by z jejich podnikání učinila legitimní sdílenou intenci. Mějme tentokrát podnikatelku Patricii, která taktéž zastává teorii neviditelné ruky trhu, ale na rozdíl od Petry s Pavlou nemá žádnou kamarádku, která by se taktéž věnovala podnikání. Přesto má Patricie intenci „Zlepšit situaci ve světě následováním svých vlastních sobeckých záměrů“, a to v souladu s tím, že takovou intenci budou mít i další podnikatelé zastávající stejnou ekonomickou teorii (Patricie je sice nezná osobně, ale díky své znalosti volného trhu nepochybuje o tom, že existují) a z důvodu, že tito podnikatelé mají danou intenci (Patricie věří, že zlepšení situace ve světě následováním vlastních sobeckých záměrů je možné, jen pokud se tak bude chovat většina ekonomických subjektů; pokud by nebyla přesvědčená, že se tak budou chovat i jiní, sama by se tak nechovala). Patricie, jakož i ostatní podnikatelé zastávající teorii neviditelné ruky trhu, navíc o výše uvedené situaci vědí (teorie neviditelné ruky trhu je mezi podnikateli obecně známá, stejně jako to, že většina z nich skutečně následuje své vlastní sobecké záměry). Při Bratmanově analýze tedy na první pohled takto zkonstruovaný Searlův protipříklad stále funguje.

---

¹⁰ Searle (1992, s. 405).

¹¹ Searlův původní příklad hovoří o třídě absolventů ekonomické školy, my jsme zvolili dvě konkrétní jména pro větší přehlednost, ale efekt je v obou případech stejný.

Stejně – a možná dokonce ještě lépe – by uvedený protipříklad fungoval i při použití analýzy Tuomely a Millera. Patricie má intenci vykonat svůj podíl na zlepšení situace ve světě následováním svých vlastních sobeckých záměrů, má přesvědčení, že k tomu nastanou vhodné podmínky, neboť se domnívá, že většina podnikatelských subjektů na trhu bude následovat své vlastní sobecké záměry, a má i přesvědčení že tito podnikatelé sdílí její přesvědčení, že nastanou vhodné podmínky pro zlepšení situace ve světě následováním svých vlastních sobeckých záměrů, neboť, jak už bylo řečeno, teorie neviditelné ruky trhu je mezi nimi obecně známá.

Problém s takovouto reformulací Searlova protipříkladu ovšem spočívá v tom, že ji již nelze považovat za analogickou přístupům, které má kritizovat. Nedílnou součástí jak Bratmanovy, tak Tuomelovy a Millerovy analýzy, byl totiž předpoklad konkrétního kolektivu, který společnou intenci sdílí. Bratmanova první premisa v tomto směru přímo vyjmenovávala jednotlivé subjekty, které mají danou intenci sdílet („(a) A má intenci vykonat X a (b) B má intenci vykonat X“), Tuomela s Millerem zase explicitně uváděli, že aby mohl mít agent A sdílenou intenci, musí být „členem kolektivu G“. Ve chvíli, kdy tuto klíčovou část redukcionistických analýz opomeneme, a budeme chtít tvrdit, že Patricie má svojí sdílenou intenci sama, nebo její sdílenou intenci rozmělníme natolik, že budeme tvrdit, že jí sdílí s veškerými subjekty na volném trhu, které přitom ani osobně nezná, ztratí náš protipříklad nezbytnou podobnost s přístupy, proti kterým byl namířen – a nebude je tím pádem moci vyvrátit.

Zdá se tedy že Searle má dvě možnosti, které ale obě vedou do slepých uliček. Buď může tvrdit, že v jeho protipříkladu skutečně existuje nějaký kolektiv, že jeho podnikatelky (Pavla s Petrou) mají své záměry v souladu s a z důvodu toho, že tyto záměry mají obě (à la Bratman), nebo že je mají v rámci kolektivu, který obě vědomě utvořily (à la Tuomela a Miller). V takovém případě již ale jeho intuice, že se zde nejedná o případ sdílené intencionality, jistě není tak intuitivní, jak by bylo pro vyvrácení obou přístupů potřeba. Nebo může naopak tvrdit, že žádný kolektiv potřeba není, že jeho podnikatelka (Patricie) má své intence skutečně individuálně a o sdílenou intencionalitu se tudíž rozhodně nejedná – v tom případě ale jeho protipříklad neodpovídá ani přístupu Bratmana, ani přístupu Tuomely a Millera, a tím pádem je pochopitelně nemůže vyvracet. Tak či tak není možné tvrdit, že by

Searlův protipříklad definitivně vyvrátil možnost redukce sdílené intencionality na individuální intence a případné další individuální mentální stavy.

Závěrem je ovšem třeba podotknout, že Searle má proti redukcionistickým přístupům ještě jednu námitku. Uvedený protipříklad má totiž podle jeho názoru exemplifikovat obecný nedostatek všech takových přístupů – a to jejich kruhovost. Pokud totiž, jak jsme viděli, potřebují Tuomela s Millerem nejprve formulovat společný cíl (ono *X*, jehož dílčí části mají jednotlivé subjekty v jejich analýze vykonat) k tomu, aby mohly vůbec začít sdílené intence členů těchto kolektivů redukovat, selhávají podle Searla již v této chvíli – jak bychom totiž mohli mít společný cíl, pokud bychom už předtím neměli sdílené intence?¹²

Searle tuto námitku bohužel ve svém článku nijak podrobně nerozvíjí – nejspíš se domnívá, že je tak zjevná, že spolu s uvedeným konkrétním protipříkladem plně postačí. Ve světle našeho odmítnutí daného protipříkladu už se ovšem tato námitka tak přesvědčivá nezdá. Mimo jiné i proto, že Bratmanova analýza tímto problémem, který chce Searle skrze příklad Tuomely a Millera vytýkat redukcionistickým přístupům obecně, zřejmě vůbec netrpí. V Bratmanově analýze je cíl společné akce obsahem myslí každého z aktérů (proto se tomuto přístupu ostatně říká *obsahový přístup*) – a to, co z tohoto cíle dělá *společný cíl* (sdílenou intenci) jsou další individuální přesvědčení každého jednoho aktéra sdílené akce. Bratmanova analýza tedy postuluje společný cíl pouze jako určitý stav, kterého chce každý jednotlivý člen kolektivu dosáhnout, což následně činí prostřednictvím svých (individuálních) akcí a s vědomím dalších akcí dalších jednotlivců, které dosažení daného cíle umožní. Co se pak samotné Tuomelovy a Millerovy analýze týče, mohli bychom zde zopakovat, jak jsme již uvedli výše, že navzdory Serlově interpretaci Tuomela a Miller o úplnou redukci vůbec neusilovali. I kdybychom ale (řekněme v rámci teoretického cvičení) chtěli pojímat Tuomelův a Millerův model jako redukcionistický, mohli bychom jej snadno přiblížit k Bratmanovu modelu a obhájit obdobným způsobem – tedy tvrzením, že onen společný cíl je pouze cílem každého jednotlivého člena kolektivu (obsahem jeho individuální myslí), o kterém tito členové kolektivu společně vědí¹³.

---

12 Searle (1992, s. 405–406).

13 Samotné společné vědění lze přitom taktéž redukovat, a to formulací potenciálně nekonečné sekvence individuálních přesvědčení typu „Já vím, že ty víš, že já vím, že ty víš, že já vím... že *x*“.

Searle by ale i přesto mohl tvrdit, že už jen to, že aktéři společné akce – třeba i pouze v obsahu svých vlastních, individuálních myslí – pojmají druhého jako kooperativního partnera, že jsou schopní usilovat o dosažení cíle ve spolupráci s druhým (a ne jen jako jednotlivci), nutně znamená, že takoví aktéři mají společné cíle a sdílenou intencionalitu. Searle něco takového ve svém článku vsutku tvrdí¹⁴ – a v kontextu tohoto tvrzení dává smysl, že i tak redukcionisticky formulované koncepce sdílených intencí jako ta Bratmanova nebo Tuomelova a Millerova musí stále alespoň nějaký stupeň sdílené intencionality vykazovat. Pokud ale přijmeme takovýto pohled na věc, přestane být projekt redukcionistů zajímavý, neboť bude již definice odsouzen k neúspěchu – a spolu s tím přestane být zajímavá i Searlova kritika.

Ačkoliv ale Searlovo tvrzení, že chápání druhého jako kooperativního partnera implikuje určitou hlubší schopnost sdílené intencionality, není zajímavé v kontextu debaty o redukcionismu, je toto tvrzení přítomné v jádru všech přístupů, podle kterých je sdílená intencionalita určitou přirozenou vlastností člověka jako druhu. Searlův článek tento názor příliš podrobně nerozvíjí ani neobhazuje, je ale zřejmé, že se Searle k takovému postoji sám kloní. A v pozdější (nejen filosofické) literatuře se pohled na sdílenou intencionalitu jako na biologický fenomén stal dokonce velmi populárním – čímž se ovšem již dostáváme ke druhé kritice, které se v této kapitole chceme věnovat.

3. Kritika Michaela Bratmana ze strany Deborah Tollefsenové

Druhá kritika, kterou se v této kapitole budeme zabývat, je již zaměřena přímo proti Michaelu Bratmanovi, spočívá nicméně v něčem úplně jiném než Searlova kritika Tuomely a Millera, kterou jsme na Bratmana aplikovali v předchozí části této kapitoly. Autorkou této kritiky je Deborah Tollefsenová – a to, co Bratmanovi (ale i dalším autorům podobných přístupů) ve svém článku „Let’s Pretend!“¹⁵ z roku 2005 vyčítá, není tentokrát redukcionismus, nýbrž maximalismus.

---

14 Searle (1992, s. 414 – 415).

15 Tollefsenová (2005).

Ač by se na první pohled mohlo zdát, že maximalismus a redukcionismus se budou navzájem vylučovat, není tomu tak. Maximalistické přístupy ke sdílené intencionalitě jsou podle Tollefsenové takové přístupy, které interpretují sdílené intence jako velmi komplikované kognitivní operace. Bratmanův přístup je tudíž maximalistický, protože po subjektu, který má sdílenou intenci, vyžaduje, aby mapoval nejen své vlastní intence, ale zároveň také intence ostatních členů kolektivu, dílčí plány, které tyto intence spojují, a přesvědčení ostatních členů kolektivu, a to dokonce včetně přesvědčení druhého řádu (přesvědčení o přesvědčeních).

Maximalismus ovšem není pouze výsadou redukcionistických přístupů – podle Tollefsenové se stejný problém týká například i přístupu Margeret Gilbertové¹⁶, další významné postavy debaty o sdílené intencionalitě, která je ovšem obvykle považována za autorku zastupující úplně opačnou stranu spektra přístupů ke sdílené intencionalitě než Bratman. Předně, přístup Gilbertové rozhodně není redukcionistický. Sdílené intence jsou v jejím pojetí konstituovány tzv. společnými závazky¹⁷, které se ovšem výrazně liší od osobních závazků a nejsou na ně redukovatelné, pročez, pochopitelně, nejsou ani sdílené intence redukovatelné na individuální intence. Sdílené intence podle Gilbertové jednotlivé členy kolektivu určitým způsobem přesahují, náleží kolektivu jako celku, ne jeho jednotlivým členům (jako v případě Bratmana).¹⁸ I přes tyto rozdíly má ale přístup Gilbertové s Bratmanovým přístupem společné právě to, že je maximalistický – schopnost utvářet závazky vyžaduje vysokou úroveň komunikace mezi oběma stranami utvářejícími závazek; a ačkoliv Gilbertová nepovažuje za nezbytně nutné formulovat závazky přímo v jazyce (k vyjádření závazku podle ní postačí například i gesta nebo jiné způsoby komunikace¹⁹), jakákoliv forma komunikace umožňující utvářet společné závazky (tj. nejen je vyžadovat, ale také je přijímat, a to tak, aby si obě strany byly vědomy toho, že byl závazek utvořen), bezpochyby představuje kognitivně velmi náročný proces.²⁰

---

16 Viz např. Gilbertová (2014a).

17 V angličtině „joint commitment“.

18 Gilbertová (2014b, s. 30–33).

19 Gilbertová (2014e, s. 196).

20 Přístupu Gilbertové se podrobněji věnuje také druhá kapitola této práce.

V čem tedy spočívá námitka Tollefsenové (a dalších autorů, jejichž přístupy můžeme v kontrastu s přístupy maximalistickými nazývat přístupy minimalistickými²¹) proti takovému maximalistickému přístupu? Jednoduše v tom, že na sdílených akcích (které implikují i existenci sdílených intencí) mohou dle jejího názoru participovat i malé děti, podle některých autorů (včetně např. Searla) dokonce i zvířata. Malé děti (podle Tollefsenové začínají děti participovat na sdílených akcích ve věku mezi 12 a 18 měsíci²²) však zjevně nedisponují dostatečně rozvinutými kognitivními schopnostmi konstituujícími sdílené intence podle maximalistů jako Bratman či Gilbertová. A pokud je tomu tak, pak jsou maximalistické popisy sdílené intencionality chybné, nebo (přínejlepším) neúplné.

Sama Tollefsenová se ve vztahu k Bratmanovi kloní k druhé možnosti – Bratmanův přístup není chybný, vyžaduje podle ní pouze určitým způsobem rozšířit tak, aby zahrnoval i sdílné akce malých dětí. Nebo – jinak řečeno – tak, aby zohledňoval i akční intence, nikoliv pouze zamýšlené intence. Rozlišování mezi akčními intencemi²³ a zamýšlenými intencemi²⁴ není ze strany Tollefsenové žádnou novinkou, tyto kategorie jsou v souvislosti se zkoumáním intencionality využívány velmi často. Zamýšlené jsou takové intence, které akci předcházejí, jsou to tedy svého druhu *plány* něco vykonat. Velkou část našich každodenních akcí si ovšem neplánujeme dopředu, ale činíme je v podstatě bez rozmyslu. To se může týkat například akcí, které jsou tak jednoduché a automatické, že o nich vůbec nepřemýšlíme (například když v noci po příchodu domů rozsvítím světlo na chodbě, aniž bych si kdykoliv pomyslel „Nesmím doma zapomenout rozsvítit, jinak nic neuvídím“), nebo které je nutné vykonat tak rychle, že o nich přemýšlet vůbec nestihneme (například když si při pádu z kola zakryji rukama obličej, aniž bych měl čas formulovat myšlenku typu „Měl bych si chránit obličej, protože je bezpečnější poranit si ruku než hlavu“).

Tollefsenová je toho názoru, že sdílené akce malých dětí jsou konstituovány právě akčními intencemi. Její výtky vůči Bratmanovi tedy spočívá pouze v tom, že Bratman ve své analýze sdílených intencí pracuje v první řadě s intencemi zamýšlenými. Ačkoliv totiž Bratman akční intence a zamýšlené intence explicitně nerozlišuje, musí podle jeho analýzy

---

21 Viz např. Butterfill (2012), Heinonen (2016), Pacheriová (2013).

22 Tollefsenová (2005, s. 79–80).

23 V angličtině „intentions in action“.

24 V angličtině „prior intentions“.

aktéři sdílené akce o svých intencích a jejich dílčích plánech společně vědět, tj. musí o nich mít zformulované konkrétní myšlenky, což skutečně naznačuje, že se jeho analýza zaměřuje primárně na zamýšlené sdílené intence. Tím ovšem Bratman nejen limituje možnost sdílených akcí u malých dětí, ale zároveň opomíjí velké množství sdílených akcí dospělých, které jsou taktéž často vedeny pouze akčními intencemi a nikoliv intencemi zamýšlenými.

Tollefsenová ovšem nabízí snadné řešení. Navrhuje převzít celou Bratmanovu analýzu sdílené akce a pouze v jejím třetím bodě nahradit společné vědění společným vnímáním. Takto upravená analýza by tedy vypadala následovně:

Agenti A a B mají podle Tollefsenové společnou (akční) intenci vykonat X, pokud:

- 1) (a) A má (akční) intenci vykonat X a (b) B má (akční) intenci vykonat X.
- 2) A má (akční) intenci vykonat X v souladu s a z důvodu 1 (a), 1 (b) a kombinace dílčích plánů 1 (a) a 1 (b) a B má (akční) intenci vykonat X v souladu s a z důvodu 1 (a), 1 (b) a kombinace dílčích plánů 1 (a) a 1 (b).
- 3) A i B vzájemně vnímají²⁵ 1 a 2.²⁶

Původní Bratmanovo schéma zůstává platné pro zamýšlené intence – a nové schéma Tollefsenové pouze doplňuje Bratmanův model o sdílené akce vedené namísto zamýšlených intencí akčními intencemi. Rozdíl přitom spočívá jen v tom, že v případě akčních intencí postačí, když aktéři sdílené akce budou své akční intence vzájemně pouze vnímat tak, aby na ně mohli reagovat – není ale nutné, aby si v souvislosti s takovými intencemi vytvářeli plnohodnotná přesvědčení.

Pro Bratmana je tedy, zdá se, nebezpečí zažehnáno – Tollefsenová jeho přístup nevyvrací, pouze rozšiřuje. To by ostatně nemělo být příliš překvapivé, neboť Bratmana podle jeho vlastních metodologických východisek zajímají pouze zamýšlené sdílené akce dospělých lidí.²⁷ To, že jeho analýzu někdo rozšíří i na jiné případy, kterými se on sám nezabýval, může být nakonec spíše vítaným doplněním než kritikou. Ať už to ovšem nazveme kritikou či doplněním, ukazuje se, domnívám se, v projektu Tollefsenové určitý konceptuální rozpor,

---

25 V angličtině „it is jointly perceived“ nebo „it is mutual open-ended perceptually available“.

26 Tollefsenová (2005, s. 92–93).

27 Bratman (2014, s. 7).

který by její argumentaci mohl zpochybnit – což by jistě ocenili především ti maximalističtí autoři, které by Tollefsenová v případě, že by její námitka byla validní, na rozdíl od Bartmana nedoplňovala, nýbrž skutečně vyvracela.

Problém s kritikou Tollefsenové spočívá v tom, že ve své argumentaci mění kontext debaty z úrovně, kterou chci nazývat analytickou, na úroveň, jíž budu říkat naturalistická. Za naturalistické považují takové přístupy ke sdílené intencionalitě, které zkoumají schopnost vnímat intence druhého a synchronizovat je vzájemně s vlastními intencemi jako biologický fenomén, tedy jako evolučně podmíněnou schopnost, kterou si některé živočišné druhy osvojili v rámci fylogeneze a která se se následně u jednotlivých příslušníků těchto druhů rozvíjí v rámci ontogeneze – tak jako se například podle Tollefsenové rozvíjí u lidí mezi 12 a 18 měsícem života. Naopak jako analytické označují takové přístupy, které považují sdílenou intencionalitu veskrze za sociální fenomén, tedy za něco, co lidé dělají (spíše než za něco, co lidé mají), přičemž se tento fenomén snaží popisovat, analyzovat a interpretovat, aby dokázali lépe pochopit naši společnost a naše jednání (nikoliv naše biologické predispozice). Výše popsany přístup Gilbertové je tudíž výbornou ukázkou analytického přístupu – Gilbertová rozhodně netvrdí, že schopnost vytvářet závazky je nějakou biologickou adaptací. Biologickou adaptací zde může být schopnost komunikace (ať už verbální či neverbální), ale vytváření závazků je již sociální praxí – důsledkem schopnosti komunikace, ale ne samostatnou biologickou adaptací.²⁸

Jaká je situace u Bratmana (a potažmo dalších podobných redukcionistických přístupů)? Bratman explicitně uvádí, že jeho analýza nemá kopírovat evoluční proces vývoje sdílené intencionality, nýbrž že se jedná toliko o teoretickou konstrukci komplexních sdílených intencí z jednodušších mentálních stavů. Jeho rozbor sdílené intencionality na jednodušší prvky nám má pouze pomoci tento komplexní fenomén lépe pochopit a popsat, nikoliv objasnit jeho vývoj.²⁹ Namísto biologického hlediska zajímá Bratmana sdílená intencionalita z hlediska konceptuálního, normativního a metafyzického. Na konceptuální úrovni se Bratman pokouší vytvořit funkční pojmový rámec, který by byl využitelný nejen ve filosofii, ale i v dalších vědách o společnosti. Z normativního hlediska si Bratman klade

---

28 Rozlišování mezi analytickými a naturalistickými přístupy se podrobněji věnuji také ve třetí kapitole této práce.

29 Bratman (2014, s. 25–26).

otázku, zda existují nějaké normy fundamentálně spjaté se sdílenou intencionalitou, a pokud ano, jak se sdílenou intencionalitou souvisí a jak souvisí s normami spojenými s individuální racionalitou. Na metafyzické úrovni pak Bratmanovi jde o identifikaci základních prvků, které konstituují sdílené intence, a kauzálních vztahů, které tyto prvky mají k individuální intencionalitě a dalším aspektům naší racionality. I tyto otázky si Bratman nicméně klade pouze v souvislosti s fungováním člověka ve společnosti, jde mu tedy o sociální, nikoliv biologické prvky a vztahy.³⁰

Pokud tedy Bratmanovi nejde o to, jak se sdílená intencionalita vyvíjela (ať už v rámci fylogeneze nebo ontogeneze), není na místě jej kritizovat za to, že opomíjí některá specifická stádia vývoje malých dětí, či projevy sdílené intencionality v kontextu některých specifických situací (a ani jej v tomto směru není třeba doplňovat). Tollefsenová a další proponenti minimalistických přístupů se v tomto bádání samozřejmě angažovat mohou, jistě se jedná o problematiku zajímavou jak z filosofického, tak psychologického či evolučního hlediska, ale je to něco jiného, než co zajímá Bratmana a ostatní redukcionisty – ti neřeší biologické otázky, nýbrž otázky sociální (popř. konceptuální, normativní, metafyzické apod.). I tuto kritiku je proto možné odmítnout – nikoliv proto že by byla nefunkční jako Searlova kritika, nýbrž proto, že se jednoduše mívá svým cílem.³¹

---

30 Bratman (2014, s. 3–4). Bratman si navíc tyto otázky klade v kontextu své teorie plánování, kterou rozvinul již ve své dřívější knize „Intention, Plans, and Practical Reason” (Bratman, 1987), a na kterou ve svém pojetí sdílené intencionality přímo navazuje. Vychází tedy především z pojmů, norem a (metafyzických) prvků této teorie, která je ovšem taktéž analytická, nikoliv naturalistická.

31 Protože naše odmítnutí kritiky Tollefsenové spočívalo ve tvrzení, že Bratmanův přístup není vhodné hodnotit na naturalistické úrovni, nezabývali jsme se v této kapitole podrobně ani tím, jak legitimní je její kritika právě z naturalistického hlediska. Podívejme se ale alespoň závěrem této podkapitoly i na tuto otázku, neboť se zdá, že ani na naturalistické úrovni nemusí být kritika Bratmana ze strany minimalistických přístupů tak neochvějná, jak by se na první pohled mohlo zdát. Když Tollefsenová tvrdí, že malé děti vykazují projevy sdílené intencionality, aniž by měly kognitivní schopnosti nutné pro splnění Bratmanových kritérií pro sdílenou intencionalitu, odvolává se při tom na skutečnost, že ačkoliv malé děti participují na společných aktivitách (v podobě rozličných dětských her jako např. společné stavění věže z kostek), nejsou schopné projít psychologickými testy zkoumajícími jejich chápání přesvědčení ostatních (typicky např. tzv. testem mylného přesvědčení [v angličtině „false-believe task“]). Existují ovšem výzkumy, které naznačují, že malé děti jsou schopné testem mylného přesvědčení projít (viz např. Buttelmann, Carpenterová & Tomasello [2009] nebo Onishiová & Baillargeonová [2005]). Takové testy jsou samozřejmě přizpůsobené potřebám dětí před osvojením si jazyka, hodnotí tedy dětské akce (např. kam se ve specifických situacích dívají či jak na ně reagují), nikoliv jejich odpovědi na konkrétní otázky o přesvědčení jiných lidí jako v případě standardních testů mylného přesvědčení. Paradoxní ovšem je, že standardní test mylného přesvědčení jsou děti schopné splnit až mezi 4 a 5 rokem života – mladší děti ve věku mezi 3 a 4 lety standardními testy mylného přesvědčení projít nedokáží. Podle Tomasella (2018) je to dáno tím, že mladší děti dělají při (neverbálních) testech mylného

4. Závěr

V této kapitole jsme se pokusili odpovědět na dvě kritiky redukcionistických přístupů ke sdílené intencionalitě zastoupených především přístupem v současnosti nejpopulárnějšího autora takového přístupu Michaela Bratmana. První z těchto kritik měla podobu protipříkladu, kterým se John Searle vymezil proti přístupu Raima Tuomely a Kaarlo Millera. Pokusili jsme se dokázat, že tento protipříklad se po podrobném prozkoumání ukáže být nefunkční a tudíž nezpůsobit vyvrátit jak svůj původní cíl, tak Bratmanovu modernější verzi redukcionistického přístupu. Druhá kritika z pera Deborah Tollefsenové pak podle naší argumentace sice nabízí podnětné připomínky v rámci debaty o sdílené intencionalitě, nicméně přistupuje k tomuto problému z jiného úhlu pohledu než redukcionistické přístupy, a nepotkává se tak s Bratmanem na jeho pomysleném hracím poli, pročez jej nemůže smysluplně vyvracet. Tollefsenová navíc v posledku ani sama neusiluje o vyvrácení Bratmanova redukcionismu, nýbrž pouze o jeho doplnění, i kdybychom tak na její kritiku přistoupili, nebylo by to pro Bratmana (a potažmo ani jiné redukcionistické přístupy) likvidační.

---

presvědčení něco jiného, než když starší děti odpovídají na otázky o přesvědčeních jiných lidí. Malé děti jsou schopné monitorovat přesvědčení druhých a predikovat podle toho jejich chování, na základě čehož jsou také schopné projít (neverbálním) testem mylného přesvědčení. Nedokáží ale ještě cizí přesvědčení srovnávat s objektivní realitou či s vlastními přesvědčeními. Tato schopnost se u nich začne rozvíjet až později, přibližně mezi 2 a 4 rokem života. Teprve v tomto období (především v důsledku socializace a osvojování si jazyka) začínají děti chápat přesvědčení druhých i v kontextu objektivní reality, porovnávat je se svými přesvědčeními a hodnotit je jako pravdivé či nepravdivé. Ve 3 letech, kdy se tato schopnost již objevuje, ale ještě není plně rozvinutá, proto děti ve standardních testech mylného přesvědčení chybují – jejich původní schopnost předvídat chování druhého je již „přehlušena“ schopností vnímat přesvědčení jako pravdivá či nepravdivá, tato schopnost ale ještě není korigována komplexnější schopností přisuzovat druhým i nepravdivá přesvědčení. To ovšem může naznačovat, že mezi tím, jak se k druhému vztahují děti před tímto obdobím, a jak po něm, existuje fundamentální, kvalitativní rozdíl. Tomasello & Rackozy (2007) v souladu s tímto tvrzením v ontogenetickém vývoji dítěte identifikují dva zlomové momenty, první mezi 9 a 12 měsícem života a druhý mezi 4 a 5 rokem života, na základě čehož rozlišují mezi intencionalitou společnou (v angličtině „joint intentionality“) a sdílenou (v angličtině „shared intentionality“), což jsou pro ně dvě různé schopnosti. Pokud bychom přistoupili na tuto interpretaci, mohli bychom tvrdit, že Bratmanova analýza se vztahuje právě na rozvinutější, v Tomasellově a Rackozyho terminologii „sdílenou“ intencionalitu – zatímco to, co popisuje a analyzuje Tollefsenová, je teprve „společná“ intencionalita. I na naturalistické úrovni by pak bylo možné tvrdit, že kritika minimalistických přístupů míjí svůj cíl, protože i z biologického hlediska popisuje něco jiného, než co se snaží popsát Bratman.

V úvodu této kapitoly jsme řekli, že redukcionistické přístupy jsou samy o sobě intuitivní, nepokoušeli jsme se je proto obhajovat na obecné úrovni, nýbrž je pouze hájit proti konkrétním námitkám. Protože lze závěrem této kapitoly tvrdit, že tato obhajoba byla úspěšná, je dle našeho názoru možné redukcionistické přístupy i nadále považovat za způsob řešení problémů a otázek spojených s tématem sdílené intencionality, který je nejen legitimní, ale dokonce by měl být na základě principu Ockhamovy břitvy i preferovaný.³²

---

32 Na princip Ockhamovy břitvy se mimochodem odkazuje i sám Bratman, když se vymezuje proti přístupům Searla a Gilbertové (Bratman, 2014, s. 156).

V.

Řešení problémů sdílené intencionality

1. Úvod

Na počátku této práce stála myšlenka. Tato myšlenka, která dala celé práci její název – „Sémantický pohled na sdílenou intencionalitu“ – spočívala v intuitivním předpokladu, že veškeré problémy spojené s pojmem sdílené intencionality by mělo být možné vyřešit pomocí sémantické analýzy vět, které sdílené intence implikují. Přesto, jak si čtenář jistě povšiml, nebyl koncept sémantické analýzy explicitně zmíněn ani v jedné z předcházejících čtyř kapitol. Je tedy jistě na místě, abych se v poslední, závěrečné kapitole této práce vyjádřil především právě k této výchozí myšlence. Ukázala se snad ona myšlenka chybnou? Naznal jsem snad, že sémantická analýza nakonec přece jen není vhodným nástrojem k řešení problémů spojených s pojmem sdílené intencionality? Nikoliv, důvod, proč jsem nakonec nepřistoupil k řešení problémů spojených s pojmem sdílené intencionality pomocí sémantické analýzy spočívá v něčem jiném – totiž v tom, že jsem neobjevil žádné problémy, které by takové řešení vyžadovaly.

V průběhu psaní jednotlivých článků, které tvoří tuto práci, jsem naznal, že veškeré problémy, které před nás sdílená intencionalita pojímaná jako filosofický koncept klade, vychází z předpokladu, že sdílená intencionalita existuje jakožto samostatný fenomén, odlišný od jiných mentálních stavů, včetně intencionality individuální. Řečeno terminologií třetí kapitoly této práce – tyto problémy vyvstávají pouze pro neredukcionistické přístupy. Neredukcionistické přístupy si skutečně musí pokládat otázky, se kterými jsme se setkávali v jednotlivých kapitolách této práce, otázky typu jak mohou mé sdílené intence ovlivňovat akce

někoho jiného; zda je to sdílené ve sdílených intencích obsaženo v jejich subjektu, obsahu, či způsobu; zda a jak je možné sdílet i jiné mentální stavy, například přesvědčení; zda je možné mít sdílené intence sám, resp. zda je možné mýlit se v tom, že mám sdílenou intenci¹ a další. Jakmile ale připustíme, že jakékoliv intence přisuzované kolektivům jsou v posledku (alespoň teoreticky) redukovatelné na individuální intence, všechny tyto problémy se rozplynou. Jak mohou moje sdílené intence ovlivňovat akce někoho jiného? Nemohou, protože sdílené intence jsou v posledku pouze moje vlastní komplexy individuálních intencí a dalších mentálních stavů, především přesvědčení o intencích a mentálních stavech ostatních členů kolektivu. Kde ve sdílených intencích máme hledat to sdílené? V obsahu, pokud se chceme držet standardního dělení na obsahové, subjektové a způsobové přístupy, ačkoliv bychom stejně legitimně mohli odpovědět i tak, že tato otázka nedává smysl – nejde o to, kde to sdílené hledat, ale spíše z jakých jednodušších prvků se to sdílené skládá. Stejně tak otázka, zda je možné sdílet i jiné mentální stavy, se změní na otázku, zda je možné redukovat i jiné sdílené mentální stavy – a intuice je i zde taková, že jistě ano, jak jsme ostatně ukázali na příkladu sdílených přesvědčení ve druhé kapitole. Je možné mýlit se v tom, že mám sdílenou intenci? Určitě ano, pokud se sdílené intence skládají z individuálních intencí a přesvědčení, není důvod, proč by některá z těchto přesvědčení nemohla být chybná. A takto bychom mohli pokračovat – redukcionismus poměrně snadno řeší veškeré problémy, se kterými autoři, s nimiž jsme se v této práci setkali, zápolí. Moje hlavní otázka se tedy poměrně brzy změnila. Namísto sémantické analýzy jsem se začal zabývat tím, proč vlastně není redukcionismus univerzálně přijímaným řešením.

2. Redukcionismus

Tato otázka se projevila již ve druhé kapitole této práce. Ačkoliv jsem se v ní ještě nevěnoval sdíleným intencím samotným, nýbrž pouze sdíleným přesvědčením, jsem nyní přesvědčen, že závěry druhé kapitoly bylo možné obdobně aplikovat i na jiné mentální stavy včetně intencí. Třetí kapitola pak explicitně oddělila redukcionismus od obsahových přístupů, čímž mi umožnila uchopit redukcionismus bez zatěžujících implikací obsahových přístupů (na příkladu Searla jsme ostatně ukázali, že tyto přístupy se ne vždy překrývají), a zároveň

---

1 Těto otázce jsme se zde podrobně nevěnovali, klade si ji ale Searle – a odpovídá, že ano (Searle 1992, s. 406–408).

identifikovala i rozdíly mezi naturalistickými a analytickými přístupy, což je důležité právě proto, že redukcionismus (jako ostatně i sémantická analýza) má smysl pouze v kontextu analytických přístupů (resp. v kontextu naturalistických přístupů bude vypadat diametrálně odlišně, k čemuž se ale dostaneme později). Čtvrtá kapitola se pak už věnovala přímo obhajobě redukcionismu. Řekli jsme přitom, že redukcionismus je intuitivní řešení, pročez jsme se namísto univerzální či konceptuální argumentace ve prospěch redukcionismu věnovali dvěma konkrétním pokusům o jeho odmítnutí (přičemž jsme využili právě kategorie navržené ve třetí kapitole). Tato obhajoba se ale s ohledem na to, že se věnovala pouze dvěma poměrně specifickým námitkám, může zdát nekompletní, pročez se na tomto místě chci vyjádřit i k dalším možným důvodům pro odmítnutí redukcionismu. Za prvé je nutné se podrobněji podívat na subjektové přístupy, které jsou, jak jsme viděli, v debatě o sdílené intencionalitě jedněmi z nejrozšířenějších – a zároveň jsou obvykle neredukcionistické. Za druhé je třeba obhájit tvrzení, že redukcionismus je intuitivní, když mnozí autoři (v čele se Searlem) mají intuice přesně opačné.

Začněme subjektovými přístupy. Na několika místech v této práci jsme si mohli povšimnout toho, že ačkoliv jsou subjektové přístupy – jako přístup Gilbertové nebo Tuomely, o kterém jsme ve třetí kapitole po odmítnutí způsobových přístupů usoudili, že má taktéž blíže právě k subjektivním, spíše než k obsahovým přístupům – velmi často interpretovány tak, že postulují jakési nové subjekty nahrazující či přesahující sumu jednotlivých subjektů tvořících daný kolektiv, žádný z autorů, se kterými jsme se na předcházejících stránkách setkali, nic takového ve skutečnosti tvrdit nechce. Plurální subjekt Gilbertové je spíše technický termín či metafora, nikoliv agent neredukovatelný na jednotlivce, kteří jej tvoří; a kolektivní způsob Tuomely je právě toto – způsob uvažování, který je ale uvažováním jednotlivců, na nichž skupina jakožto intencionální agent pouze supervenuje. Co ale tato teze, je-li vzata do důsledků, pro neredukcionistické subjektové přístupy znamená? Pokud subjektové přístupy ve skutečnosti nepostulují nové subjekty, musejí být na úrovni subjektu redukovatelné na jednotlivce – a pokud jsou na úrovni subjektu redukovatelné na jednotlivce, pak se to neredukovatelné na sdílených intencích musí ukrývat v obsahu, nikoliv v subjektu! Zdá se, že neredukcionistické subjektové přístupy v takovém případě vůbec nejsou logicky možné.

Takové zdání je ovšem chybné, neboť předpokládá, že redukcionismus (resp. neredukcionismus) musí v případě subjektivních přístupů znamenat možnost (resp. nemožnost) redukovat kolektivní subjekty na jednotlivce. Tak tomu ale není – mluví-li zastánci subjektivních přístupů o redukcionismu, míní tím obvykle specifickou redukovatelnost v rámci jejich konkrétních systémů; například neredukovatelnost společného závazku na sumu osobních závazků v případě Gilbertové či neredukovatelnost intencí utvořených kolektivním způsobem na sumu intencí utvořených individuálním způsobem v případě Tuomely. Otázkou, zda je možné redukovat sdílené intence jakýmkoliv způsobem na individuální mentální stavy jednotlivců, se tito autoři spíše nezabývají – pravděpodobně proto, že jim taková otázka nepřijde zajímavá. Žádný z autorů, o kterých byla v této práci řeč – včetně autorů subjektivních přístupů – nechce rozporovat tezi metodologického individualismu, tedy tezi, že veškeré mentální stavy v posledku náleží jednotlivcům, že nic „vedle“ nebo „nad“ individuálními vědomími neexistuje. Jejich přístupy ke sdílené intencionalitě (společný závazek, kolektivní způsob) mají primárně explanační či konceptuální roli – s jejich pomocí bychom měli být schopni lépe pochopit určité sociální fenomény či lépe vysvětlit nebo přesněji definovat určité pojmy. Otázka, zda je možné jimi používané koncepty redukovat, potom ale není relevantní, protože i kdyby se nakonec ukázalo, že taková redukce možná je, nic by nám nepřinesla – onu kýženou explanační funkci mají právě tyto nové, za tímto účelem vytvořené koncepty; ony nové definice používaných pojmů mají jejich užívání zjednodušit či vyjasnit. Snažit se se jich následně pomocí jakékoliv redukce zbavit je proto v přímém rozporu s tím, proč jsme je vůbec zaváděli.

Tím se pomalu dostáváme k naší druhé otázce a k tomu, proč je klíčové rozlišovat mezi analytickými a naturalistickými přístupy. Z toho, co jsme právě uvedli na adresu subjektivních přístupů, by mělo být zřejmé, že jsme k nim přistupovali jako k přístupům výhradně analytickým.² Pokud si ale nyní položíme otázku, proč Searle (a další) považují existenci sdílené intencionality neredukovatelné na individuální intence za intuitivní, uvidíme, že odpověď na ni bude naturalistická. Searle uvádí, že zjevným důkazem toho, že sdílená intencionalita je „biologicky primitivní forma zvířecího života“ je skutečnost, že se kooperativní chování neomezuje pouze na člověka, nýbrž že intence zjevně sdílejí i zvířata.³ Tato výchozí intuice, která stojí na počátku jeho zkoumání sdílené intencionality, je tedy

2 Jak jsme uvedli ve třetí kapitole, přístup Gilbertové bezpochyby analytický je. Toumela se opírá o určitá naturalistická východiska, ale sám ke sdílené intencionalitě přistupuje taktéž veskrze analyticky – koncepcemi naturalistů jako je Tomasello svůj přístup spíše jen dodatečně podepírá.

inspirována sdílenou intencionalitou a kooperativním chováním jakožto biologickým fenoménem, nikoliv jakožto explanačním principem či potřebou vytvořit nový pojmový rámec pro účely nějakého dalšího bádání.⁴ Jakmile se ale posuneme k naturalistickým přístupům, musí se naše chápání redukcionismu dramaticky změnit.

3. Naturalismus

Pohlízet na sdílenou intencionalitu naturalisticky znamená tvrdit, že se nejedná o pouhý explanační princip, který má vysvětlit nějaký sociální fenomén, či o jakousi metaforu, která má usnadnit popis nějakých typů akcí či událostí. Znamená to tvrdit, že sdílená intencionalita je skutečná biologická adaptace, která má reálnou, s trochou nadsázky bychom mohli říci „hmatatelnou“, podobu (ať už je touto podobou nějaký orgán, psychologický či kognitivní proces, genetická informace či cokoliv jiného). Pokud budeme mluvit o redukcionismu v tomto kontextu, bude tato debata samozřejmě vypadat úplně jinak, než debata výše. Neredukcionisté budou v takové debatě tvrdit právě to, že sdílená intencionalita může být skutečně „nalezena“ v přírodě, tedy že existuje, ať se nám to líbí nebo ne, a že ji lze objektivně zkoumat pomocí empirických experimentů. Neredukcionisté by naopak argumentovali, že schopnost sdílet intence máme díky současnému inovativnímu využívání jiných, základnějších schopností. Protože jsme žádného takového redukcionistu mezi v této práci představenými autory nepotkali, pokusme se zde pro větší srozumitelnost navrhnout sami, jak by taková redukce mohla vypadat.

Pokud bychom chtěli redukovat schopnost sdílet intence s ostatními členy skupiny na nějaké základnější stavební prvky, jaké jednodušší schopnosti by tento efekt mohly umožnit? Nezbytností by byla bezpochyby tzv. teorie myslí⁵, což je termín, který v psychologii označuje schopnost chápat druhé jako agenty mající vlastní mentální stavy, které mohou být odlišné od mých vlastních mentálních stavů. Tato schopnost se u lidských dětí vyvíjí v rámci

---

3 Searle (1992, s. 401–402), ale viz také první kapitulu této práce a v ní diskutovaný rozpor mezi Searlem a Tomasellem právě v tomto bodě.

4 Pro úplnost dodejme, že ani toto samozřejmě neplatí univerzálně – například Gilbertová, jak jsme viděli ve druhé kapitole, vychází ve svém pojetí sdílené intencionality spíše z přirozeného jazyka.

5 V angličtině „theory of mind“.

ontogeneze a byla prokázána i u některých dalších druhů zvířat (jak ostatně vyplývá z Tomasellových pozorování a experimentů popsaných v první kapitole této práce). Pouze teorie mysli by nám ale nestačila. Na to, abychom mohli naše mentální stavy včetně intencí sdílet, nestačí jen vědět, že ten druhý má vlastní mentální stavy. Sdílení totiž musí být oboustranné, tedy i ten druhý musí vědět, že já mám své vlastní mentální stavy odlišné od jeho mentálních stavů – a i toto vědomí musí být sdílené. Musím tedy vědět, že můj společník má své vlastní mentální stavy, dále že můj společník ví, že i já mám své vlastní mentální stavy, a že také ví, že já vím, že on má své vlastní mentální stavy – a tak potenciálně ještě dál. Jinými slovy, je nutné být schopný skloubit teorii mysli se schopností rekurzivního uvažování.

Rekurze, tedy schopnost aplikovat pravidla či funkce na tato pravidla či funkce samotné, figuruje jako klíčová a zároveň základní schopnost například v některých teoriích o vzniku a fungování jazyka,⁶ který, jak jsme viděli i u Tomasella, se sdílenou intencionalitou úzce souvisí.⁷ I ona by tedy měla být součástí naší hypotetické redukce. Jsou ale tyto dvě schopnosti dostačující, nebo je k tomu, abychom mohli sdílet intence, potřeba něco víc než jen schopnost o svých intencích vzájemně vědět?

Přinejmenším podle Tomasella je, jak jsme viděli, odpověď negativní. Přestože totiž někteří vyšší savci, například primáti, se vši pravděpodobností schopností rekurzivního myšlení i teorií mysli přinejmenším do nějaké míry oplývají, stále podle Tomasella nejsou schopni skutečné spolupráce. Tito primáti podle něj mohou uvažovat a jednat pouze kompetitivně, nikoliv však kooperativně. Svoji schopnost číst intence druhých tudíž nikdy nevyužívají k tomu, aby tyto intence sdíleli a dosahovali svých společných cílů společně – vždy ji využívají pouze k tomu, aby nad druhým zvítězili (aby se například dostali dříve k jídlu apod.). Tomasello vysvětloval tento rozdíl mezi lidmi a primáty právě postulováním unikátně lidské schopnosti, která umožňuje nejen spolupráci, ale dokonce i altruistické

---

6 Viz například Hauser, Chomsky & Fitch (2002). O jazyku ostatně probíhají podobné diskuse, v nichž na jedné straně najdeme zastánce tvrzení, že jazyk skutečně je specifický fenomén realizovaný jakousi přirozenou „řečí myšlenek“ vrozenou každému člověku a podmíněnou lidskou genetickou výbavou (např. Fodor, 1975); zatímco podle jejich oponentů je jazyk spíše nástroj, který jsme vymysleli a který byl umožněn lidskou inteligencí, společenskou náturou a tělesnými funkcemi umožňujícími sofistikované formy komunikace, jako jsou hlasivky či jazyk (jakožto svalový orgán) pro (mluvenou) řeč, případně před rozvinutím artikulované řeči například ruce, které nebyly využívány při chůzi, čímž umožnily gestikulaci (např. Everett, 2012).

7 Tomasello (2003), Tomasello (2008).

pomáhání druhým při dosahování jejich záměrů – touto schopností byla právě sdílená intencionalita.

Je ovšem třeba konstatovat, že Tomasellovo přesvědčení o kvalitativním rozdílu mezi lidmi a ostatními zvířaty rozhodně není sdílené univerzálně. Mnozí myslitelé jsou naopak toho názoru, že rozdíl mezi člověkem a ostatními zvířaty spočívá pouze ve stupni⁸ – a je-li tomu tak, pak možná redukce sdílené intencionality na základnější schopnosti, kterými oplývají do určité míry i ostatní zvířata, připadá v úvahu. Cílem této práce nicméně nebylo rozhodnou vědeckou debatu o vývoji kognitivních schopností u lidí a jejich zvířecích příbuzných – k tomu nedisponuji ani odborným vzděláním, ani dostatečným množstvím šimpanzů nezbytných k provádění příslušných experimentů. Naše úvaha o „naturalistické“ redukci sdílené intencionality měla sloužit pouze k tomu, aby dále demonstrovala rozdíly mezi analytickým a naturalistickým pohledem na sdílenou intencionalitu.

4. Role filosofie v debatě o sdílené intencionalitě

Nyní jsme snad již dostatečně vybaveni k tomu, abychom mohli v debatě o sdílené intencionalitě jasně identifikovat dvě různé kategorie problémů (jejichž zaměňování či prolínání stálo mimo jiné i za nakonec nepotvrzenými původními východisky této práce) a navrhnout jejich odpovídající řešení (nebo alespoň odpovídající způsoby jejich řešení). První kategorii těchto problémů tvoří vědecké problémy spojené s naturalistickým chápáním sdílené intencionality. Druhou kategorií problémů pak představují tradiční filosofické problémy vyplývající především z analytických, neredukcionistických přístupů ke sdílené intencionalitě.

Řešení vědeckých problémů spojených s naturalistickým pojetím sdílené intencionality bude muset být pochopitelně především vědecké – tedy založené na experimentech a empirických datech. Otázky, které se vědci zabývající se sdílenou intencionalitou budou snažit zodpovědět, budou spočívat například v tom, jakými kognitivními schopnostmi umožňujícími kooperativní či altruistické chování disponují různé živočišné druhy a jak se v tom liší (či neliší) od člověka; kdy se tyto případné rozdíly objevily v rámci evolučního procesu a co je způsobilo; či jaké části mozku mají na starosti procesy

---

8 Za všechny jmenujme například Franse de Waala (viz např. de Waal, 2016).

stojící za schopnostmi umožňujícími sdílení intencí a jak tyto procesy fungují na neurologické úrovni. Za účelem zodpovězení těchto otázek bude třeba provádět podobné experimenty jako ty, které jsme viděli u Tomasella v první kapitole této práce, tedy zkoumat jak chování lidí, především dětí před osvojením si jazyka, tak i ostatních zvířat, především lidoopů a dalších sociálních savců. Bude se ale jistě stále častěji jednat také o zkoumání rozličných funkcí lidského mozku a procesů v něm.⁹ Rozsah vědeckých disciplín, které se budou moci do zkoumání sdílené intencionality zapojit, tedy bude jistě velmi široký – od psychologie, přes primatologii a další zoologické obory, až po kognitivní vědy a neurovědy.

Jakou roli může v takovém zkoumání hrát filosofie? Je zřejmé, že filosofie nedisponuje metodami potřebnými k výše popsaným empirickým výzkumům – to ovšem neznamená, že při nich nemůže být nijak nápomocná. Jak jsme viděli i v první kapitole této práce, současné vědecké zkoumání sdílené intencionality v mnohém vychází z dřívějších filosofických analýz tohoto fenoménu. Operuje přitom s epistemologickými kategoriemi jako jsou *záměry*, *přesvědčení* či *vědění*, které mají ve filosofii dlouhou tradici. Díky tomu může filosofie při vědeckém zkoumání sdílené intencionality hrát sice spíše podpůrnou, ale rozhodně ne zanedbatelnou roli spočívající v analýze pojmů a myšlenek, na nichž vědecké zkoumání sdílené intencionality stojí – a poukazovat na jejich případné nedostatky či nekonzistentnosti. Filosofové se tedy mohou podílet na naturalistickém zkoumání sdílené intencionality jako – slovy Simona Blackburna – pojmoví inženýři¹⁰. První kapitola této práce, která analyzovala a srovnávala chápání pojmu sdílené intencionality u Searla a Tomasella, mířila vlastně taktéž tímto směrem – a rozhodně nebyla první ani poslední filosofickou reflexí Tomasellova díla.¹¹

Jedna možná role filosofů v řešení problémů sdílené intencionality tedy spočívá v pojmové analýze myšlenek a konceptů postulovaných vědeckými teoriemi zabývajícími se sdílenou intencionalitou jakožto biologickým fenoménem. Jak je tomu ale v případě tradičních filosofických problémů sdílené intencionality? Jsou zde vedle výše popsaných vědeckých problémů ještě nějaké další filosofické problémy, k jejichž řešení je filosofie příslušná jakožto samostatná disciplína nezávislá na vědeckých teoriích? Domnívám se, že

---

9 Velké pozornosti v této oblasti se v poslední době těší např. tzv. zrcadlové neurony – viz např. Pacherieová & Dokic (2006).

10 Blackburn (1999).

11 Pro další, mnohem komplexnější reflexi viz např. Koreň (2021).

nikoliv. Tyto „problémy“, které, jak již bylo řečeno, vyvstávají především z neredukcionistického pojmání sdílené intencionality, jsou totiž pouze zdánlivé – ve skutečnosti to však žádné problémy nejsou. Sdílená intencionalita chápaná jako filosofický pojem – analyticky – totiž nepředstavuje problém, nýbrž řešení. Filosofický problém je například otázka, jak může moje intence „zvedneme ruce“ ovlivnit tvoji akci zvednutí ruky. A rozličné přístupy ke sdílené intencionalitě představují různá řešení tohoto problému – ať už toto řešení spočívá ve tvrzení, že tato moje intence ovlivňuje tvoji akci prostřednictvím jakéhosi morálního závazku (Gilbertová), v tom, že toto ovlivňování je pouze zdánlivé, neboť uvedená intence ve skutečnosti popisuje pouze mé přesvědčení o tvých akcích, nijak je ale neovlivňuje (Bratman), či v čemkoliv jiném. Nelze ale vést debatu o tom, které z těchto řešení je to *správné*, které odpovídá nějaké objektivní vědecké realitě, neboť to už bychom se opět přesouvali na půdu naturalismu¹² (ponechme nyní stranou otázku, zda něco jako objektivní vědecká realita vůbec existuje).

Jakmile si toto uvědomíme, zjistíme, že výchozí otázka této práce se vlastně vytrácí. Neexistuje nějaký (filosofický) problém sdílené intencionality – existují různé problémy a existují různé návrhy jejich řešení. Některá z těchto řešení se po důsledném zhodnocení zdají vhodnější než jiná (například ve druhé kapitole této práce jsme Dennettovu intencionální strategii vyhodnotili jako vhodnější nástroj pro interpretaci sdílených přesvědčení než sdílený závazek Gilbertové), vždy je ale nutné hodnotit řešení v kontextu problému, který má řešit. Porovnávat či jinak hodnotit různé přístupy ke sdílené intencionalitě bez ohledu na konkrétní problémy, k jejichž řešení byly navrženy, či konkrétní diskuse, v jejichž kontextu byly postulovány, je jako porovnávat, které ze dvou kladiv je lepší, bez ohledu na to, jak dobře s nimi lze zatloukat hřebíky.

---

12 I samotná sdílená intencionalita je tímto prismaem pouze teoretický pojem, který může či nemusí být k řešení různých filosofických problémů vhodný. Dennettova intencionální strategie se sdílenými mentálními stavy vůbec nepracuje – a přesto jsme ji ve druhé kapitole této práce vyhodnotili jako vhodný nástroj k řešení některých problémů, k jejichž řešení Gilbertová sdílené mentální stavy (konkrétně sdílená přesvědčení) zaváděla. A to samozřejmě není jediný příklad. V době, kdy jsem tuto práci dokončoval, se mi například dostala do ruky kniha *Moral Responsibility and the Problem of Many Hands* (van de Poel, Royakkers & Zwart, 2015), zabývající se tématem odpovědnosti za neočekávané negativní důsledky vyplývající z více různých akcí, z nichž ani jedna sama o sobě by k danému důsledku nevedla a ani jeden z aktérů těchto akcí daný důsledek nezamýšlel. Ač jsem očekával, že pojem sdílené intencionality bude v otázkách, které si kniha klade, naprosto klíčový, k mému překvapení se její autoři bez tohoto pojmu i bez teorií postulovaných autory diskutovanými v této práci plně obešli.

5. Závěr

V předmluvě této práce jsem zmínil, že předtím, než jsem se rozhodl věnovat svoji disertační práci sdílené intencionalitě, jsem se v ní zamýšlel zabývat problematikou jazykového relativismu. Pochopitelně jsem se tedy setkal i s knihou Tomáše Marvana „Realismus a relativismus“¹³, která vyšla krátce předtím, než jsem své doktorské studium započal (to, že v právě vyšla obsáhlá česká publikace na téma jazykového relativismu, ostatně v mém rozhodnutí věnovat se spíše tématu sdílené intencionality taktéž sehrálo roli). Marvan v úvodu této knihy, v níž teze jazykového relativismu ostře kritizuje, cituje Davida Lewise, podle kterého je úkolem filosofů zpochybňovat banality, které ostatní bez přemýšlení přijímají. To je podle Lewise (a potažmo i podle Marvana) užitečné, neboť když filosof nějakou takovou banalitu zpochybní, obvykle se nakonec sice ukáže, že tato banalita byla víceméně správná – ale spolu s tím se ukáží i problémy, které bychom jinak přehlédli. Filosof tedy příznivcům dané banality prokazuje službu tím, že je nutí přemýšlet. Podle Marvana je jazykový relativismus právě tímto typem banality¹⁴ – a já mám v závěru této práce dojem, že totéž by se dalo říci i o filosofickém zkoumání sdílené intencionality. Provokativní otázky, které stály na počátku debaty o sdílené intencionalitě, se však po desetiletích bádání pomalu vytrácí – a jsou nahrazovány komplexními teoriemi řešícími nedostatky dřívějších teorií a vyrovnávajícími se s kritikami konkurenčních teorií, dávno přitom zapomínající na ony banality, jejichž zpochybňování jim dalo vzniknout.

V souladu s výše uvedeným chci proto zakončit svoji práci následujícím závěrem – sdílená intencionalita chápaná jako evolučně podmíněná kognitivní schopnost představuje vědecký problém, ke kterému se filosofové samozřejmě mohou vyjadřovat, dokonce se pomocí projasňování pojmů a myšlenek mohou i podílet na jeho řešení, ale který musí být přesto v posledku řešen primárně vědeckými, nikoliv filosofickými metodami. Filosofie zde – podobně jako již tolikrát dříve v historii – poukázala na nějaký zajímavý problém, jehož řešení ale následně převzala věda. Sdílená intencionalita jako čistě filosofická otázka, zda existují intence jakýmkoliv způsobem přesahující jednotlivce, však představuje ten typ

---

13 Marvan (2014).

14 Marvan (2014, s. 11).

banality, který popisoval Lewis. Řešení této banality spočívá v redukcionismu – a ač bychom měli být vděční za to, že nás filosofové, kteří se redukcionismus pokusili odmítnout, donutili přemýšlet, zůstává dle mého názoru toto řešení na konci této práce obhájeno. Jakákoliv komplexnější teorie sdílené intencionality je smysluplná, pouze pokud řeší nějaký konkrétní úkol či plní nějakou konkrétní roli; a pouze do té míry, do jaké je toto řešení efektivní ve srovnání s jinými alternativami – potom ale může být aplikována a posuzována právě a pouze v patřičném kontextu.

Literatura

- Blackburn, S. (1999): *Think: A Compelling Introduction to Philosophy*. Oxford University Press, Oxford.
- Bratman, M. E. (1987): *Intention, Plans, and Practical Reason*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Bratman, M. E. (1993): „Shared Intention*.“ *Ethics*, 104 (1), s. 97–113.
- Bratman, M. E. (1999): *Faces of Intention. Selected Essays on Intention and Agency*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Bratman, M. E. (2014): *Shared Agency: A Planning Theory of Acting Together*. Oxford University Press, New York.
- Brentano, F. (2009): *Psychology from an Empirical Standpoint*. Routledge, London & New York, s. 68.
- Buttelmann, D., Carpenterová, M., & Tomasello, M. (2009): „Eighteen-month-old Infants Show False Belief Understanding in an Active Helping Paradigm.“ In: *Cognition*, 112 (2), s. 337–342.
- Butterfill, S. (2012): „Joint Action and Development.“ In: *The Philosophical Quarterly*, 62 (246), s. 23–47.
- Dennett, D. C. (1971): „Intentional Systems.“ *The Journal of Philosophy*, 68(4), s. 87–106.
- Dennett, D. C. (1981): „True Believers: The Intentional Strategy and Why It Works.“ In: *Mind Design II: Philosophy, Psychology, and Artificial Intelligence*, Haugeland, J. (ed.), The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, 1997, s. 57–80.
- Dennett, D. C. (1986): *Content and Consciousness*. Routledge, London & New York, 1986.

- Dennett, D. C. (1995): *Darwins Dangerous Idea*. Simon and Schuster, New York.
- De Waal, F. (2016): *Are We Smart Enough to Know How Smart Animals Are?* W. W. Norton & Company, New York.
- Dunbar, R. (1998): „The Social Brain Hypothesis.“ In: *Evolutionary Anthropology*, 6 (5), s. 178 – 190.
- Everett, D. (2012): *Language: The Cultural Tool*. Pantheon, New York.
- Fodor, J (1975): *The Language of Thought*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts & London, England.
- Gilbertová, M. (1987): „Modelling Collective Belief.“ *Synthese*, 73(1), s. 185–204.
- Gilbertová, M. (1989): *On Social Facts*. Routledge, London.
- Gilbertová, M. (2014a): *Joint Commitment: How We Make the Social World*. Oxford University Press, New York.
- Gilbertová, M. (2014b): „Acting Together.“ In: Gilbertová (2014a), s. 23–36.
- Gilbertová, M. (2014c): „Belief and Acceptance as Features of Groups.“ In: Gilbertová (2014a), s. 131–162.
- Gilbertová, M. (2014d): „Collective Epistemology.“ In: Gilbertová (2014a), s. 163–180.
- Gilbertová, M. (2014e): „Shared Values, Social Unity, and Liberty.“ In: Gilbertová (2014a), s. 181–206.
- Gilbertová, M. (2014f): „Collective Guilt and Collective Guilt Feelings.“ In: Gilbertová (2014a), s. 229–256.
- Hakli, R. (2007): „On the Possibility of Group Knowledge without Belief.“ In: *Social Epistemology*, 21(3), s. 249–266.

- Hauser, M. D., Chomsky, N. & Fitch, W. T. (2002): „The Faculty of Language: What Is It, Who Has It, and How Did It Evolve?“ In: *Science*, 298 (5598), s. 1569–1579.
- Heinonen, M. (2016): „Minimalism and Maximalism in the Study of Shared Intentional Action.“ In: *Philosophy of the Social Sciences*, 46 (2), s. 168–188.
- Husserl, E. (2010): *Logická zkoumání II/1*. Překlad Urban, P., Novotný, K., Janoušek, H., OIKOYMENH, Praha.
- Kaufmannová, A. (2012): „Collective Intentionality: A Human – not a Monkey – Business.“ In: *Phenomenology and Mind*, 2, s. 98–105.
- Kocourek, D. (2015): „Specifika lidské komunikace.“ In: *Theses* [online]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/k3e1hu> (cit. 15. 5. 2022).
- Kocourek, D. (2019): „Collective Belief and the Intentional Strategy.“ In: *Filosofie dnes*, 11 (2), s. 57–75.
- Kocourek, D. (2020): „Sdílená intencionalita mezi filosofií a vědou.“ In: *Filosofický časopis*, 68 (2), s. 243–258.
- Koreň, L. (2016): „Joint Intentionality: From Thin to Thick.“ In: *Journal of Social Ontology*, 2 (1), s. 75–85.
- Koreň, L. (2021): *Practices of Reason: Fusing the Inferentialist and Scientific Image*. Routledge, New York & Abingdon.
- Korta, K. (2004): „On Collective Intentions.“ In: *Language, Knowledge and Representation*, Larrazabal, J. M. & Pérez Miranda, L. A. (eds.), Springer Science+Business Media, Dordrecht.
- Marvan, T. (2014): *Realismus a relativismus*. Academia, Praha.
- Mathiesenová, K. (2006): “The Epistemic Features of Group Belief.” In: *Episteme*, 2 (3), s. 161–175.

- Onishiová, K. H. & Baillargeonová, R. (2005): „Do 15-month-old Infants Understand False Beliefs?“ In: *Science*, 308 (5719), s. 255 – 258.
- Pacherieová, E. (2013): „Intentional Joint Agency: Shared Intention Lite.“ In: *Synthese*, 190 (10), s. 817–1839.
- Pacherieová, E. & Dokic, J. (2006): „From Mirror Neurons to Joint Actions.“ In: *Cognitive Systems Research*, 7 (2–3), s. 101–112.
- Pettit, P. (2007): „Responsibility Incorporated.“ In: *Ethics*, 117 (2), s. 171–201.
- Rowlands, M (2012): *Can Animals be Moral?* Oxford University Press, New York.
- Sartre, J. P. (2002): „Intentionality: A Fundamental Idea of Husserl’s Phenomenology.“ In: *The Phenomenology Reader*, Moran, D. & Mooney, T. (eds.), Routledge, London & New York, s. 382–384.
- Schmid, H. B. (2017): „What Kind of Mode is the We-Mode?“ In: *Social Ontology and Collective Intentionality*, Preyer, G. & Peter, G. (eds.), Springer, Cham, s. 79–93.
- Schmid, H. B. (2018): „The subject of ‚We intend‘“. In: *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 17 (2), s. 231–243.
- Schmid, H. B. & Schweikard, D. P. (2020): „Collective Intentionality.“ In: *Stanford Encyclopedia of Philosophy* [online]. Dostupné z: <https://plato.stanford.edu/entries/collective-intentionality/> (cit. 13. 11. 2021).
- Schmitz, M. (2017): „What is a Mode Account of Collective Intentionality?“ In: *Social Ontology and Collective Intentionality*, Preyer, G. & Peter, G. (eds.), Springer International Publishing, Cham, s. 37–70.
- Searle, J. (1983): *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge University Press, New York.

- Searle, J. (1992): „Collective Intentions and Actions.“ In: *Intentions in Communication*, Cohen, P., Morgan, J. & Pollack, M. E. (eds.), The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, s. 401–415.
- Searle, J. (1994): *Mysl, mozek a věda*. Překlad Nekula, M., Mladá fronta, Praha.
- Searle, J. (1995): *The Construction of Social Reality*. The Free Press, New York.
- Searle, J. (2010): *Making the Social World*. Oxford University Press, New York.
- Sheehy, P. (2006): *The Reality of Social Groups*. Ashgate, Aldershot.
- Tollefsenová, D. P. (2002): „Organizations as True Believers.“ In: *Journal of Social Philosophy*, 33(3), s. 395–410.
- Tollefsenová, D. (2005): „Let’s Pretend! Children and Joint Action.“ *Philosophy of the Social Sciences*, 35 (1), s. 75–97.
- Tollefsenová, D. P. (2015): *Groups as Agents*. Polity Press, Cambridge, UK & Malden, MA.
- Tomasello, M. (2003): *Constructing a Language*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Tomasello, M. (2008): *Origins of Human Communication*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Tomasello, M. (2014): *A Natural History of Human Thinking*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts & London, England.
- Tomasello, M. (2016a): *A Natural History of Human Morality*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts & London, England.
- Tomasello, M. (2016b): „Response to Commentators.“ In: *Journal of Social Ontology*, 2 (1), s. 117–123.

- Tomasello, M. (2018): „How Children Come to Understand False Beliefs: A Shared Intentionality Account.” In: *PNAS*, 115 (34), s. 8491–8498.
- Tomasello, M. & Rakoczy, H. (2007): „What Makes Human Cognition Unique? From Individual to Shared to Collective Intentionality.“ In: *Intellectica*, 46–47 (2–3), s. 25–48.
- Tuomela, R. (1991): „We Will Do It: An Analysis of Group-Intentions.“ *Philosophy and Phenomenological Research*, 51 (2), s. 249–277.
- Tuomela, R. (2000): „Belief versus acceptance.“ *Philosophical Explorations*, 3(2), s. 122–137.
- Tuomela, R. (2002): *The Philosophy of Social Practices: A Collective Acceptance View*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Tuomela, R. (2007): *The Philosophy of Sociality: The Shared Point of View*. Oxford University Press, New York.
- Tuomela, R. (2013a): „Who Is Afraid of Group Agents and Group Minds?“ In: *The Background of Social Reality*, Schmitz, M., Kobow, B. & Schmid, H. B. (eds.), Springer, Cham, s. 13–35.
- Tuomela, R. (2013b): *Social Ontology: Collective Intentionality and Group Agents*. Oxford University Press, New York.
- Tuomela, R. (2017): „Raimo Tuomela: Response to Michael Schmitz.“ In: *Social Ontology and Collective Intentionality: Critical Essays on the Philosophy of Raimo Tuomela with His Responses*. Preyer, G. & Peter, G. (eds.), Springer, Cham, s. 71–78.
- Tuomela, R. & Miller, K. (1988): „We-intentions.“ *Philosophical Studies*, 53 (3), s. 367–389.
- Tuomela, R. & Miller, K. (2014): „Collective Goals Analyzed”. In: *From Individual to Collective Intentionality: New Essays*, Chant, S. R., Hindriks, F. & Preyer, G. (eds.), Oxford University Press, New York, s. 34–60.
- Urban, P. (2013): „Sdílená pozornost jako klíč k rozdílu mezi člověkem a zvířetem.“ In: *Filosofický časopis*, 61 (4), s. 483–496.

Van de Poel, I., Royakkers, L. & Zwart, S. D. (2015): *Moral Responsibility and the Problem of Many Hands*. Routledge, London & New York.

Vesperová, C., Butterfill, S., Knoblich G. & Sebanzová, N. (2010): „A Minimal Architecture for Joint Action.“ *Neural Networks*, 23 (8–9), s. 998–1003.